

DIE NATALSE VERDEDIGINGSKEMAS (1887 — 1914)

INLEIDING

Een van die uitvloeisels van die Suid-Afrikaanse Verdedigingswet van 1912 was die daarstelling van 'n generale stafafdeling onder leiding van lt (tydelike maj) J. J. Collyer as stafoffisier vir generale stafpligte op 1 Julie 1912¹.

Waar die generale staf o.m. te doen gekry het met militêre beplanning, is dit van belang om vas te stel op watter wyse, sowel met betrekking tot die tydperk voor 1912 as kort daarna, militêre beplanning in Suid-Afrika verrig is.

Terwyl hierdie hoofstuk gewy is aan die totstandkoming en inhoud van die onderskeie Natalse skemas, sal in die daaropvolgende hoofstukke by 'n aantal skemas met betrekking tot die Kaapkolonie en ander Britse gebiedsdele in Suid-Afrika stilgestaan word. Soos uit 'n aantal gegewens duidelik sal blyk, het ook na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika Britse militêre beplanningsinvloede uit die voorafgaande tydperk bly deurwerk. Gerieflikheidshalwe is, waar moontlik, die jaar 1914 as 'n eindpunt van die volgende beskouings aanvaar.

1. DIE BRITSE KOLONIALE VERDEDIGINGSKOMITEE VAN 1878, DIE CARNARVON-KOMMISSIE EN DIE KOLONIALE VERDEDIGINGSKOMITEE VAN 1885

Die ontstaan van die Britse *Colonial Defence Committee* van 1878 was 'n uitvloeisel van die toenemende vrees in toenmalige Britse militêre en regeringskringe dat die groeiende Russiese invloed in die Nabye Ooste en ten noorde van Indië 'n wesenlike gevaar vir die welsyn van die Britse nasionale- en ryksbelange begin word het. Om hierdie gevaar, wat tydens die Turks-Russiese oorlog weer duidelik aan die lig gekom het, die hoof te kan bied, is in 1878 'n komitee van amptenare van die Britse Admiraliteit en die departemente van Verdediging, Kolonies en Finansies in die lewe geroep wat as die *Colonial Defence Committee* bekend gestaan het. Aan hierdie komitee, wat in 1879 deur die Carnarvon-kommissie vervang is, is opgedra om ten spoedigste te oorweeg wat kan gedoen word om 'n mate van militêre veiligheid aan Britse koloniale hawens te kan verskaf, terwyl die lede van die Carnarvon-kommissie meer as twee jaar bedrywig was met langtermynbeplanning in sake die verdediging van Britse besittings, koloniale steenkoolbevoorradingsposte en die Imperiale handel.

In 1885 het die eertydse *Colonial Defence Committee* in 'n gewysigde vorm herlewe en is die lede aanvanklik onder voorsitterskap van genl-maj sir A. Clarke, GCMG, CB, CIE (1885—1886); en vervolgens onder genl sir L. Nicholson, KCB (1886—1891), lt-génl R. Grant, KCB (1891—1903) veral met die opstel van handleidings belas, waarvolgens plaaslike koloniale owerhede verdedigingskemas opgestel is wat daarna vir kommentaar aan die Londense komitee voorgelê, vervolgens aan die koloniale owerhede teruggestuur en voortdurend op datum gehou is. Op dié wyse het die *Colonial Defence Committee* dus voortdurend oor 'n hoeveelheid meer of minder resente militêre gegewens oor die verskillende kolonies beskik. Veral in tye van oorlog was dié informasie waardevol. Wat die waarde van die werksaamhede sowel as die gehalte van die dokumentasie van die *Colonial Defence Committee* ewenwel nadelig beïnvloed het, was die feit dat die samewerking tussen die kolonies en die komitee op 'n vrywillige grondslag berus en dat die planne van die komitee by plaaslike koloniale amptenare slegs matig byval gevind het. Ook het geldelike moeilikhede in die kolonies meer as eenmaal die uitvoering van die Londense aanbevelings belemmer. Plaaslike koloniale gevoelens van nasionale eiewaarde het soms stremmend gewerk terwyl die feit dat die kolonies geen verteenwoordiging op die *Colonial Defence Committee* besit het nie, ook nie altyd bevordelik vir die onderlinge samewerking was nie. Nog 'n belangrike faktor was dat sowel tydens die Londense Koloniale Konferensie van 1887 as daarna van die kant van die kolonies herhaaldelik die gedagte uitgespreek is dat Engeland verplig was om volle verantwoordelikheid vir die verdediging van die kolonies te dra. Hierdie omstandighede, waarop F. A. Johnson in sy werk *Defence by Committee* herhaaldelik wys, was vanselfsprekend sowel afsonderlik as in hul onderlinge samehang nie bevorderlik vir die welslae van die werkprogram en doelstellings van die *Colonial Defence Committee* nie².

Andersyds moet onthou word dat die *Colonial Defence Committee* as 'n sentrale besprekings- en adviserende organisasie bedoel was in teenstelling met die latere *Committee of Imperial Defence* wat dié middelpunt van Imperiale strategiese beplanning was.

Die oogmerke van die *Colonial Defence Committee* word duidelik wan-

neer die inhoud en strekking van die memorandum van November 1886 nagegaan word.

2. DIE „COLONIAL DEFENCE COMMITTEE” SE MEMORANDUM VAN NOVEMBER 1886

In hierdie memorandum, wat onder die titel *Local Preparations to be made in anticipation of War* verskyn het, is allereers verklaar dat met betrekking tot moontlike vyandelike aanvalle en die sterkte daarvan, omstandighede in die kolonies verskillend van aard is. In baie gevalle bied die kolonies geen groot militêre objekte wat deur verowering die verloop van 'n oorlog sterk kan beïnvloed nie. Gevolglik is dit onwaarskynlik dat 'n vyand 'n vasberade poging sal aanwend om hulle te beset. Waarskynlik sal aanvalle op koloniale gebiede tot aanvalle op Britse stoomskepe beperk bly en is dit aanvalle wat die vernietiging van vaartuie of die verkryging van buit beoog. Aangesien oorlogskepe betreklik min ammunisie aan boord het, is die gevaar van grootskaalse see-aanvalle op Britse koloniale basisse gering. Wel sluit landingspogings sekere vernielingsrisiko in, maar andersyds is koloniale besettingsaanvalle van die seekant feitlik uitgesluit.

Op grond van bogenoemde bevindings het die komitee aan koloniale gesagdraers dan ook slegs aangeraai om plaaslike eindpunte van ondersese telegraafkabels aan die kus te beskerm en om myne as 'n verdedigingswapen aan te wend. Indien torpedobote beskikbaar is, moet hulle vir dieselfde doel aangewend word.

Ligte, boeie en bakens moenie verplaas word nie, uitkykposte en bootpatrollies in die kusgebied is belangrik, terwyl voorsorgmaatreëls teen bombardemente deur oorlogskepe getref moet word. Steenkool- en ander voorrade moenie vernietig word nie, maar wel verdedig word terwyl geld in basisgebiede na die binneland gestuur moet word. Dan moet voorkeur gegee word aan bewapening van infanteriste en maatreëls ten opsigte van die burgerlike bevolking getref word. Waar moontlik moet loopgrawe in die kusgebied aangelê word.

Ooreenkomstig hierdie wenke en veronderstellings moet daar, aldus die opstellers van die memorandum, koloniale verdedigings- en bewapeningsplanne uitgewerk word. Hierdie werksaamhede moet deur verdedigingskomitees onderneem word wat elkeen uit vyf lede bestaan wat, op grond van hul militêre kennis en hul plaaslike invloed, deur die goewerneurs van kolonies aangewys word. Indien daar 'n Imperiale garnisoen in 'n kolonie gestasioneer is, moet die senior-garnisoensoffisier as voorsitter van die plaaslike verdedigingskomitee optree.

Die belangrikste taak van 'n koloniale verdedigingskomitee is die opstel van 'n plaaslike verdedigingskema waarin die volgende besonderhede moet voorkom: Die bevelvoering, die mobilisasieskema van die beskikbare strydkragte, gegewens in sake verdedigingswerke, besonderhede oor myne en die aanwending daarvan, en veiligheidsmaatreëls wat in oorlogstyd ten opsigte van die koloniale bevolking getref word.

Wanneer so 'n skema gereed is, moet dit vir oorweging aan die Departement van Kolonies gestuur word. Vergaderings moet van tyd tot tyd deur plaaslike verdedigingskomitees gehou en veranderinge in skemas moet jaarliks aan laasgenoemde departement gestuur word.

Op dié wyse word daar 'n deurlopende skakelkanaal tussen die Departement

ment van Kolonies, die plaaslike koloniale komitees en die *Colonial Defence Committee* gevorm.

Hierdie memorandum is op 1 November 1886 deur die sekretaris van die *Colonial Defence Committee* onderteken, op 18 November van dieselfde jaar het ondertekening namens die Britse Departement van Kolonies gevolg en kort daarna het koloniale gesagdraers aan die versoeke, soos in die memorandum vervat, begin gehoor gee.

3. DIE NATALSE VERDEDIGINGSKEMA VAN 1887

In Julie 1887 het, in antwoord op die omsendbrief van 18 November 1886 en die reeds genoemde aanwysings wat deur die *Colonial Defence Committee* opgestel is, die eerste Natalse verdedigingskema gereed gekom. Hierdie skema is deur die Natalse plaaslike verdedigingskomitee, bestaande uit kol. H. Sparke Stabb (voorsitter), lt-kol A. H. Hime, CMG (Koloniale Ingenieur); kol J. G. Dartnell, CMG (Kommandant Koloniale Mag), lt-kol Wynne, CRE, maj Rathbone, RE; en kapt Escombe (lid Natalse Wetgewende Raad, bevelvoerder van die *Natal Naval Volunteers*) opgestel en bevat o.m. die volgende besonderhede:

a. Die opstellers verklaar dat die kolonie as gevolg van haweverbeterings en die beoogde spoorweguitbreiding wat die hawe (Durban) met die steenkoolmyne sal verbind steeds belangriker word. Gevolglik moet verdedigingsmaatreëls sonder versuim getref word. Toeliggend is verder vermeld dat die Durbanse bevolking in 1886 uit 8,590 blankes, 4,385 Bantoes en 3,456 Indiërs bestaan en dat skepe met 'n totale tonnemaat van 213,431 ton in die baai geanker het.

b. Met betrekking tot plekke wat aan kusaanvalle blootgestel is, maak die opstellers van die skema melding van die Durbanse hawe en merk op dat vyandelike kruisers weens die sterk branding noord en suid daarvan geen bote na die strand kan stuur nie. Die hawe is belangrik omdat die eindpunt van die Europese ondersese telegraafkabel, wat deur al die Britse kolonies in Suid-Afrika gebruik word, naby die mond van die Umgeni lê. Die rede word deur groot skepe gebruik wat die baai nie kan binnevaar nie, terwyl die skepe in die baai en die vuurtoring nog binne die bereik van vyandelike kanonne lê.

c. Op grond hiervan beveel die komitee aan dat twee batterye met langafstandkanonne op die *Bluff* en op die duine agter die baai opgestel word. Die koste van elke battery, bestaande uit twee 6" agterlaaikanonne met bybehorende ammunisie, sal £5,000 (R10,000) bedra.

Tewens maak die komitee melding van twee uitkykposte, t.w. een op die *Bluff* en een op die *Point*, wat deur middel van seine met mekaar in verbinding staan; terwyl aanbeveel word om 'n derde, in samehang met die bestaande telegraafstelsel aan die kus, op te rig.

d. Lede van die reeds genoemde *Naval Volunteers* kan die kanonne bedien, terwyl die *Durban Volunteer Artillery* nog vier negeponder voorlaaikanonne van die Britse regering sal ontvang.

Aan hierdie verslag is 'n tweetal bylaes toegevoeg. Die eerste bevat die volgende besonderhede oor die sterkte van die beskikbare troepe in Natal, t.w. die Imperiale troepe en die *Natal Volunteers*:

i. *Die Imperiale troepe*

Distrikhoofkwartier *Pietermaritzburg*: 1 regiment kavallerie, 1½ bataljon infanterie, 1 kompanie berede infanterie, 1 battery berede artillerie. *Eshove*: ½ bataljon infanterie, 1 kompanie berede infanterie.

Rorkesdrift: 'n Afdeling berede infanterie van Eshowa.

ii. Die *Natal Volunteers*

Pietermaritzburg:

Durban:

Pinetown:

Greytown:

Verulam:

Stanger:

Umzinto:

Lower Umzinkulu:

Eenhede:	Off.:	Onder geskik- tes:	Totaal
Die <i>Natal Carbineers</i> (berede)	14	244	258
Die <i>Maritzburg Rifles</i> (inf.)	9	249	258
Die <i>Kusverdedigingskorps</i> , t.w.:			
Die <i>Natal Naval Volunteers</i>	4	94	98
Die <i>Durban Volunteer Artillery</i>	5	69	74
Die <i>Durban Mounted Rifles</i>	8	124	132
Die <i>Royal Durban Rifles</i> (inf.)	4	115	119
Die <i>New Germany Rifles</i> (inf.)	2	32	34
Die <i>Natal Hussars</i> (berede)	6	93	96
Die <i>Victoria Mounted Rifles</i>	4	45	49
Die <i>Stanger Mounted Rifles</i>	4	39	43
Die <i>Alexandra Mounted Rifles</i>	4	36	40
Die <i>Umzinkulu Mounted Rifles</i>	6	99	105

Behalwe oor hierdie vrywilligereenhede beskik die kolonie nog oor 178 lede, onder wie 8 offisiere, van die *Natal Mounted Police*.

In die tweede bylae is instruksies met betrekking tot die burgerlike bevolking en gesagdraers in Durban vermeld wat, in geval van 'n vyandelike kruiseraanval, in werking tree. Nadat die aankoms van so 'n kruiser gerapporteer is, sal die *Union Jack* op die toring gehys word. Indien die berig ongegrond sal wees, sal die koloniale vlag onder die *Union Jack* opgetrek word. Die burgemeester sal, in geval van 'n aanslag, vir die kosvoorsiening van vrywilligers sorg; hotelle sal om 9 uur nm sluit, en die burgemeester sal 'n vyftal geboue — waaronder die Addington-goewerments hospitaal — vir verpleegdoeleindes aanwys. Tewens moet hy hospitaalpersoneel aanwys. In dié verband is o.m. in die instruksies vermeld: *Ladies who are good housekeepers will prove the best Matrons, and should be appointed by the Mayor, under printed instructions.*

4. DIE HERSIENE NATALSE VERDEDIGINGSKEMA VAN 1895

In 1895 is die skema van 1887 deur 'n plaaslike Durbanse komitee, bestaande uit genl-maj G. Cox (voorsitter), lt-kol H. Elsdale (bevelvoerder *Royal Engineers*), T. K. Murray (Minister van Lande en Openbare Werke), kol G. Dartnall (bevelvoerder *Natal Volunteers*), maj H. M. Camp-

bell (bevelvoerder *Royal Artillery*), kapt H. Escombe (bevelvoerder *Natal Naval Volunteers*) en kapt C. H. Watts (sekretaris) hersien.

Weer het hierdie komitee, net soos sy voorganger, die betekenis van Durban as die eindpunt van die ondersese kabel tussen Engeland en die Britse kolonies in Suid-Afrika beklemtoon en verklaar dat skepe met 'n groot diepgang die baai nie kan binnekom nie. Ook is vermeld dat die stad Durban binne trefafstand van vyandelike skeepskanonne lê. Tussen 1887 en 1895 het twee batterye tot stand gekom, terwyl planne beraam is om 'n nuwe magasyn op die *Bluff* te bou. Ook is aanbeveel om die seinverbinding tussen die twee bestaande uitkykposte (*Bluff, Point*) deur 'n telegrafiese verbinding te vervang.

In 1895 was die Imperiale troepe in die kolonie op Pietermaritzburg en Eshowe gestasioneer en het hulle onderskeidelik uit 1 regiment kavallerie, 5 kompanies infanterie, 1½ kompanie infanterie met 'n halwe kompanie berede infanterie bestaan.

In geval van oorlog met 'n seemoondheid sou die Durbanse garnisoen vermoedelik uit 1 regiment kavallerie en 1 bergbatterie bestaan.

Ten slotte merk die opstellers op dat die sterkte van die *Natal Volunteers* op 31 Oktober 1895 97 offisiere en 2,125 ondergeskiktes was. Hulle basisse was Pietermaritzburg, Durban, Greytown, Stanger en Port Shepstone. Behalwe oor hierdie vrywilligers het Natal nog oor die *Natal Mounted Police* en die *Natal Police* beskik wat uit 691 diensdoende berede- en onberede blankes, Bantoes en Indiërs bestaan het.

5. DIE NATALSE VERDEDIGINGSKEMA VAN 1896

In 'n amptelike verslag wat in die vorm van 'n Britse Blouboek onder die titel *Report on the Natal Government Railways, and the defence of them and of the inland portion of the Colony, against possible invasion from S.A. Republic and O.F. State* verskyn het, is vir die eerste keer aandag gewy aan die verdediging van die Natalse spoorwegstelsel, m.a.w. aan die verdediging van die verbindingslyne met die Natalse agterland, en die moontlikheid van 'n gewapende aanslag deur een van die Boere-republieke op die kolonie.

Die skema wat uit hierdie gedagtegang voortgekom het, het sy ontstaan te danke aan 'n reis wat in April 1896 op las van die bevelvoerende offisier van die Imperiale troepe in Natal en Zoeloeland, genl-maj G. Cox, deur H. R. Gale, RE, na Charlestown, Dundee en Van Reenenspas onderneem is om aandag te skenk aan die Natalse spoorweë en die verdediging van die spoorlyne noord van Pietermaritzburg en dié gedeeltes van Natal wat aan die Suid-Afrikaanse Republiek en die Oranje-Vrystaat grens. Uit hierdie ondersoek het, aldus genl-maj Cox in 'n skrywe van 18 Junie 1896 aan die hoofstafoffisier Suid-Afrika, Pietermaritzburg, die volgende bevindings voortgespruit:

- a. Op die oomblik is die steenkoolproduksie op Dundee voldoende om in die weeklikse behoeftes van die Natalse spoorweë te voorsien.
- b. Die Imperiale troepemag wat tans in Natal gestasioneer is, is saam met die plaaslike vrywilligers ontoereikend om — tot tyd en wyl versterkings aankom — 'n militêre aanval van die kant van die Suid-Afrikaanse Republiek en die Oranje-Vrystaat te kan weerstaan.
- c. Die opening van die spoorlyn van Charlestown na Elandsfontein (Germiston) in 1895 het bogenoemde moeilikhede vergroot deurdat troepe van Pretoria nou gouer by Laingsnek kan aankom as wat Natalse eenhede

van Pietermaritzburg na genoemde plek vervoer kan word. Om nou troepe soontoe te stuur sou, aldus genl-maj Cox, die bestaande, gespanne verhouding met die Suid-Afrikaanse Republiek laat toeneem. Aan die ander kant was hy ten gunste daarvan om 'n troepemag na Laingsnek te stuur om op dié wyse die Boere daarvan te probeer weerhou om hierdie strategies belangrike sleutelpos sonder teenstand te beset. Dit blyk duidelik uit die volgende gedeelte uit sy brief waarin hy verklaar:

The more ignorant Boers near the border have, for months back talked openly of occupying Langs' Nek, knowing they could easily do so without opposition, but if we always kept troops in the vicinity, they would not be so ready to talk of invasion, and the danger of hostilities would be considerably lessened.

Ook is aan kapt Gale opgedra om sy aandag op die steenkoolmyne op Dundee en Elandslaagte, m.a.w. op die brandstofbevoorradingbasisse vir die Natalse spoorweë, toe te spits.

In sy verslag, wat in dieselfde Blouboek gepubliseer is, het kapt Gale op grond van plaaslike waarnemings tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

a. Die gevare wat Natal in geval van 'n militêre aanslag deur die Suid-Afrikaanse Republiek of die Oranje-Vrystaat bedreig, is beperk tot die grense van die distrik Kliprivier, m.a.w. tot 'n driehoek wat begrens word deur die Buffelsrivier en die Drakensberge (NO, NW) en 'n denkbeeldige lyn van Charlestown en Volksrust na Rorkesdrift. Volgens kapt Gale was die bedreiging uit die noordooste groter as dié uit die noordweste.

b. In geval van oorlog sal die Boere waarskynlik onmiddellik Laingsnek en Majoeba beset, terwyl die Vrystaters tot die besetting van Van Reenenspas en Brakwal sal oorgaan. Indien ons, aldus kapt Gale, nie dié strategies belangrike plekke beset nie, sal die aanvallers se tweede stap vermoedelik wees om, indien die verdedigers tenminste hierdie spoorlyn nie beset hou nie, o.m. deur die opblaas van brûe die spoorlyn tot Colenso of Estcourt te vernietig.

c. Die verlies van die spoorlyn suid van Elandslaagte beteken dat die steenkoolbevoorrading van Natal tot stilstand kom, terwyl die verlies van die spoorlyn suid van Glencoe die bevoorrading vanaf Dundee sal afsny.

d. Wanneer die huidige sterkte van die Imperiale troepe en die vrywilligers (totaal ongeveer 1,350) in gedagte gehou word dan sal Laingsnek en die spoorlyn noord van Glencoe nie kan behou word nie.

e. Terwille van die behoud van Laingsnek, so vervolgt kapt Gale, is dit dalk raadsaam om Van Reenenspas en die Harrismithlyn nie beset te hou nie, terwyl die enigste kans om Laingsnek eerste te bereik, die aanwesigheid van 'n gewapende mag op Newcastle is of die besluit om die nek in vrede te beset.

f. Strategies belangrike posisies wat, uit 'n defensiewe oogpunt beskou, behou moet word, is volgens kapt Gale, Laingsnek, Ingogo, Newcastle, Glencoe, Ladysmith, Colenso, Estcourt en Nottingham Road en, met betrekking tot die Oranje-Vrystaat, die kruin van Van Reenenspas.

g. Om bogenoemde doelstellings te probeer verwesenlik het kapt Gale die volgende versterkingsvoorstelle voorgelê:

i. Laingsnek, die belangrikste posisie, moet deur 450 infanteriste met vier kanonne en 200 kavalleriste beset word. Die bou van versterkings op die nek, met kanonne om die pad na Charlestown en die pad oor Bothaspas te bestryk, is gebiedend.

ii. Op Ingogo moet 150 infanteriste en 100 kavalleriste naby die stasie en die spoorbrug gestasioneer word.

iii. Vir Newcastle geld dieselfde versterkings en posisies.

- iv. Op Glencoe moet 100 infanteriste en 150 kavalleriste aangehou word.
- v. Vir Dundee geld 250 infanteriste en 150 kavalleriste, terwyl twee kanonne op die mynhoop opgestel moet word.
- vi. Die spoorlyn tussen Glencoe en Waschbank moet deur 100 infanteriste, t.w. twintig groepies van vyf op elke twee myl afstand, bewaak word.
- vii. Op Elandslaagte moet veertig infanteriste en twintig kavalleriste by die steenkoolvoorraad opgestel word.
- viii. Ladysmith moet deur 250 infanteriste, 150 kavalleriste en vier kanonne verdedig word.
- ix. Die Colenso-Tugelatrajek moet deur 100 infanteriste en dertig kavalleriste wat by spoor- en padbrûe geleër is, bewaak word.
- x. Op Frere moet dertig infanteriste en twintig berede troepe opgestel word.
- xi. Met betrekking tot Estcourt sal die klein garnisoen in staat wees om hierdie posisie te behou.
- xii. Fort Dunford moet deur 150 infanteriste, 100 kavalleriste en twee kanonne beman word. Met betrekking tot hierdie posisie het kapt Gale verder verklaar: *Forms a good position for a base, being behind most of the parts where Dutch feeling is strong.*
- xiii. 'n Postestelsel moet langs die spoorlyn tussen Estcourt en Pietermaritzburg in werking gestel word. Elke pos moet uit vyftig infanteriste of vyftig kavalleriste bestaan en in totaal is 200 berede infanterie of 200 kavalleriste vir dié doel benodig.
- xiv. Om die Vrystaters by Van Reenenspas teen te hou, word 240 infanteriste en veertig kavalleriste as voldoende beskou.
- xv. Brakwal moet deur vyftig infanteriste en twintig kavalleriste beset word.
- xvi. Vir Bester is dertig infanteriste en twintig kavalleriste benodig. Om die spoorlyne te bewaak, die verbindings tussen die poste in stand te hou en die bevoorrading van die garnisoene te bewerkstellig, stel kapt Gale ten slotte voor dat ses pantsertreine, met elkeen ongeveer dertig man, tussen Pietermaritzburg en Laingsnek en twee tussen Ladysmith en Van Reenenspas vermoedelik voldoende sal wees. Vir hierdie doel kan 240 infanteriste gebruik word.

Uit die volgende gegewens, wat aan die korrespondensie tussen genl-maj G. Cox en die bevelvoerder van die Natalse Vrywilligers, kol J. G. Dartnell CMG, van 1896 ontleen is en betrekking op die bedrywighede van die plaaslike verdedigingskomitee het, kom aan die lig dat eersgenoemde nie tevrede was met die skema van 1895 nie omdat daarin, volgens sy mening, nie voldoende besonderhede vermeld was nie.

Genl-maj Cox het in dié verband verklaar:

The gist of the scheme is that the primary defence of Port Natal is to be left to the Volunteers in Durban, and the neighbourhood, the Imperial and the remainder of the Colonial Troops forming a reserve at their peace centres, ready to be moved to any part of the Colony.

Hierdie kerngedagte het genl-maj Cox soos volg toegelig:

- i. Durban is die enigste plek aan die kus waaraan oorweging geskenk moet word indien dit deur 'n vyandelike kruiser aangeval sou word.
- ii. So 'n aanval sal onderneem word om beheer oor die kabel by die mond van Umgeni te verkry, om die steenkoolvoorraad op die *Point* te vernietig en om deur bedreiging buit van die stad en die skepe in die baai te verkry.

iii. Die verdediging van Durban moet in 4 sektors verdeel word, t.w. die *Bluff*, die *Point*, die strand agter die baai, en die Umgenimondingsgebied. Hierdie sektors moet deur plaaslike troepe en vrywilligerreserwes van Pietermaritzburg, t.w. die *Natal Mounted Rifles*, die *Natal Field Artillery*, die *Durban Light Infantry* en die *Naval Volunteers*, verdedig word.

iv. In totaal sal ongeveer 170 berede en 580 onberede troepe vir die verdediging van die vier sektors benodig word wat, verdeel oor dié sektors en met die nodige artillerie, soos volg deur genl Cox onderverdeel is:

	Berede: Onberede:		Kanonne:
Die <i>Bluff</i>	4	179	2 meksims 4 negeponder voorlaai- kanonne
Die <i>Point</i>	55	156	6 meksims 2 seweponder voorlaai- kanonne
Die strand agter die baai	37	161	2 meksims 2 seweponders
Die Umgenimonding	74	51	2 meksims

v. In Pietermaritzburg sou in geval van nood die volgende versterkings, bestaande uit Imperiale- en Koloniale troepe, vir Durban beskikbaar wees: 580 berede- en 1,000 onberede troepe, met ses seweponders en vier meksims. Hulle kan in twintig treine na Durban vervoer word, terwyl die sterkte van die oorblywende deel van die Koloniale mag, na aftrek van bogenoemdes, nog ongeveer 1,158 berede en 163 onberede troepe bedra, waarvan ongeveer een derde lede van die Natalse polisiemag is.

6. DIE HERSIENE NATALSE VERDEDIGINGSKEMA TOT 1897

Terwyl daar in die oudste Natalse verdedigingskemas uitsluitend aandag geskenk is aan die verdediging van Durban teen 'n moontlike aanslag van die seekant, kan die skema van 1896 as 'n waardevolle aanwinst beskou word. Nou is daar, vir die eerste keer, ook rekening gehou met moontlike militêre bedreigings van die agterland deur die Boererepublieke en die belangrikheid van die Natalse spoorwegnet. Treffend is dat in laasgenoemde skema, o.m. ook die belangrikheid van die Transvaals-Natalse spoorweegaansluiting by Charlestown en die gesindheid van die Boerebevolking in die westelike en noordelike grensstreke beklemtoon is.

In die Natalse hersiene verdedigingskema van 1897 is nou, op grond van die reeds genoemde bevindings, vir die eerste keer die moontlikheid van aanvalle van die see- sowel as van die landkant beklemtoon. Tewens is daar rekening gehou met die verdediging teen Bantoes wat die kolonie binneval of 'n binnelandse Bantoe-opstand. Op dié wyse het daar 'n waarlik omvattende skema tot stand gekom.

In die inleiding tot die skema is o.m. die volgende besonderhede verstrekkend: Natal beskik oor ongeveer 2,800 Imperiale en Koloniale troepe. Die houding van die Boere in Natal is twyfelagtig, terwyl die opening van die spoorweg van Charlestown na Elandslaagte nuwe probleme geskep het

as gevolg waarvan alles in die werk gestel moet word om Dundee (steen-kool) te behou.

Tans is die verdediging van die kolonie op 'n distrikgrondslag soos volg georganiseer:

i. *Pietermaritzburg*, met insluiting van distrikte Weenen, Umvoti, Victoria en Suid-Natal.

ii. *Ladysmith*, met insluiting van die distrik Kliprivier suid van Biggarsberg.

iii. *Newcastle*, met insluiting van Biggarsberg en die noordelike deel van die distrik Kliprivier.

iv. *Zoeloeland*.

Met die oog op 'n moontlike Transvaalse inval word verwag dat die waarskynlikste grensoorskrydingspunt naby Charlestown by die historiese Laingsnek sal wees. In teenstelling met genl-maj Cox se pleidooi van 1895, is daar nou besluit om die nek nie sterk te verdedig nie omdat te veel troepe deur so 'n poging vasgepen en dalk afgesny kan word indien die vyand daarin sou slaag om die gebied tussen Bothaspas en Ingogo te beset. So 'n aanvalsbeweging kan sowel vanuit die Oranje-Vrystaat as uit die Suid-Afrikaanse Republiek geloods word en om aan bogenoemde gevare te ontkom, is daar nou besluit dat die eerste posisie wat in so 'n geval verdedig word Newcastle sal wees. 'n Aanval op Dundee sou kan teengegaan word deur troepe wat aan Glencoe en Dundee toegewys en deur versterkings wat van Ladysmith aangevoer word. Indien Van Reenspas bedreig word, kan versterkings van Ladysmith gestuur word.

In geval van 'n aanval op Colenso en Estcourt deur Boeremagte kan troepe wat aan dié twee standpunte toegewys word, saam met versterkings van Pietermaritzburg ingesit word. Terselfdertyd kan 'n flankbeweging vanuit Ladysmith uitgevoer word.

Daar is in die skema ook rekening gehou met die moontlikheid van 'n Boere-inval deur Zoeloeland. In so 'n geval sal troepe van Glencoe, Ladysmith, Pietermaritzburg en — afhanklik van die opmarsrigting van die vyand — van Durban na die Laer Tugeladrif gestuur word, aldus die opstellers.

7. NUWE BEGINSELS. DIE HERSIENE DURBANSE VERDEDIGINGSKEMA VAN 1898

In dieselfde jaar waarin die Natalse verdedigingskema tot 1897 hersien is, het die *Colonial Defence Committee* 'n nuwe memorandum in gereedheid gebring waarin 'n aantal nuwe beginsels insake die verdediging van kolonies neergelê is.

Tans, aldus sekretaris M. Nathan in die inleiding tot hierdie memorandum, is die beginsel van handhawing van die Britse oppermag op see as grondslag van die Imperiale verdedigingstelsel ten opsigte van die seeoorlog aanvaar, maar tewens verklaar dat die Britse vloot nie al die strooptogte wat deur vyandelike kruisers teen Britse hawens onderneem word, sal kan belet nie. Bygevolg is dit noodsaaklik dat sekere hawens, waar steenkoolvoorrade opgeslaan is of herstelwerk verrig word, versterk word. Hierdie verpligting berus by die kolonies en nie by die Britse regering nie.

Vervolgens beklemtoon die opstellers die waarde van verdedigingskemas omdat, indien daar onverwags oorlog sou uitbreek, geen resente gegewens

vir dergelike skemas beskikbaar sou wees nie. Hierdie skemas, wat reeds van al die kroonkolonies en die meeste selfregerende kolonies ontvang word, het te doen met die organisasie van die bestaande plaaslike militêre verdedigingsbronne. Dan word jaarverslae van militêre- en vlootmagte deur die Koloniale Verdedigingskomitee ontvang, terwyl voorstelle in verband met wysigings deur die Departement van Kolonies ontvang word. Op dié wyse word die komitee in staat gestel om raad te verstrek met betrekking tot organisatoriese vraagstukke, diensvoorwaardes, die opleiding en toerusting van koloniale strydkragte, fortifikasies, die bewapening van verdedigde koloniale basisse e.d.m.

Van nou af geld, met betrekking tot bogenoemde aangeleenthede, die volgende leidende beginsels:

i. 'n Militêre mag in 'n kolonie moet, indien dit meer as 'n afdeling vrywilligers of gewapende polisie omvat, onder bevel van 'n offisier staan wat verantwoordelik is aan die Minister van Verdediging van 'n selfbesturende kolonie of aan die goewerneur van 'n kroonkolonie waar dit die administrasie en die handhawing van doeltreffendheid in vredestryd betref.

ii. In gevalle waar 'n dergelike mag met Imperiale troepe saamwerk, staan die gesamentlike magte onder bevel van die senior-offisier wat in oorlogstryd verantwoordelik is vir die uitvoering van alle militêre operasies.

iii. In kolonies wat oor artillerie beskik, moet daar in vredestryd 'n offisier van die *Royal Artillery* aangestel word. Dieselfde geld ten opsigte van plaaslike genie en die *Royal Engineers*.

iv. Dit is wenslik dat die eenvormigheidsbeginsel met betrekking tot kleinwapens, masjiengewere, artillerie, ammunisie, uniforms en kentekens deurgevoer word. Dié beginsel is reeds in Australië en — in 'n geringer mate — in die Suid-Afrikaanse kolonies in swang.

v. Ongetwyfeld sal die tyd aanbreek dat die toenemende sterkte en hulpbronne van die kolonies tot steun van die moederland aangewend kan word deur troepe, waar ook ter wêreld, tot beskikking van die Britse ryk te stel.

Tans is, so vervolg die opstellers, die beste koloniale bydrae tot die Imperiale verdediging die ontwikkeling van koloniale gebiede in vredestryd en die doeltreffende organisasie ten opsigte van militêre beskerming in oorlogstryd. Daar is ewewel een belangrike uitsondering: Engeland mag in die toekoms in 'n oorlog betrokke raak wat geen gevaar van aanvalle op die kolonies meebring nie.

In such a case the offer of assistance from them would be prized, but also as evidence of that solidarity on which the greatness of the British Empire must ultimately rest.

Die hersiene Durbanse verdedigingskema van 1898 is deur hierdie Londense beginsels met betrekking tot die Natalse Verdedigingskomitee beïnvloed deurdat die Minister van Verdediging, kol A. H. Hime, en twee Imperiale genie-offisiere tot die komitee toegetree het³.

Verder is die volgende gegewens aan hierdie skema ontleen wat aantoon op watter wyse die vredestrydse verspreiding van die beskikbare koloniale troepe, t.w. die volgende berede en onberede eenhede, op dié tydstep in Natal gereël was.

Natal het oor die volgende koloniale eenhede beskik: Die *Natal Carbineers*, die *Natal Rifles*, die *Umvoti Rifles*, die *Border Rifles*, die *Natal Field Artillery* (berede) en die *Natal Royal Rifles*, die *Durban Light Infantry* en die *Natal Naval Volunteers*. In geval van oorlog sou Durban

oor 649 en Pietermaritzburg oor 279 verdedigers beskik, terwyl die totale sterkte van die vier eersgenoemde berede eenhede 1,467 was.

Samevattend kan, met betrekking tot die tydperk 1887—1899 en met besondere verwysing na Natal tot die gevolgtrekking gekom word dat die organisasie van die koloniale verdediging, wat aanvanklik slegs betrekking op Durban gehad het, as gevolg van die toenemende spanning tussen Brittanje en die Boererepublieke, geleidelik op 'n landsomvattende grondslag geplaas is. Tydens die komende militêre worsteling sou die verdediging van die agterland van Durban al die ander militêre vraagstukke oorskadu en sou dit duidelik aan die lig kom dat dié aspek van die georganiseerde verdediging in die praktyk gefaal het. Dat die Boere-offensief aan die begin van die oorlog gunstig aan die Natalse front verloop het, is o.i. ook aan die ontoereikende plaaslik beskikbare koloniale- en Imperiale magte toe te skrywe, ofskoon die *Colonial Defence Council* herhaaldelik op hierdie ongewenste toestand gewys het.

Nog 'n belangrike aspek is, soos ook duidelik uit verskillende memorandums blyk, die veranderde houding insake verdedigingsaangeleentheid. Aan die begin van die tydperk was die koloniale gesagdraers van mening dat uitsluitend die moederland aanspreeklik was ten opsigte van koloniale verdedigingsbeplanning en die eintlike verdediging in oorlogstyd. Geleidelik het, namate die kolonies tot ontwikkeling gekom en die *Colonial Defence Council* hulle op hul militêre verpligtings opmerkzaam gemaak het, 'n nuwe verhouding ontstaan. Aan die einde van die tydperk is die kolonies as verskaffers van militêre hulpmagte beskou. Van hulle is verwag dat hulle, in geval van oorlog, vrywillig hul deel daartoe sou bydra om sowel die moederland as die Britse ryk as 'n geheel, staande te hou. Hierdie beginsel sou sowel gedurende die Eerste- as tydens die Tweede Wêreldoorlog deurgevoer word.

8. 'N ALOMVATTENDE SUID-AFRIKAANSE VERDEDIGINGSKEMA

Tydens die Anglo-Boereoorlog, 1899—1902, is die bestaande Natalse verdedigingskema nie hersien nie. In Maart 1903 is, nou van die kant van die Britse militêre hoofkwartier in Suid-Afrika, aandag daaraan geskenk. Deur die hoofkwartier op Pretoria is die moontlikheid van 'n opstand deur die Afrikaanssprekende bevolking geopper en te kenne gegee dat in so 'n geval die Britse militêre optrede hoofsaaklik verdedigend sou wees en tot die bewaking van verbindingslyne beperk sou bly.

Vir die eerste keer in ons geskiedenis is, in dié verband, 'n alomvattende Suid-Afrikaanse, verdedigingskema ontwerp wat deur die Britse militêre besettingsowerhede beplan is en waarin daar sekere take ten opsigte van Natal verwerk is.

Op 2 Januarie 1904 het die Britse hoofstafoffisier in Suid-Afrika in dié verband aan die Natalse bevelvoerder van die Imperiale troepe meegedeel dat die volgende besluite op Pretoria geneem is:

i. Om in geval van 'n opstand deur Afrikaners die verbindingslyne met die see m.a.w. dié met die Kaapse hawens, Durban en Delagoabaai, te behou. Met betrekking tot die noorde van die verowerde gebied sou in so 'n geval die driehoek Delagoabaai, Pretoria, Durban verdedig word tot tyd en wyl versterkings uit Engeland en Indië sou aankom.

ii. Van Natal word verwag dat die spoorlyne van Durban na Charlestown

en Van Reenenspas en 'n aantal dorpe beskerm en dat die verbinding met die kolonie Transvaal in stand gehou word.

iii. Indien daar nog meer troepe in Natal beskikbaar is, moet 'n mobiele kolonne in oostelike rigting (Vryheid—Utrecht), noordwaarts (Volksrust) of na die weste (Harrismith) opruk.

iv. Met betrekking tot die skema moet onthou word dat daar geen rede vir die genoemde vrees bestaan nie, maar dat dit die gewoonte is om dergelyke skemas op te stel vir gebiede waar Imperiale troepe geleër is.

9. DIE NATALSE VERDEDIGINGSKEMA VAN 1904

Terwyl daar, plaaslik altans, geen gegewens oor ander onderdele van hierdie Britse verdedigingskema beskikbaar is nie, loon dit nietemin die moeite om na te gaan watter werksaamhede insake plaaslike verdedigingsaangeleenthede tussen 1899 en 1903 in Natal onderneem is.

Daar is reeds vermeld dat tydens die Anglo-Boereoorlog, 1899—1902, die bestaande Natalse verdedigingskema nie hersien is nie, maar op 17 Junie 1903 het die Natalse goewerneur 'n nuwe verdedigingskomitee, nou bekend as die *Natal Colonial Defence Committee*, saamgestel wat op 17 Junie van dieselfde jaar onder voorsitterskap van die plaaslike bevelvoerder van die Imperiale troepe sy eerste vergadering gehou het⁴.

Dié komitee was die mening toegedaan dat die aandag nie tot kusverdedigingsaangeleenthede beperk behoort te bly nie, maar dat die hele koloniale verdediging in oënskou geneem moet word. Hulle het geoordeel dat die kusverdediging nie van dié van die binneland geskei kan word nie. Uitgaande van hierdie gedagte en met die oog op die strategiese belangrikheid van Durban is besluit om onder voorsitterskap van lt-kol J. A. Ferrier, DSO, CRE, 'n onderkomitee vir de verdediging van Durban in die lewe te roep⁵.

In 1904 het die *Natal Colonial Defence Committee*, uitgaande van die veronderstelling dat die Afrikaners in die kolonie Transvaal, die Oranjerivierkolonie en die Kaapkolonie en ondersteun deur die meerderheid van die Natalse Boerebevolking, teen die Britse bewind in opstand sou kom, 'n verdedigingskema ontwerp wat as die *General Defence Scheme (1904)* bekend gestaan het⁶.

Die bevindings wat in hierdie Natalse skema verwerk is, berus o.m. op plaaslike waarnemings wat deur 'n verteenwoordiger van die Britse militêre hoofkwartier in Suid-Afrika, kol H. P. Leader (bevelvoerder *Natal Volunteers*) met betrekking tot die verdediging van die Biggarsbergreeks en die Tugelariviergebied verrig is. Kol Ferrier maak in sy skema melding van die Anglo-Boereoorlog en beklemtoon die feit dat die Boeremagte na 4 dae op Newcastle en na 8 dae op Glencoe gestaan het. Eers op 20 November 1899 is 'n Boerekommando op 40 myl afstand van Pietermaritzburg gekeer.

Nou, na die oorlog, is toestande anders. Die Boere is slegs gedeeltelik bewapen, hulle sal wapens en ammunisie moet steel en beskik nie oor artillerie nie. Indien hulle in opstand kom, sou soiets kort na Nagmaalsbyeenkomste en na vroeë lentereëns kan verwag word. Na dié saamtrek sou die Boere hul voorrade uit magasyne in die klein Natalse dorpies aanvul. Aanvanklik sal in so 'n geval, aldus kol Ferrier, net soos tydens die vorige oorlog, die Natalse rollende spoorwegmateriaal in Durban saamgetrek moet word waar steenkooltrokke as pantsertreine in gebruik geneem moet word nadat oorsese versterkings aangekom het.

Kol Ferrier verwys dan, met betrekking tot die verdediging van die Natalse spoorwegnet, na genl William T. Sherman se taktiek tydens die krygsverrigtings in Georgië ten tye van die Amerikaanse Burgeroorlog (1860—1865)⁷. Ongetwyfeld het kol Ferrier die tydelike vernietiging van spoorwegtonnels in gedagte gehad wanneer hy vermeld dat dit tydens die Anglo-Boereoorlog vier dae in beslag geneem het om die Laingsnektonnel oop te maak en 'n week om verleggings aan te lê. Vir 'n soortgelyke verlegging by Colenso sou, volgens sy mening, drie-en-twintig en vir ander drie dae tot 'n week benodig wees.

Vervolgens beklemtoon hy die bewapening van Durban en die noodsaaklikheid van troepesaamtrekkings op Ixopo in verband met moontlike aanvalle deur Griekwas of uit Basoetoland en beveel hy aan dat die blokhuse wat tydens die Anglo-Boereoorlog langs die treinspore gebou en nog aanwesig is, beman word.

Hierdie en ander besonderhede is nie aan die Britse *Colonial Defence Committee* voorgelê nie, maar wel aan die Britse militêre hoofkwartier (Suid-Afrika) op Pretoria waar die plan op 2 Junie 1904 van die volgende kommentaar voorsien is:

i. Dit is lewensbelangrik dat die spoorlyn tussen Durban en Pretoria in Britse hande bly. Terwyl daar in die Natalse skema voorsiening gemaak is om die spoorwegseksie Ladysmith—Charlestown deur 'n totaal van 352 man te laat bewaak, moet hierdie passiewe verdediging deur 'n mobiele mag aangevul word om genoemde verbindingslyn oop te hou⁸.

ii. In dié verband moet die volgende berede troepe soos volg saamgetrek word:

Ladysmith — *Natal Carbineers* (467), *Natal Mounted Rifles* (286), *Durban Light Infantry* (123).

Newcastle en Charlestown — *Natal Carbineers* (103), *Northern District Mounted Rifles* (42).

Glencoe — *Umvoti Mounted Rifles* (21).

Dundee en Dannhauser — *Natal Carbineers* (69).

10. DIE ZOELOELAND-MOBILISASIESKEMA

Behalwe dat, as 'n gevolg van noue samewerking tussen die Britse hoofkwartier op Pretoria en die *Natal Colonial Defence Committee*, die algemene Natalse verdedigingskema van 1904 tot stand gekom het, het daar in dieselfde jaar ook 'n mobilisasieskema in geval van opstand in Zoeloland gereed gekom. Uit die plaaslik beskikbare korrespondensie kan afgelei word dat die Britse senior-stafoffisier in Suid-Afrika, brig-genl W. B. Jeffreys, by die konferensie ten huise van die Natalse goewerneur aanwesig was waar die mobilisasieskema bespreek is en dat die opperbevelhebber van die Britse magte in Suid-Afrika, genl sir Henry Hildyard, die veldtogplan goedgekeur het.

Brig-genl Jeffreys het verder vermeld dat, indien die Natalse regering militêre hulp van die Britse hoofkwartier in Suid-Afrika sou vra en - soos hy dit gestel het — die politieke horison in die nuwe kolonies helder sou wees — die Imperiale opperbevel in Suid-Afrika die volgende hulptroepe sou stuur: 'n Mobiele kolonne (850) van Standerton na Helpmekaar; 'n kolonne (750) van Middelburg (Transvaal) na Vryheid; 'n bataljon (500) van Pretoria na Vryheid; 'n bataljon (500) van Bloemfontein na Vryheid. Op dié wyse sou altesame 3,500 hulptroepe na die bedreigde ge-

bied gestuur word, terwyl terselfdertyd maatreëls getref sou word om 'n kolonne (750) as reserwe van Harrismith na Ladysmith te stuur.

Verder is daar besluit dat die Natalse milisie op Greytown en in die Laer Tugelagebied sou saamtrek. Terwyl die magte op Helpmekaar en Greytown Natal teen 'n Zoeloe-inval sou beskerm en die Zoeloes wes van die Buffelsrivier en die Tugela in bedwang sou hou, sou die magte op Vryheid en in die Laer Tugelagebied die opstandige gebied binneval.

Die bevelvoerende Britse luitenant-generaal sou, indien die skema in werking sou tree, 'n Imperiale offisier as bevelvoerder oor die gekombineerde mag aanwys terwyl plaaslike berede milisie op Vryheid en Helpmekaar as gidse en tolke by die troepemag sou aansluit.

Nadat die Natalse komitee besonderhede insake die reeds genoemde milisie en vervoer opgestel en die bevelvoerende Britse luitenant-generaal in Suid-Afrika dié skema op 17 Julie 1904 ontvang het, is vier dae later die volgende kommentaar deur hom daaraan toegevoeg:

a. Hy sien geen onmiddellike rede vir ongerustheid nie, maar daar bestaan onrus onder die nie-blankes in Suid-Afrika, en klaarblyklik ook in Zoeloland. Ofskoon hy die oorsake van hierdie onrus as onseker beskrywe en opmerk dat dit van gebied tot gebied verskil, reken hy dat Dinizoloe agter die hele beweging sit⁹.

b. Hy is van oordeel dat mobilisasieskemas in verband met opstande deur nie-blankes onverwyld opgestel moet word en voeg daaraan toe dat hy skemas met betrekking tot die kolonie Transvaal sowel as die Oranjerivier- en die Kaapkolonie beoog. Gevolglik versoek hy die bevelvoerende offisier in Natal om die goewerneur in verband met 'n passende mobilisasieskema insake 'n Zoeloe-opstand te raadpleeg.

c. In verband met die opstel van so 'n skema moet die volgende punte in gedagte gehou word:

i. 'n Bantoe-opstand sal waarskynlik nie tot een stam beperk bly nie en indien so 'n opstand sou uitbreek, moet daar rekening met al die Bantoe-stamme in Suid-Afrika gehou word.

ii. In Natal is daar geen Imperiale troepe nie. Die meeste is in die kolonie Transvaal en die Oranjerivierkolonie gestasioneer en hulle sal in geval van 'n Bantoe-opstand deur Transvaal en Basoetoeland gebruik word. Dit beteken dat die plaaslike Natalse militêre magte, in teenstelling met wat vroeër in dieselfde jaar insake Imperiale militêre hulp verklaar is, in so 'n geval op hulle eie moet klaarkom.

Inmiddels is daar in Natal voortgegaan met die uitwerk van die Zoelolandskema en terwyl daar op Pretoria aan soortgelyke skemas vir die ander kolonies aandag bestee is, is die voltooid skema in Januarie 1905 deur maj H. Shouldbridge op Pretoria ontvang. Dit was op 'n tydstip waarop die Britse militêre hoofkwartier bedrywig was om die reeds genoemde skema in geval van opstand vir die hele Suid-Afrika uit te werk.

11. DIE VERDEDIGING VAN DURBAN

Terwyl meer besonderhede oor die Natalse skema van 1904—1905 en moontlike soortgelyke planne van latere jare nie in die SAW Argief voorhande is nie, het die verdediging van Durban op 20 Julie 1911 opnuut ter sprake gekom. Op dié dag het die Unieregering aan die goewerneur-generaal versoek om die volgende verklaring aan die Natalse *Colonial Defence Committee* voor te lê:

Die Unieregering reken dat dit in belang van die Unie van Suid-Afrika,

die Britse vloot en die Britse skeepvaart noodsaaklik is om van Durban 'n verdedigde hawe te maak. In dié verband vra die regering besonderhede aangaande die bestaande bewapening van Durban om vervolgens, in die lig van bogenoemde nuwe beleid, nuwe planne op te stel wat vir goedkeuring aan die Britse regering voorgelê sal word.

Hierdie verklaring en beleidsverandering was uitvloeisels van 'n konferensie wat op 26 Junie 1911 op Durban gehou en waaraan deelgeneem is deur veldmaarsk lord Methuen, GCVO, CMG, Britse opperbevelhebber in Suid-Afrika; skout-admiraal P. Bush, bevelvoerder Kaap die Goeie Hoop; genl J. C. Smuts, Minister van Verdediging; kol Leuchars, Minister van Handel en Nywerheid; kol sir Duncan McKenzie, KCMG, CB, komdt-genl Natal; en lt-kol H. Bland, RE (sekr.).

Die deelnemers aan dié konferensie het tot die gevolgtrekking gekom dat Durban in verband met die steenkoolbevoorrading en die bestaande hawegeriewe en op grond van memorandum van die Britse *Colonial Defence Committee*, teen aanvalle beskerm moet word en dat die hawe moet oopbly.

Hulle stel nou voor dat die *Bluff* soos volg bewapen moet word: Twee 9.2" agterlaaikanonne, bo op die *Bluff*; twee 6" agterlaaikanonne op die punt van die *Bluff*; twee twaalfponder snelvuurkanonne, laer op die *Bluff*, om vyandelike torpedobote te keer; en twee twaalfponder snelvuurkanonne noordoos van die vuurtoring. Ook beveel hulle die opstel van elektriese soekligte by die hawe-ingang aan.

Ook is aanbeveel dat die bestaande battery op die agterstrand kan verdwyn, terwyl die draadlose telegrafiestasie na 'n beskermde plek verplaas word.

In die memorandum is verder vermeld dat die bestaande verdedigingswerke van 1894 dateer en dat die haweverkeer tussen 1894 en 1910 van 568 tot 1,642 skepe (tonnemate 726,925—4,354,661) aangegroei het. Durban het die belangrikste steenkoolhawe van die suidelike halfgrond geword en beskik oor 'n droogdok vir skepe met 'n tonnemaat tot 8,500 ton. Ook as 'n knooppunt van ondersese kables het, aldus die verslag, die belangrikheid van Durban aanmerklik toegeneem. Nie alleen was dit in 1911 die eindpunt van 'n ondersese kabel wat Suid-Afrika met Mosambiek, Zanzibar, Aden en Europa verbind het nie, maar tewens die westelike eindpunt van die Australiese kabel.

In dieselfde verslag is vervolgens vermeld dat die Britse Admiraliteit die aanbod van die Natalse regering aanvaar het om Salisbury-eiland as 'n vlootvoorraaddepot oor te neem en dat Durban veral in oorlogstyd en indien die Suezkanaal gesluit sou word, 'n besonder belangrike Suid-Afrikaanse hawe sal wees.

In 1910 het die plaaslike bewapening van hierdie belangrike hawe uit die *Bluff* battery, bestaande uit twee 6" merk VI-agterlaaikanonne; die agterstrandbattery met twee 6" merk IV-agterlaaikanonne, en twee twaalfponder merk I-snelvuurkanonne by die hawe-ingang bestaan. Daar is bereken dat die koste van die beoogde bykomstige twee 9'2" kanonne £36,000 (R72,000), een twaalfponder-snelvuurkanon £1,350 (R2,700) en twee elektriese soekligte £3,500 (R7,000) sou bedra.

Op 23 Oktober 1912 het die waarnemende goewerneur-generaal die voorgestelde bewapeningskema vir Durban aan die *Overseas Sub-Committee of the Committee of Imperial Defence* in Londen gestuur waar die planne in November van dieselfde jaar oorweeg is. In die vorm van 'n memorandum is sekere aanbevelings gedoen waarvan die belangrikste was dat sedert die herfs van 1911 die Admiraliteit aandag gevestig het op die

feit dat daar tydens die afgelope twee of drie jaar slagkruisers in plaas van pantserkruisers gebou is. Nie alleen slagkruisers nie, maar ook die bestaande pantserkruisers van ander moondhede word meer in tuiswaters gehou as in die verlede die geval was en hierdeur het die kanse op 'n aanslag op Durban verminder.

Die Britse komitee het gereken dat op grond van dié veranderde omstandighede gedurende die volgende drie tot vyf jaar vier 6" kanonne voldoende vir die haweverdediging van Durban is en op 1 Augustus 1913 het, na aanleiding van dié mening, ondersekretaris H. R. M. Bourne aan genl Smuts voorgestel om die beoogde Durbanse skema te laat rus, 'n mening waarmee die Minister hom vier dae later vereenselwig het.

Kort daarna, op 15 Augustus 1913, het die Unieregering ewewel aan die goewerneur-generaal te kenne gegee of dit, op grond van die menings wat van die plaaslike opperbevelvoerders van die Britse land- en seestrydkragte in Suid-Afrika ingewin sal word, raadsaam sal wees om die Durbanse skema by gedeeltes uit te voer. Die regering het in dieselfde skrywe ook die vraag gestel of dit beter sal wees om al die beskikbare fondse aan die vinnige ontwikkeling van die Unie se algemene verdedigingstelsel te bestee of om kapitaal ten opsigte van minder belangrike projekte, soos die Durbanse verdedigingskema, uit te gee. Daar is ook te kenne gegee dat die regering graag sal verneem of, nadat twee kanonne en twee elektriese soekligte by die Durbanse hawe opgestel is en met verwysing na die uitspraak van die *Overseas Defence Committee*, die plasing van die ander geskut drie tot vyf jaar kan wag. Ten slotte is, nadat vermeld is dat die draadlose telegrafiestasie reeds verder landwaarts verplaas is, die vraag gestel of dit nodig sal wees om die vuurtoring, die seinpos, die stafkwartiere en die kwarantynpos op die *Bluff* te verskuive.

Omstreeks 8 Augustus 1914, m.a.w. die dag waarop die Unie aan die kant van Engeland tot die Eerste Wêreldoorlog toegetree het, het die opperbevelhebber van die Britse seestrydkragte in Suid-Afrika aan die hand gedoen dat daar onmiddellik twee vyftienponders op die *Bluff* opgestel word.

Uit korrespondensie van dieselfde maand kan o.m. afgelei word dat daar wel 'n skeepskanon op die *Bluff* geplaas is, maar dat lonte en kordietladings vir hierdie vuurmond nie beskikbaar was nie. Dan het ammunisie vir 'n aantal ander kanonne ontbreek. In September 1914 het die bewapening van die *Bluff* uit een 6" en vier vyftienponder kanonne bestaan, maar eersgenoemde kanon was verslete terwyl die draagwydte van die ander slegs 4,000 tree was.

Op 24 September 1914 is die bevelvoerder van die Britse vlootbasis op Simonstad versoek om een 6" en twee 4.7" kanonne te stuur, maar vandaar is geantwoord dat die admiraal tevrede is met die bestaande verdedigingstoestand op Durban, maar dat hy — indien die toestand sou verander — op versterking sal aandring. Kanonne is, so eindig sy mededeling, beskikbaar.

Met hierdie opmerking eindig die vooroorlogse amptelike korrespondensie oor die verdediging van Durban, waarby nog opgemerk kan word dat die versoek om meer geskut in verband gestaan het met die verskyning van die „Königsberg" aan die kus van Oos-Afrika en die standpunt van die Unieregering dat, indien die Britse admiraal op Simonstad tevrede is met die Durbanse haweverdediging, die Unieregering verder niks in dié verband sal doen nie¹⁰.

AANTEKENINGE

- 1 Staatskoerant no. 225, 5.7.1912, waarin G.K. 921. Op 2.8.1915 is die benaming van die pos verander na hoofstafoffisier generale staf en adj-genl en op 4.6.1917 na hoof van die generale staf en adj-genl. Op 28.5.1918 is die werksaamhede van die adj-genl en die generale staf duidelik geskei en het die volgende afdelings onder die hoof van die genl. staf geval: Afdeling van die sekretaris, afdeling van die generale staf, afdeling van die adj-genl, afdeling van die kwartiermeester-generaal, afdeling van die geneeskundige diens.
- 2 London, 1960, o.m. pp. 17—18.
- 3 Samestelling van die komitee: Genl-maj G. Cox (voorsitter), A. H. Hime, H. Escombe, kol E. O. Hay, RE, lt-kol W. F. Noel, CRE, J. G. Darntell, W. Royston, kapt H. Graham, DAAG (sekr.).
- 4 Lede: Bevelvoerder Imp. troepe, Natal; bevelvoerende offisier *Royal Artillery*, bevelvoerder *Natal Volunteers*, lt-kol H. T. Bru-de-Wold, CMG; lt-kol D. Taylor (*Natal Volunteers*); kommissaris van Polisie; Thomas Watt, lid Wetg, Raad; F. F. Churchill, lid Wetg. Raad; maj P. A. Silburn, kapt J. H. Hall (sekretarisse).
- 5 Lede: Bevelvoerende offisier *Royal Artillery*, Natal; bevelvoerder *Natal Volunteers* lt-kol D. Taylor (*Natal Volunteers*); F. F. Churchill, maj P. A. Silburn (*Durban Light Infantry*) (sekr.).
- 6 Opsteller van die skema: Kol J. A. Ferrier.
- 7 Genl Sherman het die rollende materiaal en die spoorweë van sy teenstanders vernietig en terselfdertyd, met betrekking tot sy eie strydkragte en die bevoorradingsbasisse, alles in sy vermoë gedoen om die spoorlynverbindings in stand te hou. Volgens kol F. het hy in 6½ maand 473 myl spoorweë aangelê.
- 8 In sewe bestaande blokhuse 80 man, op 26 voorbereide poste 272 man.
- 9 Oor die oorsake van die opstand: Cd 2905, *Correspondence relating to the Native Disturbances in Natal*, London, 1906, pp. 60.
- 10 Nadat hierdie oorsig voltooi was, is nog 'n aantal aanvullende gegewens opgespoor waaruit o.m. blyk dat genl N. G. Lyttelton in Desember 1903 nie ten gunste van 'n bykomstige battery vir die verdediging van Durban was nie. Dit in antwoord op 'n pleidooi deur die *Natal Defence Committee* van 21.10.1903, waarin gegewens in verband met 'n voorstel van 1906 aangetref is om die kanonne op die *Bluff* deur moderne geskut te vervang.

DIE VERDEDIGINGSKEMAS VAN OOS-LONDEN, PORT ELIZABETH, DIE KAAPSE SKIEREILAND EN TAFELBAAI

INLEIDING

In hierdie hoofstuk word allereers die geskiedenis van die verdedigingskemas van Oos-Londen en Port Elizabeth geskets. Vervolgens word aandag gewy aan die verdedigingskemas van die Kaapse Skiereiland en die verdediging van Tafelbaai.

Met betrekking tot laasgenoemde skemas word ook, op grond van plaaslik beskikbare dokumente, besonderhede verstrekk aangaande die verantwoordelikheid insake die verdediging van hierdie militêre belangrike gebied en die verwickelings wat daartoe gelei het dat die Unie van Suid-Afrika in 1912 sover dit die verdediging op land betref, op militêre gebied groten-deels selfstandig op sy eie grondgebied kon optree.

1. DIE VERDEDIGINGSKEMAS VAN OOS-LONDEN EN PORT ELIZABETH

Die geskiedenis van die skemas gaan terug tot 'n tweetal memorandum wat, onderskeidelik op 4 September en 13 Julie 1896, deur die Britse *Colonial Defence Committee* vrygestel is, terwyl die oudste plaaslik beskikbare korrespondensie van 22 April 1904 dateer.

Op laasgenoemde dag het Eerste Minister dr. L. S. Jameson, met verwysing na 'n skrywe van die Kaapse goewerneur van 12 April 1904, in 'n diensbrief verklaar dat sy regering na ernstige oorweging tot die gevolgtrekking gekom het dat daar, as gevolg van die heersende ekonomiese insinking, geen fondse beskikbaar is nie om sekere werksaamhede in verband met die verdediging van Tafelbaai te laat uitvoer.

Kort daarna, op 4 Mei 1904, het die sekretaris van die Britse Leërraad in 'n skrywe aan die opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika laasgenoemde versoek om by die Kaapse regering vas te stel of daar verdedigingskemas ten opsigte van Oos-Londen en Port Elizabeth bestaan. Dergelike skemas, aldus die sekretaris, moet plaaslik van geaardheid wees en sowel voorsiening maak vir aanvalle deur 'n vyandelike vloot as ten opsigte van landaanvalle in geval daar 'n binnelandse opstand in Suid-Afrika sou uitbreek.

Op 3 Junie 1904 het brig-genl H. B. Jeffries hierdie versoek aan die bevelvoerder van die Imperiale troepe in die Kaapkolonie deurgestuur, daarop gewys dat die beoogde skemas vir die twee hawens afsonderlik opgestel moet word en dat skemas in verband met aanvalle van die seekant ooreenkomstig die gewone prosedure vir die verdediging van Britse koloniale hawens opgestel moet word. Dié met betrekking op binnelandse opstande moet 'n onderdeel van die algemene verdedigingskema vir die Kaapkolonie vorm. Tewens het brig-genl Jeffreys verklaar dat toekomstige skemas op die beginsel van aanwending van plaaslike koloniale troepe moet berus, maar dat twee batterye van die *Royal Field Artillery* (Middelburg, K.K.) ingesluit kan word, m.a.w. dat vir elkeen van die genoemde hawens een Imperiale battery beskikbaar gestel sal word.

Kort daarna is 'n Kaapkoloniale komitee, bestaande uit genl-maj E. S. Brook (bevelvoerende offisier, K.K., voorsitter), koll T. E. Hickman, CB, DSO; C. Hoskyns (bevelvoerder *Royal Engineers*), kapt. T. D. W. Napier, MVO (Britse vloot), kol H. T. Lukin, DSO (kmdt-genl Kaapkoloniale troepe), en lt-kol C. H. Bittleston (*Royal Garrison Artillery*) in die lewe groep om die skemas vir die twee hawens op te stel.

Die bestaande ongunstige plaaslike finansiële toestand het die aankoop en bou van kanonfonderings, -stellings en kanonne ewenwel verhinder! Nogensins het genl-maj. Brook die skemas vir latere voorlegging aan die Britse *Colonial Defence Committee* laat opstel.

In sy motivering het hy verklaar dat, uit 'n militêre oogpunt beskou, die twee hawens wel onder ander omstandighede verkeer as voor die Anglo-Boereoorlog, maar dat hulle steeds belangriker word om in geval van 'n binnelandse opstand vir die aanstuur van versterkings en voorrade na die Imperiale basis op Middelburg gebruik te word. As 'n binnelandse opstand gepaard gaande met oorlog teen 'n maritieme moondheid die twee hawens terselfdertyd bedreig, sou die veiligheid van Oos-Londen op Port Elizabeth 'n Imperiale aangeleentheid word. Uitgaande van hierdie gedagte het genl-maj Brook dan ook voorgestel dat die Britse Leërraad fondse ter beskikking van die Kaapse regering stel sodat die beoogde versterkingsplanne uitgevoer kan word.

Op 4 Oktober 1904 het die komitee die verdedigingskema ten opsigte van Oos-Londen voltooi, terwyl die skema aangaande Port Elizabeth op 28 Oktober van dieselfde jaar afgerond is.

a. DIE VERDEDIGINGSKEMA VAN OOS-LONDEN

Aan die inleiding van eersgenoemde skema is o.m. die volgende gegewens ontleen. Allereers is verklaar dat as gevolg van die verowering van die Boererepublieke die verdediging van Oos-Londen aanmerklik vereenvoudig is. Verder is die belangrike feit beklemtoon dat daar, in geval van 'n vlootaanslag op Oos-Londen, geen hulp deur die Kaapse eskader van die Britse vloot verleen kan word nie.

Hierdie beleid was gebaseer op die gedagte dat die Kaapse eskader van sewe skepe elders sou optree en verantwoordelik sou wees vir die vernietiging van vyandelike oorlogsskepe en die beskerming van die Britse handelsvloot². Ook is, in dieselfde verband, aangevoer dat vyandelike landingstroepe dit sonder artillerieondersteuning feitlik onmoontlik sou vind om naby die stad te land, terwyl aangeneem is dat daar slegs 'n paar vyandelike skepe aan die Britse vloot sou ontsnap. Die verdediging van Oos-Londen sou dus, behalwe waar dit een battery van die *Royal Field Artillery* betref het, op plaaslike koloniale militêre hulpbronne op land aangewys wees, terwyl onomwonde verklaar is dat die hawe as 'n bevoorradingshawer of as basis vir Britse oorlogsskepe as gevolg van die geringe afstand ten opsigte van die Britse vlootbasis op Simonstad, behalwe in tye van nood, nie as 'n belangrike steunpunt beskou word nie.

Al hierdie faktore het daartoe bygedra dat Oos-Londen in 1904 nie oor kusverdedigingswerke beskik het nie, terwyl die verdediging aan die landkant slegs uit dertien sinkplaatblokhuse bestaan het. Hulle sou in elk geval ingeval van 'n binnelandse opstand van diens kan wees.

Indien daar 'n opstand noord van die Oranjerivier uitbreek en die opstandelinge steun van Afrikaanssprekendes in die Kaapkolonie ontvang, sou Port Elizabeth sowel as Oos-Londen 'n belangrike rol as 'n ontskepingshawer vir Britse versterkings en voorrade speel, veral waar dit van Britse militêre kant as onmoontlik beskou is om die spoorlyn van Kaapstad na De Aar te kan behou.

Moeilikhede met die plaaslike bevolking, wat as besonder lojaal beskrywe is, is nie verwag nie; terwyl daar in die Kaapse koloniale verdedigingskema voorsiening vir die beveiliging van die Oostelike Provinsie gemaak is. Nie alleen sou, in so geval, die spoorlyn tussen Port Elizabeth en Norvalspont beskerm word nie, maar tewens sou feitlik al die beskikbare troepe — met uitsondering van die Simonstadse garnisoen — oos van dié spoorlyn saamgetrek word. Op dié wyse sou, aldus die komitee, Oos-Londen behoorlik beskerm wees.

As vyandelike oorlogsskepe probeer om ammunisie aan binnelandse opstandelinge te verstrek, was dit die gedagte dat die opstandelinge vermoedelik sou probeer om in die rigting van Port St. John, Mosselbaai of Port Nolloth deur te breek en sou Oos-Londen se posisie redelik veilig wees. Op grond van hierdie oorwegings en moontlikhede is die instandhoudingskoste met betrekking tot die plaaslik beskikbare troepe, t.w. vier-en-twintig offisiere en 523 ondergeskiktes van die *Kaffrarian Rifles* en 'n kompanie van die *Cape Garrison Artillery* en die benodigde permanente personeel, op ongeveer £2,979 (R5,958) bereken, terwyl die oprigtingsuitgawe vir twee kusbatterye met inbegrip van die benodigde ammunisie £111,022 (R222,044) sou bedra³.

Aan die slot van die skema verklaar die komitee dat die hele aangeleent-

heid uit 'n oogpunt van minimum vereistes benader is en dat lede hulleself daarvan weerhou om hul mening ten opsigte van die wenslikheid van die oprigting van die genoemde verdedigingswerke uit te spreek. Volgens hulle is dit 'n onderdeel van die haweverdedigingsbeleid van die Britse ryk en behoort die mening van die *Committee of Imperial Defence* ingewin te word.

Daarenteen was hulle wel die mening toegedaan dat, indien die binne-landse verdedigingskema van Suid-Afrika goedgekeur sou word, onthou moet word dat Oos-Londen een van die basishawens in dié skema sou wees. Hierdie uitspraak het volgens hulle nie alleen betrekking gehad op die vraag aangaande die daarstelling van verdedigingswerke teen vloot-aanvalle nie, maar ook waar dit die verstrekking van Imperiale en koloniale fondse vir verdedigingsdoeleindes betref⁴.

b. DIE VERDEDIGINGSKEMA VAN PORT ELIZABETH

Die inleiding tot hierdie skema, wat van 28 Oktober 1904 dateer, kom in 'n groot mate met dié van die Oos-Londense verdedigingskema ooreen, behalwe dat Port Elizabeth sowel militêr as kommersieel as 'n belangriker basis as Oos-Londen beskou is⁵.

Aanvalle van vyandelike landingstroepe op Port Elizabeth was volgens die opstellers van die skema hoogs onwaarskynlik.

Terwyl die plaaslike bevolking as lojaal beskrywe is, was dit nie die geval met die distrikbewoners nie, terwyl hulle ook van mening was dat die plaaslike beskikbare troepe ontoereikend sou wees om 'n aanval deur opstandelinge of landingsgroepe af te weer. Tydens die afgelope oorlog is 'n plaaslike stadswag van 1,000 lede in Port Elizabeth op die been gebring en hierdie beleid sou, in geval van nood, weer toegepas kan word.

Daarteenoor sou die slaankrag van die beskikbare troepe, t.w. agtien offisiere en 399 ondergeskiktes van die *Prince Alfred's Volunteer Guard*, in so 'n geval verswak word deurdat aan 150 lede van hierdie bataljon die verdediging van Cradock opgedra was.

In die lig van bogenoemde feite is daar voorgestel om 'n drietal batterye, t.w. die *Chelsea Point*-, die *Cemetery*-, en die *Beach Hotel*-batterie, op te stel. Dan sou sowel Algoabaai as die stad teen 'n aanslag deur vyandelike kruisers en moontlike landingstroepe beskerm wees. Deur 'n kompanie van die *Cape Garrison Artillery*, bestaande uit vyf offisiere en 129 ondergeskiktes met 'n klein onderrigs- en onderhoudsgroep, aan Port Elizabeth toe te wys, sou enersyds die beveiliging wel verseker wees, maar andersyds sou dit die volgende koste meebring:

	Aanvanklike koste	
Een kompanie C.G.A.	£984.0.0	Insluitende bewapening en ammunisie
	£22,466.0.0	
Vaste personeel	£54,486.0.0	Insluitende bewapening en ammunisie
	£56.036.0.0	
Die <i>Chelsea Point</i> -batterie	£133,972.0.0	Insluitende bewapening en ammunisie
	(R267,944)	
Die <i>Cemetery</i> -batterie	Jaarliks	
	£2201.01.0	£3575.00.0
Die <i>Beach Hotel</i> -batterie	£342.15.0	
	£1032.00.0	(R7150) ⁶

Op 14 November 1904 het die opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, lt-genl sir H. Hildyard, verklaar dat hy hom in hoofsaak met die bevindings van die komitee ten opsigte van Oos-Londen en Port Elizabeth kan vereenselwig, maar dat hoër gesag oor die voorgestelde uitgawes van £230,000 vir die twee hawens moet besluit. Volgens hom was Port Elizabeth se strategiese ligging ten opsigte van Middelburg beslis belangriker as dié van Oos-Londen. Eersgenoemde hawestad kan ewenwel, aldus lt-genl sir H. Hildyard, as gevolg van sy rede, sy geografiese ligging en die gesindheid van die naburige bevolking moeiliker teen 'n land- as 'n kusaanval verdedig word. Tewens verklaar hy met betrekking tot die voorgestelde stadswag dat so 'n organisasie vooraf in die lewe geroep en vroegtydig van die nodige toerusting en ammunisie voorsien behoort te word.

In Desember 1904 het die Kaapkoloniale regering die ontvangs van die skemas en die kommentaar van lt-genl sir H. Hildyard erken, maar verklaar dat daar op die oomblik geen voorsiening met betrekking tot die organiseer van stadswagte en die toewysing van bykomstige kompanieë van die *Cape Garrison Artillery* in die twee hawestede gemaak kan word nie. Wel het die regering sy bereidwilligheid te kenne gegee om hierdie verpligtings te aanvaar, maar terselfdertyd daaraan toegevoeg dat die Imperiale regering bereid sou moet wees om die koste in verband met die uitvoering van die beoogde verdedigingswerke en al die ander vereistes te dra.

2. VERDEDIGINGSAANGELEENTHEDE AANGAANDE DIE KAAPSE SKIEREILAND EN TAFELBAAI VOOR EN NA 1910

Voor die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika, in 1910, was die Imperiale regering verantwoordelik vir die verdediging van die Kaapse Skiereiland, terwyl die Kaapse owerheid die oprigtingskoste van nuwe verdedigingswerke verstrek het. Ook het die Kaapse regering sy bereidwilligheid te kenne gegee om in oorlogstyd 'n vrywilligermag te verstrek om die Imperiale garnisoen by te staan.

a. *Die memorandum van 1903*

Die oudste plaaslik, dws in die SAW Argief, beskikbare gegewens aangaande die verdediging van die Kaapse Skiereiland is vervat in 'n memorandum van 30 Junie 1903 wat oor die sterkte van die Imperiale garnisoen van die Kaapse Skiereiland handel en waarvan die inhoud in groot trekke tot 6 Desember 1887 teruggaan.

Op laasgenoemde datum is 'n memorandum oor koloniale garnisoene voltooi. Daarin is met betrekking tot die Kaap die Goeie Hoop verklaar dat die minimum vereistes vir die Kaapse garnisoen twee bataljons op oorlogsterkte moet wees en is aanbeveel dat die plaaslike vrywilligerorganisasie ten volle ontwikkel moet word.

Op 12 Oktober 1896 het dieselfde komitee in 'n ander memorandum o.m. verklaar dat toestande in die Kaapkolonie en veral in Natal tydens die afgelope jaar aanmerklik verander het. Ten opsigte van laasgenoemde kolonie moet daar rekening gehou word met 'n inval vanuit die Boere-republieke. Daarom sal, ten spyte van wat vroeër besluit is, die huidige Imperiale garnisoen daar gestasioneer bly.

Die Natalse garnisoen kan ewenwel nie staatmaak op Imperiale militêre bystand van die Kaap nie, terwyl aanvaar word dat die bestaande sterkte van die Kaapse Imperiale garnisoen vir bewaking van die plaaslike steen-

kooldepot voldoende is. Die Kaapse Imperiale garnisoen moet, aldus sekretaris J. E. Clauson, permanent in Kaapstad gestasioneer wees en losstaan van troepe wat vir Natal of vir tydelike diens in ander dele van die Kaapkolonie nodig sal wees.

In 1898 het die *Colonial Defence Committee* aanbeveel dat, met betrekking tot die Imperiale infanteriegarnisoen van die Kaapse Skiereiland, geen verandering in die bestaande toestand moet kom nie.

In die vorm van opmerkings aangaande die Kaapse verdedigingskema het die komitee vervolgens op 26 Julie 1898 verklaar dat die Imperiale regering nie van plan is om ten tye van 'n mobilisasie versterkings na die Kaap te stuur nie. Bygevolg moet slegs die plaaslik beskikbare koloniale troepe in 'n plaaslike verdedigingskema verwerk word en nie rekening gehou word met moontlike Imperiale versterkings nie.

In Mei 1903 het, nou van die kant van die opperbevelhebber van die Britse troepe in Suid-Afrika en na aanleiding van 'n telegram van die sekretaris van die *Colonial Defence Committee* aan die bevelvoerder van die Kaapkolonie, die garnisoensterkte van die Imperiale troepe in die Kaapse Skiereiland weer ter sprake gekom.

Vermoedelik het die sekretaris van die *Colonial Defence Committee* in sy telegram die wenslikheid uitgespreek om nog 'n bataljon Kaap toe te stuur, want in sy antwoord vermeld lt-genl Lyttelton dat daar besware teen so 'n voorneme bestaan. Persoonlik beskou hy die Skiereiland as 'n ongewenste dissiplinêre- en opleidingsentrum en op grond daarvan sal hy verkies dat — indien daar 'n tweede bataljon uitgestuur word — dit op Wynberg gestasioneer word. Ook het adm sir A. Moore, van Simonstad, verklaar dat die plaaslike garnisoen oor voldoende lede van die *Garrison Artillery* beskik om die kanonne te kan bedien. Andersyds was lt-genl. Lyttelton ten gunste van die stuur van versterkings omdat daar, volgens sy mening, heelwat infanteriste nodig sou wees om die artilleriste aan te vul wat die kanonne bedien.

Die *Colonial Defence Committee* het, na ontvangs van hierdie uiteenlopende menings, in sy memorandum die volgende redes ten gunste van 'n Kaapstadse garnisoen van twee bataljons aangevoer:

i. Ten opsigte van 'n moontlike vlootaanval is die omstandighede nog dieselfde as in 1896.

ii. Die faktor van moontlike vyandelikhede met die Boererepublieke is, na die oorlog, weliswaar uitgeskakel maar daar het ewewel nuwe omstandighede ontstaan waardeur dit tans nodig is om 'n groot troepemag in Suid-Afrika te stasioneer.

Hierdie nuwe omstandighede was die veronderstelling dat, in geval van oorlog tussen Brittanje en 'n maritieme moondheid, oproerige Afrikaner-elemente nie sou stilsit nie. As daar dus 'n opstand uitbreek en die guerilla-bedrywighede van die laaste fase van die jongste oorlog herhaal word, kon dit dalk gebeur dat spoorwegverbindings tussen die garnisoene van Kingwilliamstown (850 myl), Middelburg (600 myl) en die Kaapse Skiereiland verbreek word. Nog 'n moontlikheid was dat gewapende opstandelinge in die Kaapkolonie sterk genoeg sou word om die Skiereiland oorland aan te val.

Op grond van hierdie moontlikhede het die komitee tot die gevolgtrekking gekom dat dit noodsaaklik is dat die permanente Imperiale infanteriegarnisoen van die Kaapse Skiereiland uit twee bataljons sal bestaan, dat dié garnisoen in of naby die Skiereiland geleë moet wees en los van militêre eenhede behoort te bly wat in ander dele van Suid-Afrika vir diens benodig sal wees.

b. *Vraagstukke in verband met die hersiene skema tot Desember 1906.*
Krygswet, militêre voorsorgmaatreëls, sensuur

Met betrekking tot die verdedigingskema vir die Kaapse Skiereiland, soos hersien tot Desember 1906, is die volgende vraag gestel: Moet krygswet vir die Kaapse Skiereiland afgekondig word voordat oorlogshandeling gepleeg word ten einde sekere militêre en ander voorsorgmaatreëls te kan tref? Hierdie vraag is op 30 Januarie 1907 deur die Kaapse goewerneur aan die Britse Leërraad gestel ten einde vas te stel dat met betrekking tot die tref van sekere voorsorgmaatreëls deur militêre gesagdraers, op die medewerking van siviele outoriteite gereken kan word, sonder dat vereis word om krygswet te proklameer.

Op versoek van die Leërraad, die Britse opperbevelhebber in Suid-Afrika, genl-maj E. S. Brook, en goewerneur sir W. Hely-Hutchinson is hierdie aangeleentheid aan die prokureur-generaal van die Kaapkolonie voorgelê en regsadvies aangaande die volgende aspekte gevra: Kan militêre voorsorgmaatreëls, soos graafwerk, getref word in terreine wat aan privaat persone behoort? Mag, in dieselfde verband, heinings verwyder of geboue gesloop en paaie versper word? Is dit toelaatbaar om, weens die geringe sterkte van die plaaslike Imperiale garnisoen in die Skiereiland, burgerlike persone in diens te neem om die kus te verken en berigte van afgeleë plekke op die Skiereiland oor te bring na posisies wat deur troepe beset is? Mag burgerlikes as gidse dien vir troepe wat in afgeleë dele van die Skiereiland opereer? Is dit geoorloof dat burgerlike persone, in geval van onderbreking van die militêre verbindingstelsel, militêre seinpersoneel aanvul?

Verder is daar gewys op die gevaar van onderskepping van telegrafiese berigte wat van die Skiereiland na 'n ander Kaapse hawe gestuur word en, na onderskepping, aan 'n vyandelike eskader by so 'n hawe deurgestuurd word. Mag, sonder dat krygswet geproklameer is, sensuur ingestel word om dié gevaar die hoof te bied?

Aan die koloniale wetsadviseur is opgedra om sy regskundige oordeel oor dié aspekte te verstrek. Hy het soos volg aan die Eerste Minister gerapporteer: Die proklamering van krygswet is nie noodsaaklik nie om optrede deur die uitvoerende gesag vir verdedigingsdoeleindes te regverdig. Die regverdiging lê, aldus die wetsadviseur, in die noodsaaklikheid.

Met betrekking tot die opruk deur troepe oor privaat terreine of die graawe van loopgrawe daarin deur troepe, is deur die wetsadviseur verklaar dat die wettigheid daarvan tydens militêre operasies, ofskoon daar geen gewone wetlike mag in dié verband bestaan nie, deur niemand in twyfel getrek word nie.

In verband met pers- of briewesensuur het hy bevind dat dit onder die gegewe omstandighede verdedigbaar is dat kontrole oor briewe van distrikte naby die front noodsaaklik is ten einde verspreiding van inligting aangaande militêre bewegings of posisies te voorkom. Volgens hom was die instel van sensuur geen onredelike voorsorg nie. Daar moet ewewel, voordat daar tot so 'n stap oorgegaan word, vasgestel word of daar wel so 'n noodsaaklikheid vir toesig bestaan het of bestaan.

Op 6 September 1907 het die Kaapse regering hierdie besonderhede aan die goewerneur deurgestuurd. Uit amptelike korrespondensie van 1911 blyk ewenwel dat die voormalige Kaapkoloniale regering nie ten gunste van die daarstelling van 'n sensuurorganisasie in vrede tyd was nie. Wetgewing in dié verband het dan ook agterweë gebly en personeel is nie aangestel nie.

Op 13 Junie van dieselfde jaar het die Unieregering, wat nou insae in die

hersiene verdedigingskema tot 1908 verkry het, 'n aantal wysigings in dié skema aanbeveel om, met die oog op die veranderde staatkundige toestand en die nuwe bestuursorganisasie, aan die goewerneur-generaal magte te verleen om 'n sensuurorganisasie in die lewe te roep.

Met betrekking tot die instel van sensuur in die Kaapse Skiereiland het die regering na 'n internasionale ooreenkoms verwys waarvolgens die Britse regering regstreeks verantwoordelik is vir die instel van sensuur in die betrokke gebied, en verklaar dat die sensuurbeheer by die goewerneur-generaal, bygestaan deur die opperbevelhebber van die Britse troepe in Suid-Afrika, berus.

Weliswaar was die Unieregering tevrede met die bestaande Imperiale sensuurstelsel aangaande kabelgramme, maar terselfdertyd is die aandag op 'n Britse tekortkoming gevestig, naamlik dat dié stelsel klaarblyklik ontwerp is sonder dat daar rekening met die selfbesturende dominiums gehou is. Nieteenstaande hierdie duidelike vingerwysing en blyke van misnoë was die Unieregering ewenwel bereid om, solank daar 'n Imperiale garnisoen in die Unie sou wees, in die bestaande reëling te berus.

In dieselfde verband het die regering ook aangevoer dat daar geen voorsiening met betrekking tot uniale sensuur oor binne- of buitelandse posverbindings of binnelandse telegraafverbindings bestaan nie. In geval van 'n noodtoestand, aldus die regering, beskik die Unie wel oor dié prerogatief, maar andersyds word dit as verkiesliker beskou om in die toekomstige verdedigingswet statutêre voorsiening in dié verband te maak.

In wet no. 13 van 1912 is hierdie voorneme dan ook ten uitvoer gebring deur in artt. 91-92 reëlings met betrekking tot die sensuur van telegramme en briewe en die verstrekking van inligting aangaande verdedigingsaangeleenthede neer te lê. Hierdie reëlings het, behalwe op die Unieverdedigingsmag, ook betrekking gehad op die verstrekking van inligting aangaande Imperiale troepe, Britse strategiese planne e.d.m. Terwyl lede van die Unieverdedigingsmag en amptenare kragtens hierdie bepalinge vervolgt kon word, was ander strafbaar kragtens die Britse wet op ampsgeheime van 1911.

Op dié wyse is die oppergesag van die Unieregering aangaande sensuur en die ongeoorloofde verstrekking van inligting in tye van oorlog oor die hele grondgebied van die Unie verseker⁸.

c. *Die Verdedigings- en bewapeningsmemorandum van 1909*

Terwyl verskillende punte van bespreking uit die hersiene verdedigingskema van 1906 voortgevloei het, het die Owen-komitee in Engeland in September 1909 besluit dat die vaste verdedigingsbewapening van die Kaapse Skiereiland in die toekoms aanmerklik verminder kan word.

In die verlede was dié bewapening daarop bereken om 'n aanval deur twee of drie gewapende kruisers te kan weerstaan, maar nou het die Owen-komitee besluit dat afweergeskut ten opsigte van een aanvallende kruiser voldoende sal wees.

Hierdie besluit het, met betrekking tot die Simonstadse verdedigingswerke, meegebring dat 'n 9.2 dm. kanon van die *Scala*-battery verwyder, 'n kontrak met betrekking tot die bou van 'n platform vir 'n soortgelyke vuurmond op die *Upper North*-battery afgekoop en dat werksaamhede wat met betrekking tot die genoemde battery in uitvoering was, gestaak is.

Goewerneur sir Walter Hely-Hutchinson was ontevrede oor hierdie aftakelingsbeleid en hy het verklaar dat die Kaapse Skiereiland, in geval die Suezkanaal gesluit sou word, strategies van die grootste belang sou wees. Groot bedrae is, aldus die goewerneur, ten behoeve van die Simonstadse

basis uitgegee. As die beplande werksaamhede afgerond word om die vlootbasis in staat van teenweer teen twee of drie kruisers te bring, sou volgens die goewerneur die toekomstige uitgawes slegs 5% meer bedra. Ontevrede soos hy was, het die goewerneur plaaslike deskundiges gelas om ondersoek in te stel. Almal het die nuwe beleid afgekeur en kort daarna is 'n vergadering belê waarop al die vernaamste plaaslike leër- en vlootoffisiere, saam met verteenwoordigers van die Kaapkoloniale regering, besluit het om op voltooiing van die oorspronklike verdediging- en bewapeningsplanne aan te dring.

Weliswaar het die *Colonial Defence Committee* besluit dat die 9.2dm.-kanon van die *Scalabattery* nie verwyder moet word nie en dat die beoogde platform voltooi sal word, maar deur te bepaal dat hierdie kanonne sonder voldoende ammunisievoorrade of bedieningspersoneel in reserwe gehou moet word, het die Kaapse protesterendes feitlik die onderspit gedelf.

Die Kaapse goewerneur het die stryd nie gewonne gegee nie en die aangeleentheid met die Natalse goewerneur, genl lord Methuen en adm Egerton bespreek. Weer het hulle daarop aangedring dat sowel die 9.2 dm.- as vier van die tien 6 dm.-kanonne by Tafelbaai en Simonstad nie in reserwe gehou moet word nie, maar dat hulle ten volle toegerus en van bedieningspersoneel voorsien moet word.

Hierdie pleidooi, wat hoofsaaklik van goewerneur sir Mathew Nathan afkomstig was, het geen byval by die *Colonial Defence Committee* gevind nie. Die Londense bevinding was dat die verdedigingswerke van die Skiereiland beter is as enigeen van die ander verdedigde Imperiale hawens s'n wat aan soortgelyke aanval blootgestel is en daarmee was die stryd oor die bewapening van Tafelbaai en Simonstad voorlopig afgehandel. Met die oog op moontlike toekomstige pantserkruiser-aanvalle is weliswaar versterkingsmoontlikhede in die vooruitsig gestel, maar voorlopig was die *Colonial Defence Committee* nie bereid om meer te belowe nie.

Dat die Britse komitee tot verkeerde gevolgtrekkings gekom het, het tydens 'n mobilisasie-oefening in Februarie 1911 sowel as in 1917 aan die lig gekom. Imperiale landingstroepe het tydens vredestrydse oefeninge tot in die hartjie van Simonstad deurgedring en afdoende bewys gelewer dat nie alleen die batterye maklik verower kan word nie, maar ook dat die verdediging van die vlootkaserne en die magasyn ontoreikend is. Die afwesigheid van verdedigingshulpmiddels in die vorm van loopgrawe en doringdraadversperrings by die verskillende batterye, hinderlike bome en struikgewas in die skootveld van die kanonne en 'n verbindingstelsel wat nie onberispelik gewerk het nie, het die taak van die aanvalsmag aanmerklik verlig en Simonstad se verdedigingsprobleme weer 'n slag onder die aandag van die Britse *Overseas Defence Committee* gebring.

d. 'n Paar bevindings van die „*Overseas Defence Committee*” ten opsigte van die verdediging van die Kaapse Skiereiland (1912)

Bestudering van die Kaapse Skiereiland se verdedigingskema, soos hersien tot Julie 1911, deur die Britse *Overseas Defence Committee* in 1912 het aanleiding gegee tot 'n groot aantal op- en aanmerkings waarvan die volgende van besondere belang is.

Uitgaande van die algemene toestand ter see verklaar die komitee in sy memorandum van 1912 dat, as gevolg van die resente opkoms van die Amerikaanse en Japanese vlootwese in die Atlantiese oseaan en die Ooste en die toetreding van Duitsland as 'n eersterangse maritieme moondheid, die besef ontstaan het dat die maritieme toestand in die wêreld aanmerk-

lik verander het⁹. Die vraag hoe die Britse vloot in hierdie nuwe prentjie inpas, is deur die komitee soos volg beantwoord:

The superiority of the British fleet over the fleets of the two strongest naval Powers is, in the opinion of the Admiralty, still maintained. But, owing to the increase in the number of first-class naval Powers, the strength of our naval forces, as compared with that of the naval forces of all the Powers in the world, has diminished; and it is possible that immediately on the outbreak of war the British fleet might not be supreme in all quarters of the world where the enemy's ships may be found.

Ofskoon bogenoemde mening reeds vantevore, in Julie 1910, in 'n vroeëre memorandum uitgespreek is, is dit in 1912 nie slegs herhaal nie, maar tewens is die erkenning daaraan toegevoeg dat die moontlikheid bestaan dat die Britse vloot aan die begin van 'n oorlog genoodsaak sal wees om die beheer oor die Suid-Afrikaanse waters prys te gee. Waar, vroeg in 1912, Brits-Duitse samesprekings gefaal het om die bewapeningswedloop ter see te beëindig, was die vooruitsigte ten opsigte van die Britse beveiliging van die Suid-Afrikaanse kusgebied in 1912 dus nie gunstig nie.

Ten spyte van hierdie toegewing was die komitee ewenwel nie van plan nie om sy goedkeuring aan Kaapse begeertes te heg om kanonne op vooruitgeskuifde posisies by Tafelbaai te plaas ten einde die plaaslike verdediging te versterk. Dergelike kanonne sou, aldus die komitee, sowel bedags as snags nie aan hulle doel beantwoord nie. Die grootste mate van beveiliging van skepe wat voor anker lê, was volgens die opstellers van die memorandum om vyandige skepe wat teen die Britse seevaart optree te onderskep of aan te val. Oor die vraag op watter wyse, in geval die Britse opperheerskappy ter see sou faal, hierdie beleid uitgevoer moet word, is die stilswye bewaar.

Met betrekking tot die vraagstuk op watter wyse 'n hawe teen torpedo-ootaanvalle beskerm moet word, was die komitee van mening dat daar geen besondere plaaslike verdedigingsmaatreëls getref moet word nie. Wel moet hawe-ingange teen beskadiging deur Whitehead-torpedo's of ontplofbare ladings beskerm word.

Nog 'n onderwerp wat in 1912 ter sprake gekom het en in verband waarmee reëlins getref is, was die beskerming van 'n aantal elektriese kanonkabels en telefoonlyne in en naby Kaapstad.

In 1913 is deur die Imperiale militêre verteenwoordigers en die Unieregering ooreengekom dat die verligting van die *Roman Rock*-vuurtoring by Simonstad in geval van oorlog nie sal brand nie. Ook is, op dieselfde vlak, reëlins getref om voorskrifte aangaande rapporteer van handelskepe, oor die optrede ten opsigte van vyandelike en neutrale skepe op te stel en om dieselfde beleid met betrekking tot sensuuraangeleenthede aangaande ondersese kabel- en radiotelegrafiese berigte te volg.

e. *Die tydperk 1914—1917*

Oënskynlik het die volgende hersiening van die Kaapse Skiereiland se verdedigingskema nie vlot verloop nie. In Junie 1914 was die voorbereidende werksaamhede ten minste nog nie afgerond nie en daar kan o.i. veilig aangeneem word dat die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog in 1914 as 'n spelbreker opgetree het.

Die vooroorlogse Britse beskouings ten opsigte van die Britse vlootsterkte en die moontlikheid dat Brittanje in sommige dele van die wêreld tydelik afstand sou moet doen van sy oorwig ter see het, teen die einde van 1917,

as gevolg van nuwe ontwikkelings op die gebied van die oorlogwapens ter see, onhoudbaar geword en, ook ten opsigte van die Kaapse Skiereiland, die eertydse uitsprake van die *Overseas Defence Committee* geloën. Vyandelike duikbote het die hawestad Funchall, op die eiland Madeira, gebombardeer; 'n Britse skip het op 'n afstand van twintig myl van Kaapstad op 'n myn geloop of is deur 'n torpedo gekelder, terwyl aan die begin van Desember 1917 minstens twee gewapende vyandelike kaperskepe in die suidelike Atlantiese oseaan opgemerk en 'n verdagte vaartuig by Slangkop gewaar is.

Op daardie tydstip het Kaapstad oor twee 9.2 dm.-, twee 6 dm.- en twee 4.7 dm.-kanonne beskik terwyl die vaste bewapening van Simonstad uit twee 9.2 dm.- en vier 6 dm.-kanonne bestaan het.

Volgens genl Cavendish het die Duitse 7.5 dm.-kanonne 18,000 tree — m.a.w. aanmerklik verder as die plaaslike 9.2 dm.-kanonne — gedra, terwyl hy ook van mening was dat die toegang tot Tafelbaai en Simonstad onvoldoende beskerm was. Kaapstad en Kampsbaai sou volgens hom aan groot gevare blootgestel wees wanneer 'n vyandelike kaperskip naby Robbeneiland 'n nagtelike aanval op die helder verligte stad sou loods. Die vaste bewapening van Kaapstad sowel as van Simonstad is ten spyte van verhoë nie verbeter nie. Wel het die Unieregering op 13 Maart 1917 'n nuwe Burgermagedeenheid, bekend as die *Eerste Samengestelde Regiment (First Composite Regiment)*, in die lewe geroep om die verdediging van die Kaapse Skiereiland te versterk¹⁰.

Daarna het, ongetwyfeld ook al as gevolg van die verloop van die oorlog, dié bewapeningsvraagstukke van die Kaapse Skiereiland nie weer ter sprake gekom met betrekking tot die vaste verdedigingswerke nie.

'n Vraagstuk wat meermale in die middelpunt van belangstelling gestaan en waaromtrent daar in 1921 in die voordeel van Unieregering beslis is, was wie die verantwoordelikheid vir die verdediging van die Kaapse Skiereiland gedra het: Die Kaapkoloniale owerheid, die Unie-regering of Brittanje.

Weliswaar het die Kaapkoloniale owerheid onderneem om die koste van nuwe werkprojekte in verband met vaste verdedigingswerke gedeeltelik te dra en om in oorlogstyd hulptroepe op die been te bring om die Imperiale garnisoen by te staan, maar in sake wat die verdedigingsaangeleentheid aangaande die Skiereiland betref het, het die Imperiale regering beslis.

f. *Die verantwoordelikhedsvraagstuk aangaande die verdediging van die Kaapse Skiereiland.*

Voor die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika het, aldus die Sekretaris van Verdediging in 'n memorandum, die verantwoordelikheid aangaande die verdediging van die Kaapse Skiereiland by die Imperiale regering berus.

Hierdie reëling het bly voortbestaan tot die stigting van die Unie van Suid-Afrika, toe ooreengekom is dat die militêre verdediging van die Kaapse Skiereiland voorlopig 'n Imperiale verantwoordelikheid sal bly, en die Unieregering belowe het dat die Skiereiland se Imperiale garnisoen in tyd van oorlog deur plaaslike eenhede van die Unieverdedigingsmag aangevul sou word.

Die militêre opperbevel oor die Kaapse Skiereiland was dus soos vroeër 'n suiwer Imperiale aangeleentheid, met dié verskil dat daar nou — in teenstelling met vroeër — sprake was van 'n gebied wat deel vorm van 'n onafhanklike staat wat onder vreemde militêre gesag gestaan het. Op dié wyse is daar 'n anomalie in die lewe geroep wat nog verder versterk is

deurdat die Unie, net soos die voormalige Kaapkoloniale regering, die koste van nuwe werke vir kusverdedigingsdoeleindes sowel as alle uitgawes met betrekking tot wapentuig en ammunisie sou dra. Enersyds was hierdie toestand verstaanbaar omrede die Unie reeds in 1912 sy eerste Verdedigingswet gekry en in 1913 met die uitvoering daarvan begin het. Ander syds is dit onbegryplik dat, waar die Unieregering in 1914 eers gedeeltelik en na verloop van tyd vrywillig die hele verdediging van die Kaapse Skiereiland behartig het, nie voor 1921 daarop aangedring het om die bestaande anomalie uit te wis nie.

Dié toedrag van sake was soos volg: In 1911 en 1912 het die twee regerings ooreengekom dat, namate die Unie se militêre hulpbronne sou ontwikkel, laasgenoemde in staat sou wees om meer verantwoordelikheid ten opsigte van die militêre verdediging van die Kaapse Skiereiland te kan dra. Mettertyd sou die Imperiale regering dan besluit om, op grond van die groeiende militêre slaankrag van die Unie, die verdediging van die Kaapse Skiereiland aan die Unie toe te vertrou.

Ter voorbereiding van die verlening van gewapende hulp deur die Unieverdedigingsmag in oorlogstyd is die volgende besonderhede van belang. In 1911 het genl Smuts, na aanleiding van 'n beplande Imperiale mobilisasie-oefening naby Simonstad, geweier om Kaapse koloniale eenhede daaraan te laat deelneem, maar terselfdertyd in die vooruitsig gestel dat wetlike reëlins in dié verband getref sal word.

Hierdie belofte, wat uiteindelik tot die invoeging van artikels 13, 14 en 15 in die Verdedigingswet van 1912 gelei het, is deur die *Overseas Defence Committee* verwelkom. In die komitee se verslag van Junie 1912 is teweens die hoop uitgespreek dat Suid-Afrikaanse troepe beskikbaar gestel sou word om die bestaande Imperiale garnisoen in geval van aanvalle van die landkant te kan bystaan. Hierdie wens is, soos opgemerk, intussen reeds deur bogenoemde wetsartikel verwesenlik¹¹.

Nadat die Verdedigingswet van krag geword het, het die Unieregering op 4 Januarie 1913 verklaar dat sowel die *Zuid-Afrikaanse Vestingartillerie* as die *Zuid-Afrikaanse Kusverdedigingskorps* en sekere Aktiewe Burgermageenhede mettertyd vir jaarlikse mobilisasieoefeninge in die Skiereiland beskikbaar sal wees, maar dat volledige reëlins in dié verband dalk nie voor die militêre opleidingsjaar 1914—1915 verwag kan word nie.

Ten tye van die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog het, nadat die Unieregering onderneem het om die infanteriste van die Imperiale garnisoen van die Skiereiland te vervang, alle Britse troepe met uitsondering van die *Garrison Artillery* en die *Royal Engineers*, die Skiereiland ontroom. Na verloop van tyd het ook hierdie Imperiale eenhede vertrek. Die verantwoordelikhede van die Unieregering het dus geleidelik toegeneem en deur mobilisering en werwing het die regering dwarsdeur die oorlogsjare die garnisoengapings bly vul. Die militêre beheer oor dié troepe en die verdediging van die Kaapse Skiereiland het, soos ooreengekom, in Britse hande gebly. Ook na die staking van die vyandelikhede het die toestand onveranderd gebly. Die Unieregering het reeds in Mei 1918 belowe om ook na die beëindiging van die oorlog die benodigde garnisoene vir Kaapstad en Simonstad te verskaf tot tyd en wyl die Imperiale regering sou besluit om die verdedigingstaak weer oor te neem. Kort daarna het die Imperiale regering reëlins getref om weer 'n garnisoen na die Kaapse Skiereiland te stuur. Reeds was sekere Imperiale eenhede vir dié doel aangewys toe genl Smuts op 20 November 1918 'n skrywe aan burg-

graaf Milner, GCB, GSMG, gerig het waarin hy beswaar teen dié voorne-
me aangeteken het. Weliswaar was genl Smuts nie in beginsel teen die
Britse plan nie, maar wel teen die uitstuur van 'n garnisoen waarvan die
sterkte gelykstaande aan dié van die vooroorlogse Imperiale garnisoen sou
wees. Nadat hy, vanuit sy Londense hoofkwartier, burggraaf Milner ver-
soek het om met 'n definitiewe beslissings te wag tot tyd en wyl genl
Botha in Londen sou verskyn, het hy voortgegaan:

*On demobilization taking place, it is thought likely that there will be con-
siderable numbers returning to South Africa who will not be anxious to
resume their previous calling and who will look to the Government to find
some other kind of employment. The Government, in anticipation of this,
propose to form one or two Veteran Reserve Battalions to undertake
Garrison duties at Cape Town and Durban, and if this is done the return
of the Imperial Garrison could be deferred until it was seen how the
scheme of the Union Government answered in practice.*

In Maart 1919 het die Unieregering 'n soortgelyke voorstel aan die goe-
werneur-generaal voorgelê wat soos volg gemotiveer is:

i. Alle moontlike aanvalsbronne is tydelik uitgewis.

ii. Alles wat tans nodig is, is onderhoud en sorg vir geskut, ammunisie
en voorrade en dat maatreëls getref word om te verhoed dat kwaadwil-
lige organisasies en persone op land hulle daarmee bemoei.

Op grond van hierdie motivering het die regering voorgestel dat waar
die totale garnisoensterkte tot 500 verminder is om infanteriebataljons,
bestaande uit oudgediendes, en bedoel vir werkverskaffing, in die lewe
te roep¹².

Op 6 Mei 1920 het die regering die goewerneur-generaal versoek dat die
Britse Leërraad die beginsel goedkeur dat die onderhoudskoste van die
Kaapstadse militêre hospitaal met ingang van 1 April 1920 vir rekening
van die Unieregering kom en op dié wyse 'n poging aangewend om meer
verantwoordelikheid te verkry.

In sy memorandum verklaar sekretaris Bourne dan verder:

*Finally both Governments agreed to defer permanent arrangements for
the defence of the Peninsula until such time as the matter could be dis-
cussed at the Imperial Conference in June, 1921, when a final settlement
could also be reached regarding War Department Property in the Union.*

In 1922 is die ooreenkoms, wat die Sekretaris van Verdediging in Mei
1921 as 'n moontlike oplossing van die verantwoordelikhedvraagstuk
in die vooruitsig gestel het in die vorm van wet no. 33 en onder die bena-
ming *Verdediging Begiftigings Eigendom en Rekening Wet (Defence En-
dowment Property and Account Act)* in die Buitengewone Staatskoerant
gepubliseer¹³.

In die aanhef van dié wet word verklaar dat die Unieregering vanaf 1
Desember 1921 die verantwoordelikheid vir die verdedigingsmiddels op
land van die Unie en vir alle militêre maatreëls aanvaar het wat nodig is
vir die verdediging en die veiligheid van die Unie van Suid-Afrika.

Die groot betekenis van hierdie wet is dat die Unieregering vanaf 1 De-
sember 1921 vir die eerste keer in die geskiedenis en ten opsigte van die
verdediging *op land* van sy eie grondgebied, dus ook van die Kaapse
Skiereiland, selfstandig geword en die volle verantwoordelikheid daarvoor
aanvaar het.

Outomaties het die nuwe toestand ook die einde van die eertydse Britse
bemoeiings ten opsigte van die verdedigingskemas van die Kaapse Skier-
eiland meegebring.

g. Die Garnisoensterkte

Ooreenkomstig die aanbevelings van die *Colonial Defence Committee*, sy opvolger, die *Overseas Defence Committee*, en soos in die onderskeie verdedigingskemas vermeld, is die sterkte van die Imperiale garnisoen van die Kaapse Skiereiland bepaal.

Kort voor die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog was die sterkte volgens sekretaris Bourne een-en-'n-halwe bataljon infanterie, twee kompanieë *Garrison Artillery* en een kompanie *Royal Engineers* met die gewone, proporsionele toevoeging, bestaande uit lede van die *Royal Army Medical Corps*, die *Royal Army Service Corps* en die *Royal Army Ordinance Corps*.

Kragtens die Verdedigingswet van 1912 het die Unieregering voorgestel om die Imperiale garnisoen by te staan.

Volgens sekretaris Bourne was hierdie hulpmag soos volg saamgestel: Artillerie (ses kompanieë) — 488, genie — 74, verkeersbeheer — 60, reserwes — 200, totaal 822. Die Aktiewe Burgermaghulptroepe: Een veldbattery — 90, drie infanteriebataljons van 513 elk — 1,539, mediese, vervoer en bevoorradingsseenhede — 371, totaal 2,000.

Ten tye van die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog het die Unieregering vir die vervanging van feitlik die hele Imperiale garnisoen gesorg en tydens die tydperk van Augustus 1914 — 31 Maart 1919 was die gemiddelde daelikse sterkte van die Unie se troepe in die Skiereiland 2,092¹⁴. In totaal het die Unieregering gedurende hierdie tydperk met betrekking tot die nakoming van sy belofte om die verdediging van die Kaapse Skiereiland te behartig, £1,194,362 (R2,388,724) uitgegee.

Waar genl Smuts in November 1918 o.m. op vermindering van die garnisoensterkte as gevolg van die beëindiging van die vyandelikhede aangedring het, het sy toekomstige opvolger, kol H. Mentz, 'n paar maande later garnisoensvermindering uit ekonomiese oorweging bepleit en aan eersgenoemde te kenne gegee dat hy die Imperiale regering moet versoek om, met ingang van 1 April 1919, die lopende koste van die garnisoen te dra. Aan die slot van sy telegrafiese versoek het kol Mentz nadruklik verklaar:

It is absolutely essential that economy be effected here as our military expenditure this year almost equals to war expenditure last year.

'n Maand later het kol Mentz melding gemaak van groeiende ontevredenheid onder lede van die Kaapse Vestingartillerie wat, ten spyte van die feit dat daar geen gevaar vir aanvalle meer bestaan nie, nog diens in die forte moet verrig. Op dié wyse kom hulle nie in aanmerking vir die arbeidsmark nie en word bestaande vakatures deur teruggekeerde oudgediendes gevul. Hierdie toestand van sake verwek, aldus kol Mentz, groot bekommernis by die regering en dit noodsaak hom om genl Smuts te vra om die Britse Departement van Verdediging te versoek om onverwyld reëlins vir die vermindering van die diensdoende lede van die Kaapse Vestingartillerie te tref, terwyl hy daaraan toevoeg dat onrus in nywerheidskringe verwydering van aanleidings tot ontevredenheid uitermate wenslik maak¹⁵.

In die loop van dieselfde maand het die Britse Departement van Verdediging die voorgestelde sterktevermindering tot 500 goedgekeur en kon kol Mentz aan genl Smuts, in Londen, berig dat die aangeleentheid bevredigend opgelos en dat daar met vermindering van die garnisoensterkte begin is.

Die verminderde garnisoen was soos volg saamgestel: Artillerie, Cape

Peninsula Rifles (9e Infanterie) (elf offisiere, 309 ondergeskiktes); genie (*Cape Fortress Engineers*) (twee offisiere, agt-en-veertig ondergeskiktes), Dienskorpslede (dertig ondergeskiktes), m.a.w. in totaal sewentien offisiere en 483 ondergeskiktes¹⁶.

Ofskoon die Imperiale bevelvoerder in Suid-Afrika, kol T. Fowle, sy ontevredenheid uitgespreek het oor die verminderde garnisoensterkte en die vervanging van lede van die *Cape Peninsula Rifles* deur oud-gediendes, het die Unieregering voet by stuk gehou, die diensdoendes geleentheid bly gee om hul militêre loopbaan te beëindig en die verminderingsooreenkoms van krag laat bly.

h. *Die Verdediging van Tafelbaai*

In 1887 het die Britse Minister van Verdediging en sir Thomas Upington tydens die Londense konferensie van dieselfde jaar 'n ooreenkoms aangaande die verdediging van Tafelbaai en die verdeling van die koste gesluit.

Op 13 Augustus van dieselfde jaar het minister J. Gordon Sprigg aan die goewerneur meegedeel dat die Kaapse kabinet bereid is om, nadat die aanleentheid in die Kaapse parlement ter sprake gekom het, sy deel van die ooreenkoms na te kom wat, volgens 'n skrywe van kol F. Schermbrucker, uit die verskaffing van ongeskoolde arbeid (bandiete), terreine vir verdedigingswerke en die benodigde materiaal, met uitsondering van tegniese onderdele, sou bestaan.

Uit 'n skrywe wat op 15 Desember 1887 deur die Britse Departement van Verdediging aan die Britse militêre bevelvoerder in Suid-Afrika gerig is, blyk dat die Kaapse regering vir 'n uitgawe van £59,000 (R118,000), verminder met die arbeidskoste ten opsigte van die bandiete, verantwoordelik sou wees.

Die grootste enkele uitgawe, wat 'n deel van hierdie bedrag gevorm het, was £12,619 (R25,238) ten opsigte van die *Craig's Tower*-battery.

Watter werksaamhede in die daaropvolgende jare met betrekking tot die verdediging van Tafelbaai uitgevoer is, blyk nie uit bogenoemde korrespondensie nie, maar uit 'n skrywe van 19 September 1896 kan afgelei word dat die toenmalige bewapening van Tafelbaai uit elf — 7 dm. draaibare voorlaaikanonne bestaan het.

Hierdie vuurmonde is as gevolg van die verbeterde bewapening van oorlogskepe as verouder beskou en bygevolg is besluit om hulle orals in die Britse ryk te verwyder en deur middelslag snelvuurkanonne te vervang. Daar is dan ook deur die Britse Departement van Verdediging aan die Departement van Kolonies voorgestel om die volgende geskut op die volgende batterye en ander versterkings om Tafelbaai te plaas: Die *Graig*-battery — 2 snelvuurkanonne (4.7 dm.); die *Amsterdam*-battery — 2 snelvuurkanonne (6 dm.) en drie snelvuurkanonne van dieselfde kaliber. Om hierdie kanonne op te stel en die bestaande verdedigingswerke by hulle aan te pas sou £33,210 (R66,420) kos, terwyl vir die nuwe geskut £29,400 (R58,800) in rekening gebring is. Van hierdie bedrae sou, ooreenkomstig die bestaande ooreenkoms, die Kaapse regering £33,210 (R66,420) betaal, terwyl die geskutkoste deur die Imperiale regering gedek sou word.

In Mei 1903 het die Britse Departement van Verdediging aan die Departement van Kolonies meegedeel dat voorgestel word om die werksaamhede ten opsigte van die verdedigingswerke van Tafelbaai, wat tydens die oorlog van 1899—1902 onderbreek was, te hervat. Sekere werksaamhede ten opsigte van die *Craig*-battery en fort *Wynyard* was reeds op koste van

die Kaapse regering uitgevoer terwyl, in verband met die beoogde voortsetting, van die veronderstelling uitgegaan is dat die Kaapse regering die konstruksiekoste sou dra tot tyd en wyl die Imperiale regering die geskut sou verskaf. Tewens is in dieselfde skrywe vermeld dat die besonderhede van die oorspronklike plan enigsins vereenvoudig is, maar dat die totale koste £33,210 (R66,420) nie oorskry sou word nie.

Op hierdie skrywe het sir Gordon Sprigg geantwoord dat die vroeëre voorwaardes in verband met die werkzaamhede nagekom sal word.

Op 9 Maart 1904 het die bevelvoerder, Kaapkolonie, genl-maj H. S. G. Miles, CVO, CB, aan goewerneur sir Walter Hely-Hutchinson, GCMC, meegedeel dat die Britse Departement van Verdediging die oorplasing van twee 9.2 dm. kanonne van die *Craig*-battery en van twee 6 dm. snelvuurkanonne van fort *Wynyard* na die *Lion*-battery goedgekeur het en dat, ooreenkomstig die ooreenkoms van 1887 die Imperiale regering vir al die tegniese toebehore sou betaal. Die Kaapse regering sou al die ander materiaal en arbeid, t.w. geskoolde genie — en ongeskoolde bandietewerk, bekostig.

Genl Miles het in dieselfde skrywe ook meegedeel dat die koste van die werkzaamhede, met uitsondering van die tegniese toebehore, ongeveer £23,800 (R47,600) sou bedra. Terselfdertyd is deur hom versoek dat die Kaapse regering £10,000 (R20,000) vir die doel beskikbaar stel sodat die werkzaamhede onverwyld kan begin.

Op 29 Maart 1904 het Eerste Minister dr. L. S. Jameson egter geantwoord dat sy regering, as gevolg van die tydelike depressie en die finansiële toestand waarin die Kaapkolonie verkeer, nie aan die versoek kon voldoen nie en gevra dat die betrokke bedrag tot tyd en wyl die begroting vir die finansiële jaar 1905-1906 opgestel sal wees, mag oorstaan.

Ofskoon genl Miles op 12 April 1904 aan die goewerneur meegedeel het dat, na aanleiding van die Eerste Minister se antwoord, die uiters noodsaaklike versterking van die vuurkrag van die *Lion*-battery, wat een van die vernaamste verdedigingswerke van Kaapstad is, met meer as 'n jaar vertraag sal word en tewens verklaar het dat die Imperiale regering reeds die nodige geskut e.d.m. vir die werk beskikbaar gestel het, het die Kaapse regering weer verduidelik dat die bestaande finansiële toestand dit onmoontlik maak om aan die versoek te kan voldoen.

Op 26 Julie 1904 het genl-maj E. S. Brook, CB, die opvolger van genl-maj Miles, die vorige versoek herhaal en nou het die Kaapse Kommissaris van Openbare Werke, dr. T. W. Smart, verklaar dat dit die begeerte van die ministers is om die verpligtings na te kom, dat hulle sukkel om die benodigde geld te kan beskikbaar stel en dat hy gevolglik wil voorstel dat die Minister van Kolonies die Imperiale regering versoek dat laasgenoemde die werkzaamhede op eie koste voltooi nadat die Kaapse regering die versekering gegee het dat, sodra omstandighede dit toelaat, die voorskot terugbetaal sal word.

Die Leërraad het in Januarie 1905 te kenne gegee dat nie aan die versoek voldoen kan word nie en in Mei van dieselfde jaar meegedeel dat die bestaande verdedigingswerke, met betrekking tot die aanwesige geskut, toereikend is.

Die Kommissaris van Werke het in 'n memorandum van 15 November 1905 na die wenk van die departement van 1896 verwys om die geskut te verbeter, vermeld dat die *Lion*-battery nog met voorlaaikanne bewaapen is, na die verhoë van genls Miles en Brook verwys en die jongste uitspraak van die Leërraad as onverstaanbaar bestempel. Hy vervolg o.m.:

If these defences, owing to the improvement of naval armaments, were inadequate in 1896, since which time further improvements have taken place, and the Lion Battery which it is stated is so important in the defence of Table Bay, is still armed with muzzle loading guns, I cannot imagine how they arrive at this conclusion.

Na aanleiding van hierdie memorandum het genl sir John Maxwell, KBE, op 16 Januarie 1906 die verdedigingswerke besoek, die kanonne nagegaan en terselfdertyd opgemerk dat die plasing van die geskut baie te wense oorlaat. Die *Craig*-battery, bestaande uit twee 9.2 dm. en twee 4.7 dm. kanonne, is deur hom as nutteloos beskrywe omdat die breekwater in die pad van die battery was.

Ook het hy opgemerk dat die kanonne op *Groenpunt* nie in vredestryd afgevuur kan word sonder om skade te veroorsaak nie. Ook ten opsigte van die ander batterye het hy verklaar dat tans die grootste voordeel nie uit die 9.2 dm. kanonne verkry kan word nie.

Genl Maxwell het ook die mening uitgespreek dat die Leërraad se uitspraak met betrekking tot die bestaande bewapening só vertolk moet word dat dit met betrekking tot moontlike aanvalle in oorlogstryd as toereikend beskou moet word. Hy het hieraan toegevoeg:

The Imperial Government is more intimately concerned in the defence of Simonstown — and doubtless consider that the defences of Cape Town are the concern of the Cape Government.

Soos hy die Imperiale voorstel vertolk, sal dit ongeveer £23,800 (R47,600) kos om twee 9.2 dm. kanonne van die *Craig*-battery en twee 6 dm. kanonne van fort *Wynyard* na *Leeukop* oor te plaas, terwyl twee 4.7 dm. kanonne van die *Craig*-battery na fort *Wynyard* oorgebring sal word om die twee 6 dm. kanonne te vervang. Op dié wyse sal die verdediging van Tafelbaai versterk word.

Met verwysing na die gedagte van die Kaapse regering om die bestaande vuurmonde deur moderne geskut te vervang; 'n gedagte wat hy sterk ondersteun, skrywe genl Maxwell o.m.:

As long as Great Britain retains the command of the sea, it is hardly possible that a fleet such as the Russian one could cruise about unmolested by our Navy, so this incident need not be taken as a precedent.

In Augustus 1906 het 'n kaptein van die *Royal Artillery* soos volg oor die verdediging en die aanwesige geskut ten opsigte van Tafelbaai gerapporteer:

Die <i>Craig</i> -battery:	2	9.2 dm	agterlaaikanonne	Mk IV
	2	4.7 dm	snelvuurkanonne	Mk IV
Fort <i>Wynyard</i> :	2	9.2 dm	agterlaaikanonne	Mk IV
	2	6 dm	snelvuurkanonne	
Die <i>Seepunt</i> -battery:	1	9.2 dm	agterlaaikanon	Mk IV
Die <i>Lion</i> -battery:	2	9 dm	gegroeefde voorlaaikanonne	
Die suidekant van die hawe:	4	6 pponder	snelvuurkanonne	
Geskut vir algemene verdedigingsdoeleindes:	6	15 pponder	agterlaaikanonne.	

Met hierdie geskut, die bestaande klassifikasie van Kaapstad as 'n verdedigde handelshawe, die moontlikheid dat Kaapstad hoogstens deur 'n

paar afgedwaalde kruisers sou aangeval word en die beoogde kanonverplasing in gedagte, het hierdie verslaggewer tot die gevolgtrekking gekom dat die bestaande bewapening — ofskoon dit nie modern is nie en die opstelling van die kanonne vir kritiek vatbaar is — voldoende was.

Op 28 Februarie 1908 is 'n konferensie in Kaapstad gehou om die plekke te bepaal waar twee 9.2 dm. kanonne, bedoel vir die *Lion*-battery en die vervanging van 'n 9.2 dm Mk IV-kanon, wat op die Seepunt-battery opgestel was, te bespreek.

Hierdie vuurmonde was in 1907, op aandrang van die Kaapse regering en op voorwaarde dat die Britse Departement van Verdediging twee moderne 9.2 dm.-kanonne sou verskaf en die Kaapse regering sowel die voorgestelde kanonoorplantings as verbetering t.o.v. die *Lion*-battery sou bekostig, beskikbaar gestel. Verskil van mening oor die plasing en verplasing van geskut en geldgebrek het die uitvoering van hierdie planne belet, terwyl gevrees is dat die kanonne van fort *Wynyard*-battery indien hulle in vrede tyds gebruik sou word, skade aan naburige geboue sou aanrig.

Op 7 Februarie 1910 het Eerste Minister John X. Merriman aan die goewerneur verklaar dat die finansiële toestand van die kolonie dit verhinder dat fondse vir nuwe kanonfondamente op die *Lion*-battery beskikbaar gestel kan word. Terselfdertyd het die goewerneur aan 'n vroeëre versoek aan die Imperiale regering herinner. Dit was die vraag of die vereiste £20,000 (R40,000) vir die beoogde werksaamhede nie in mindering van die jaarlikse bydrae van £50,000 (R100,000) vir die Britse Vloot gebring kan word nie.

Volgens die Eerste Minister was die beskerming van 'n belangrike hawe aan die Britse skeepvaartroete na die oostelike besittings meer as bloot 'n Kaapse aangeleentheid en indien die Imperiale regering hierdie herhaalde versoek sou inwillig dan sou die Kaapse regering in staat wees om die vereiste werksaamhede onverwyld uit te voer.

Op 23 Maart 1910 het die Britse Minister van Kolonies verklaar dat die Imperiale regering reeds in 1908, na aanleiding van 'n vroeëre versoek van die Kaapse regering ten opsigte van die aanwending van 'n gedeelte van die Kaapse vlootbydrae, besluit het om dié aangeleentheid te laat oorstaan.

In dieselfde skrywe is ook verklaar dat die Kaapse verdedigingswerke volgens deskundige amptelike raadgewers as voldoende beskou word en dat, onder dié omstandighede, die Kaapse regering ongetwyfeld sal saamstem dat dit verkiesliker is dat die aanstaande Unieregering mettertyd alles oorweeg.

Dieselfde mening is ook op 5 April van dieselfde jaar deur Eerste Minister Merriman met betrekking tot soekligte vir die kanonne van die *Craig*- en *Lion*-batterye uitgespreek.

Waar die Eerste Minister in genoemde skrywe 'n kosteberekening t.o.v. benodigde geboue en soekligte vir die twee batterye gevra het waarvoor daar nog geen voorsiening gemaak was nie, is op 27 April 1910 die volgende gegewens verstrekk:

Beraamde koste vir die *Lion*- en *Craig*-batterye £28,000
(R56,000)

Geboue vir elektriese soekligte vir die twee batterye £2,250
(R4,500)

In samehang met kleiner bedrae sou, op dié tydstip, die Kaapse regering in totaal £32,128 (R64,256) of £32,908 (R65,816) in verband met die

verbetering van die bestaande verdedigingswerke ten opsigte van Tafelbaai moes verstrekk.

Op 3 Mei 1910 is 'n memorandum vir die Koloniale Sekretaris opgestel waarin die kosteberekening herhaal is en op 4 Augustus 1910 het die betrokke lêer in besit van die jong Departement van Verdediging, Pretoria, gekom om afgesluit te word.

AANTEKENINGE

1. Koste: Ongeveer £60,000 (R120,000).
2. Operasiegebied in die Atlantiese oseaan: Van Kaap die Goeie Hoop tot die Kune-
nerivier en St. Helena. In die Indiese oseaan: Tot die ewenaar en Diego Garcia.
3. Batterie oos en wes van die monding van die Buffelsrivier, elkeen bestaande uit
een 9.2 dm.- en twee 6 dm.-snelvuurkanonne. Oostelike battery £56,136 (R112,272),
westelike battery £54,136 (R108,272). Batterie op te rig naby vuurtoring en teen-
oor Inkyansa.
4. Aangesien jonger gegewens met betrekking tot die skema nog nie opgespoor is
nie, kon die verdere verloop ten opsigte van die uitvoering van die voorstelle tot
1914 nog nie vasgestel word nie. Met betrekking tot die skema ten opsigte van
die verdedigingskema van Port Elizabeth is dieselfde die geval.
5. Belangrike basis i.v.m. troepe en bevoorrading t.o.v. Middelburg. Invoer (1903)
£10,521,522 (R21,043,044), 3% meer as in 1902. Uitvoer (1903) £2,226,039 (R4,452,078)
15% minder as in 1902. Vgl. die volgende groottotale (1903). Kaapstad £27,324,611
(R54,649,222), Port Elizabeth £13,187,790 (R26,375,580), Oos-Londen £8,435,660
(16,871,320).
6. Twee batterie bestaande uit een 9.2 dm-agterlaikanon en twee 6 dm-snelvuur-
kanonne, met onderskeidelik dratagwydtes van 14,000 en 12,000 tree; en twee 6
dm. snelvuurkanonne.
7. Hierdie gevolgtrekking was gegrond op uitspraak in die saak *Morcom
versus Posmeester-generaal*, Natal, wat deur regter Mason in die volgende woorde
gegee is: *Necessity is the sole justification and sole occasion for the use of such
powers . . . . The mere issue of a proclamation of Martial Law is no proof of
that necessity, and does not confer upon the military authorities any power
which they did not fully possess before.*
8. Buitengewone Staatskoerant, dl. VI, no. 246, 14.6.1912, pp. xxix—xxx.
9. O.m. C. J. H. Hayes, *A Political and Cultural History of Modern Europe*, (N. York,
1939) dl. 2, p. 566(n).
10. Staatskoerant no 798, 30.3.1917, waarin G.K. 431, 27.3.1917.
11. Die volgende koloniale eenhede het in 1911 deel van die Skiereiland
se verdedigingskema gevorm: Die *Prince Alfred's Own Cape Field
Artillery*, die plaaslike *Royal Naval Volunteer Reserve*, die *Cape Garrison Artil-
lery*, die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles*, die *Queenstown Rifle Volun-
teers*, die *Duke of Connaught and Strathearn's Own Cape Town Highlanders*, die
Oudtshoorn Volunteer Rifles, die *Uitenhage Volunteer Rifles*, die *Prince of
Wales' Own Regiment of Cape Peninsula Rifles*, die *Cape Medical Corps*.
Imperiale belange is ook omskrywe in artt. 21 en 22 van die Verdedigingswet van
1912 (stigting S.A. afdeling van die Koninklike Vlootreserwe (vrywilligers), art. 83
(veiligheid van verdedigde hawens), art. 123 (i) (wysiging *Simonstown Naval Defence
Act*), artt. 91 en 92 (misbruik van Britse militêre uniform; beskerming Britse magasyn),
art. 118, art. 124 (in samehang met art. 177 van die Britse *Army Act*).
12. Die bedoeling was, om indien nodig, 3,000 man vir dié doel aan te wend.
13. Deel 49, no. 1256, 26.7.1922, waarin G.K. 1172, 21.7.1922.
14. Op 27.12.1915 was daar in totaal 1,727 lede van die Unieverdedi-
gingsmag beskikbaar; in Maart 1916 is die *Cape Garrison Artillery* op versoek
van die Leërraad gemobiliseer om die twee kompanies van die *Royal Garrison
Artillery* te vervang wat onttrek word. In Maart 1916 het die uniale Departement van Verdediging begin om vyf offisiere, 120 ondergeskiktes, vyf werktuig-
kundiges en sewentien nie-blankes te werf om die *Royal Engineers* te vervang
wat teruggeroep is na Europa.
15. Kol. Hendrik Mentz, DTD (1877—1938) was Minister van Verdediging van 13.11.1919—
29.6.1924. Sy ampstydperk is o.m. gekenmerk deur na-oorlogse afdankings en ander
besuiningsmaatreëls as gevolg van geldskaarste. Sien o.m. *Kommando*, Mei 1958, p.5.
16. Die jaarlikse koste is bereken op £172,000 (R344,000), waarby £114,000 (R228,00) gevoeg
moet word vir lewering van verskeie essensiële dienste met betrekking tot die
verdediging van die Kaapse Skiereiland deur die Imperiale outoriteite.

VERDEDIGINGSKEMAS VAN DIE NOORD-WESTELIKE KAAPSE GRENSGEBIED

INLEIDING

Ten einde hierdie onderwerp, waaromtrent die belangrikste plaaslik beskikbare gegewens van 1907 dateer, in die regte perspektief te kan beskou, is dit gebiedend om allereers aandag aan die voorgeskiedenis, die opkoms en die vestiging van die Duitse koloniale gesag in Suidwes-Afrika te wy.

Vervolgens, en teen hierdie agtergrond, word probleme geskets wat — as gevolg van hierdie gebeure en die na-oorlogse spanning tussen die veroweraar en die verowerdes in Suid-Afrika — die militêre beplanners van die skema van 1907 beïnvloed het.

Daarna kom verskillende aspekte met betrekking tot Suidwes na 1907 aan die beurt.

Ook is daar aandag gewy aan die posisie van die Boere wat om verskillende redes in en na die sewentiger jare van die vorige eeu na Suidwes getrek en hulle daar gevestig het.

1. VROEË GESKIEDENIS EN BRONNE

Die geskiedenis van Suidwes-Afrika is, waar dit die inheemse bevolkingselement van die ver verlede betref, nog grotendeels in newels gehul. In verskillende tydperke het hierdie onbekendes gekom en gegaan tot tyd en wyl die nog aanwesige nie-blankes soos die Boesmans, die Damas, die Hereros, die Namas e.a. in aanraking met blankes gekom het wat geleidelik begin het om hulle geskiedenis te boek te stel. Onder hulle kan o.m. die baanbreker-historikus dr. H. Vedder met eer genoem word¹.

Ook het dr. Vedder hom beywer om gedeeltes van die geskiedenis van die blankes, veral van die Duitsers, op skrif te stel, terwyl hy ook verdienstelike werk op staatkundig-militêre gebied gelewer het in die studie *The Germans in South-West Africa 1883—1914*, waarin hy die militêre besettingstydperk (1883—1907) behandel het².

Onder die meer resente werke oor Suidwes-Afrika neem o.i. Oskar Hintrager se *Südwestafrika in der deutschen Zeit*, prof. dr. J. P. van S. Bruwer se *South West Africa. The Disputed Land*, en dr. J. H. Esterhuysen se *South West Africa 1880—1894. The Establishment of German Authority in S.W.A.*, (Cape Town, 1968), belangrike plekke in³.

Suiwer militêre-historiese werke is o.m. *Die Kämpfe der deutschen Truppen in Südwestafrika*, soos bewerk deur die Krygshistoriese Afdeling van die Duitse generaal staf, sowel as die *Official History* en brig-genl J. J. Collyer, CB, CMG, DSO, se publikasie *The Campaign in German South West Africa 1914—1915*⁴.

Van besondere belang is ook dr. G. P. J. Trümpelmann se proefskrif *Die Boer in Suidwes-Afrika* en *Aus Südwest-Afrikas schweren Tagen* deur dr. P. Rohrbach⁵.

2. SUIDWES TOT DIE VESTIGING VAN DIE DUITSE GESAG

Op grond van hierdie en ander werke kan die geskiedenis van 'n landstreek, wat tans 'n mandaatgebied van die Republiek van Suid-Afrika is, nagegaan en bestudeer word. Die Portugese ontdekkingsreisiger en seevaarder Bartholomeus Diaz het in 1486, as eerste bekende blanke, by Angra Pequena, die latere Lüderitzbucht, voet aan wal gesit⁶.

Oor land was die Kaapse kolonis Jacobus Coetzee die oudste bekende blanke verkenner wat in 1760 tot in die omgewing van Warmbad deurgedring het. Ander reisigers, soos kapt Robert Gordon en die Van Reenenbroers, het ook hul deel daartoe bygedra dat die gebied tussen die Oranjerivier in die suide en die Swakop in die noorde by belangstellendes redelik goed bekend geraak het.

Van groot toekomstige belang was die feit dat op 23 Januarie 1793 Walvisbaai en omgewing as Nederlandse gebied verklaar is.

Afgeskrik deur die ontoeganklikheid van dele van Suidwes en aangetrek deur ander landstreke in Suidelike Afrika wat met minder moeite in besit geneem kon word, en as gevolg van die bestuurswisseling aan die Kaap, het die Kaapse kolonis, m.a.w. die Afrikaner, tydelik sy inisiatief ten opsigte van en sy belangstelling in Suidwes verloor. Gedurende die volgende halwe eeu was dié landstreek dan ook veral 'n verkennings- en arbeidsveld vir vreemde reisigers en jagers en Duitse sendelinge. Hulle was dan ook daarvoor verantwoordelik dat die grootste gedeelte van die uitgestrekte gebied tussen die Oranjerivier in die suide en die Kunene en die Okavango in die noorde, vir 'n klein aantal blankes bekende gebied geword het.

Daarna het Suidwes die doelwit van verskillende groepe Dorslandtrekkers, afkomstig uit die *Zuid-Afrikaansche Republiek*, geword, terwyl as gevolg van dreigende oorlogsgevaar wat tussen die Namas en hul ondersteuners, die Oorlams, teen die Hereros onder Maherero ontstaan het en die hulp wat deur laasgenoemde van die Kaapse goewerneur ingeroep is, Brits-Kaapse invloede ook op 'n gedeelte van Suidwes begin inwerk het. Nie alleen het die Hereros in 1876 onder beskerming van die Kaapse regering gekom nie, maar ook het — in dieselfde jaar — die aanstelling van C. W. Palgrave as spesiale kommissaris van Dama- en Namaland, 'n keerpunt in die geskiedenis van Suidwes beteken.

Tydelik het die Kaapse owerheid meer belang in die gebied begin stel en is Walvisbaai en omgewing op 7 Maart 1878 geannekseer terwyl terselfdertyd die Dorslandtrekkers deur Palgrave gedwarsboom is om tot nedersetting in Suidwes oor te gaan⁷.

Die Kaaps-Britse belangstelling in Suidwes het in 1880 ten einde geloop toe besluit is om die verantwoordelikhede noord van die Oranjerivier tot Walvisbaai en omgewing te beperk.

As gevolg van hierdie beleidsverandering het die Kaapse koloniale owerheid feitlik teruggekeer tot sy ou beleid van die laat sestiger jare van die 19e eeu toe, as gevolg van beroerings onder nie-blanks noord van die Oranjerivier, grensbeskerming noodsaaklik geword het⁸.

3. DIE VESTIGING EN VERSTEWIGING VAN DIE DUITSE GESAG IN SUIDWES-AFRIKA

Twee jaar nadat die Kaapse owerheid besluit het om hom, met uitsondering van Walvisbaai, nie verder in die binnelandse aangeleenthede van die gebied ten noorde van die Oranjerivier, in te meng nie het die Duitse handelaar F. A. E. Lüderitz, van Bremen, op die gedagte gekom om nie alleen 'n handelsonderneming nie, maar terselfdertyd ook 'n Duitse kolonie aan die suidweskus van Afrika te stig.

Op 1 Mei 1883 het sy verteenwoordiger Vogelsang die latere Lüderitzbucht en omgewing vir £100 (R200) en 200 gewere van die Namakaptein Josef Frederiks gekoop. Hierdie transaksie is, in Augustus van dieselfde jaar, deur die aankoop van 'n kusstrook van 20 myl breed, van die Oranjerivier tot 20° S.B. gevolg nadat Bismarck op 24 April 1884 die verdraggebiede onder Duitse beskerming geplaas het.

Op 7 Augustus 1884 is Lüderitz se besittings onder amptelike Duitse beskerming geplaas en op 30 April 1885 het die *Deutsche Kolonialgesellschaft* die grootste deel van Lüderitz se besittings en belange oorgeneem. In die loop van dieselfde jaar het dr. Heinrich Göring met sy werksaamhede as eerste Duitse Rykskommissaris van Duitse Suidwes-Afrika op Otjimbingwe, 'n sendingstasie van die *Rheinische Mission*, begin⁹.

Dr. Göring het hom tydens sy verblyf in Duits Suidwes-Afrika (1885—1890) veral beywer om verdrae met inheemse stamhoofde, soos die Hereros, te sluit en ook bewerkstellig dat die Trekboere op Grootfontein, m.a.w. die stigters van die republiek Upingtonia, ingewillig het om onder Duitse beskerming te kom. Teen die einde van 1886 het Göring sy groot taak, t.w. die versekering van Duitse besittings in Suidwes, afgerond om vier jaar later deur *Landeshauptmann* Kurt von Francois (1890—1894), die stigter van Windhoek, opgevolg te word.

Waar, as gevolg van ooreenkomste met Portugal (1886) en Engeland (1890) die grense van die Duitse kolonie in hooftrekke vasgestel was,

het dit Von Francois se vernaamste taak geword om die eerbieding van die Duitse gesag en die handhawing van rus en orde onder die verskillende stamme as beleidsaangeleenthede vanuit die nuwe hoofstad Windhoek deur te voer.

Von Francois* het ten tye van sy oorname van sy amp oor die *Schutztruppe*, 'n gewapende mag bestaande uit 46 lede, beskik om, indien nodig, die nodige militêre slaankrag te hê¹⁰. Met die oog op aanstaande krygsverrigtings teen kapt Hendrik Witbooi is die *Schutztruppe* in Maart 1893 met twee offisiere en 214 ondergeskiktes versterk.

Onder Von Francois se opvolger, die militêre goewerneur Theodor Leutwein (1894—1905), en nadat meer versterkings uit Duitsland aangekom het, het die *Schutztruppe*, versterk deur 'n afdeling Rehobothbasters, Witbooi in die Naukluft aangeval en hom en sy volgelinge op 27 Augustus 1894 'n gedugte neerlaag toegedien¹¹. Kort daarna, op 15 September 1894, het Witbooi 'n onderwerpings- en beskermingsverdrag met die Duitse koloniale owerheid gesluit en hom op 16 November 1895 verplig om, in geval van oorlog en indien hy gevra sou word, sy nuwe here en meesters gewapende bystand te verleen.

Behalwe dat Witbooi voorlopig as 'n bron van onrus en verset uitgeskakel is, het die Duitsers ook in ander opsigte hul houvas op die gebied verstewig. Die aantal militêre poste is uitgebrei, 'n skeidslyn tussen die Duitsbeheerde sentrale en suidelike dele van die kolonie en die onbekende noorde is daargestel en in 1895 is met die aanleg van 'n spoorwegnet begin¹². In 1898 het 'n maandelikse skeepvaartverbinding tussen die kolonie en die moederland tot stand gekom wat in 1899 deur 'n kabelverbinding gevolg is, terwyl met betrekking tot die spoorwegbou eers Windhoek met Swakopmund deur middel van 'n smalspoor verbind is. Aan die begin van ons eeu is begin om verbindings met 'n spoorbreedte van 3'6" te lê, in 1908 het die spoorlyn Karibib-Otavi-Grootfontein gereed gekom, terwyl in dieselfde jaar die lyn van Lüderitzbucht na Keetmanshoop vir die publiek oopgestel is. Ook is 'n spoorlyn van Seeheim na Kalkfontein (Karrasburg) aangelê en in 1912, m.a.w. betreklik kort voor die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog, was die tans nog bestaande spoorwegnet in Suidwes met 'n totale lengte van 1,400 myl grotendeels voltooi¹³.

Tussen 1898 en 1912, die jare waarin die aanleg van die Duitsbeheerde spoorwegstelsel in Suidwes voltooi is, lê 'n periode van botsings tussen die blanke koloniseerders en die nie-blankes, 'n tydperk waaromtrent *Hauptmann* Schwabe in 1905 tydens 'n lesing in Berlyn verklaar het dat die bestaan van sterk en bewapende stamme die kolonisasie van die witman en die ontvouing van sy kultuur ontken. Volgens *Hauptmann* Schwabe moes eers volledige ontwapening van die nie-blankes deurgevoer word om 'n kolonie as vreedsaam te kan beskou en moes daar van alle beskikbare middels gebruik gemaak word om op dié wyse 'n waarborg vir die vreedsame en gelukkige ontwikkeling van 'n kolonie, in hierdie geval Duits Suidwes-Afrika, te kan daarstel¹⁴.

In hierdie lig kan dan ook die beslegting van die Bondelswarts-opstand van 1903, sowel as die Duitse optrede teen die Hereros (1904) en die Hottentotte onder Hendrik Witbooi (1904—1906) gesien word¹⁵.

Na die einde van die krygsbedrywe van 1906 was die Duitse gesag in Suidwes-Afrika stewig gevestig. Weliswaar het die inval van die Kaapkoloniale Hottentotleier Morenga (1907), die Simon Kopper-opstand (1908) en — in dieselfde jaar — die uitwyking van 'n aantal Hottentotte

* Die van is as Von Francois of Von François geskrywe.

onder Abraham Rolfs na die Kaapkolonie ongetwyfeld 'n mate van be-roering veroorsaak, maar die feit dat die sterkte van die *Schutztruppe* van 3,988 in 1907—1908 tot 1,967 in 1914 verminder is, dui daarop dat 'n herhaling van die gebeure van 1904—1906 beslis tot die verlede be-hoort en die Duitse heerskappy in Suidwes stewiger gestaan het as ooit tevore die geval was¹⁶.

Voordat daar op die posisie van die Boer in Suidwes ingegaan word, volg hier nog die volgende besonderhede met betrekking tot die geskiedenis van Duitse Suidwes-Afrika tot 1914.

Landeshauptmann Kurt von Francois is, soos reeds vermeld, deur maj Theodor Leutwein (1894—1905) opgevolg. Hy was die laaste Duitse mili-têre goewerneur van Suidwes en is in 1905 deur goewerneur dr. Friedrich von Lindequist opgevolg wat voor die aanvaarding van sy amp in Windhoek o.m. drie jaar as konsul-generaal van Duitsland in Kaapstad opge-tree het. Van hom is o.m. verordeninge in verband met rassesseiding, gedeeltelik gebaseer op dié van die Kaapkolonie en die voormalige Boe-rerepublieke, afkomstig.

Sy opvolger, goewerneur Bruno von Schuckmann (1907—1910) het o.m. die reeds genoemde *Polizeizone* met 600 man bereide polisie en die eerste *Landesrat* daargestel, waarvan o.m. die bevelvoerder van die *Schutz-truppe*, *Oberstleutnant* Von Heydebreck, een van die lede was.

Onder die laaste Duitse goewerneur, dr. Theodor Seitz (1910—1915), het die op- en uitbou van Suidwes besonder goed gevorder. Daar is reeds op die uitbreiding van die spoorweg net gewys, terwyl dit bekend is dat goewerneur Seitz die landbou-ontwikkeling aanhoudend bevorder het. Die Eerste Wêreldoorlog en die daaruit voortvloeiende krygsbedrywighede in Suidwes het sowel die einde van sy ampstydperk as van die Duitse kolonie tussen die Oranje- en Kunenerivier beteken.

4. DIE POSISIE VAN DIE BOERE IN SUIDWES

Met verbygaan van die vroeë geskiedenis van die Boere in Suidwes-Afrika, is dit van belang om te weet dat tussen die jare 1893 en 1903 die immi-grasie- en vestigingsproses volgens dr. Trümpelmann by benadering soos volg verloop het¹⁷:

Stand op bepaalde datum:	Namaland (Keetmans- hoop en Gibeon):	Windhoek en Gobabis:	Otjimbin- gwe en Omaruru:	Noorde- like distrik	Totaal:
Op 1.1.1893	74	5	1	—	100
Op 1.1.1894	193	10	10	—	213
Op 1.1.1895	538	11	40	89	678
Op 1.1.1896	610	30	38	95	782
Op 1.1.1899	496	109	122	27	742
Op 1.1.1900	588	134	103	81	897
Op 1.1.1901	647	?	59	95	965
Op 1.1.1902	1,506	?	71	145	1,864
Op 1.1.1903	1,154	150	31	168	1,500

In 1899 het, aldus dr. Trümpelmann, die Boerebevolking in die gebied tus-sen Walvisbaai, Rehoboth en Swartmodder in die noorde en Kleinfontein en Karaam in die suide meer as 50% van die totale blanke bevolking in

die gebied gevorm. In die gebied tussen laasgenoemde nedersettings in die noorde en die Oranjerivier in die suide het die helfte van die blankes uit Boere bestaan. Dieselfde was ook die geval in die gebied wat deur die Khomashoogland met Walvisbaai as 'n deel van die wesgrens, Omaruru as 'n steunpunt in die noorde, die oosgrens oos van Windhoek en die gebied oos van Windhoek as die oosgrens begrens word.

In Walvisbaai en omgewing was 5% van die blanke bevolking Boere en in die res van Duitse Suidwes-Afrika het hulle 25% van die totale blanke bevolking gevorm¹⁸.

Op 1 Januarie 1912 was daar, behalwe 12,135 Duitse onderdane, 1,678 *S.A. Colonials* as die sterkste uitheemse blanke bevolkingselement, in die kolonie woonagtig.

Met betrekking tot die verhouding tussen Duitsers en Boere in Suidwes-Afrika merk dr. Trümpelmann op dat laasgenoemdes feitlik tot die einde van die negentiende eeu as geskikte baanbrekers beskou is. Die Duitse koloniale owerhede het hulle, weens gebrek aan geskikte Duitse koloniste, toegelaat en hul vestiging in die gebied probeer verseker.

Daarna het die goewerneurs die beleid gevolg om die vreemde, m.a.w. ook die Boere-element, soveel as moontlik onder Duitse invloed te bring om te verseker dat hulle in 'n Duitse kolonie nie uiteindelik die botoon sou gaan voer nie. Hierdie beleid het, waar die Boere sterk aan eie taal en tradisies geheg was, nie geslaag nie.

Nou het, aldus dieselfde skrywer, die Duitse koloniale owerheid Boere-immigrasie as 'n gevaar begin beskou. Van die Boere is onvoorwaardelike onderwerping aan die landswette geëis, terwyl pogings aangewend is om die toestroming onder beheer te hou en die vorming van geslote nedersettings te verhinder. Reeds tydens die Anglo-Boereoorlog kon hierdie houding opgemerk word en in 1906 het goewerneur dr. Friedrich von Lindequist (1905—1907) o.m. gelas dat ten opsigte van Boere-nedersettings in Suidwes die volgende beleid gevolg moet word:

i. Die aanskaffing van plase deur Boere moet soveel as moontlik beperk word.

ii. Aan Boere wat na die oorlog Suidwes toe gekom het, moet oor die algemeen geen plase afgestaan word nie.

iii. Vir die Boerejeug moet die besoek aan Duitse goewermentskole verpligtend gemaak word.

iv. Daar moet voorsiening gemaak word vir 'n sendeling wat die Boere-gemeentes kan bedien, die Boere se vertroue kan wen en aansluiting met die Nederduitse Gereformeerde Kerk kan verhoed¹⁹.

Die amptelike Duitse beleid ten opsigte van die Boere in Duits Suidwes-Afrika het, aldus dr. Trümpelmann, geen wesenlike verandering in die bestaan van die Boeregemeenskap in Suidwes meegebring nie. Hulle het 'n volksgroep met 'n eie Kerk, 'n eie taal en eie tradisies en gewoontes bly vorm temidde van 'n blanke bevolking wat teen dié tyd as gevolg van grootskaalse Duitse immigrasie oorwegend Duits was. Die amptelike wantroue waarmee die Boere in die verlede bejeën is, het in hierdie tydperk nie volkome verdwyn nie. Namate die jonger Boeregeslag in Suidwes beter met die Duitse taal en kultuur vertrou geraak het, het die kans om die bestaande wrywingvlakke te verklein, gunstiger geword. Terselfdertyd het onder die Duitsers die besef toegeneem dat, op die grondslag van wedersydse agting, die samewerking tussen Boer en Duitser verseker kan word.

Dr. Trümpelmann is van oordeel dat, waar dié beleid gevolg is, daaruit afgelei kan word dat 'n aantal Boere in Suidwes hulle in 1914 aan die

kant van die Duitsers geskaar het. Andersyds beklemtoon hy dat die Boeregemeenskap in Suidwes, veral in die suide, deur bande van bloed, taal, geloof en tradisies nou verbind was aan die Afrikaner van Noordwes-Kaapland, terwyl sommige van die Boere in Suidwes nog Britse onderdane was. Hierdie aantal is ongetwyfeld deur dr. Trümpelmann onderskat, want op 1 Januarie 1912 was daar, soos reeds vermeld, 1,678 Unieburgers in Suidwes op 'n totale blanke bevolking van 14,816, waarvan 12,135 Duitsers was.²⁰

O.i. lê dr. Trümpelmann dan ook te veel nadruk op die *Burenfreikorps*, onder kmdt Andries de Wet, as 'n bewys vir sy stelling hoever die verbroederingsbeleid tussen Boer en Duitser in 1914 in Suidwes gevorder het. Hierdie korps wat volgens sommige bronne uit meer as 100 Boere en vyf-en-twintig Duitsers en volgens ander uit 100 Duitsers, vyftig Suidwes-Boere en 100 Kleurlinge bestaan het en aanvanklik onder kmdt Andries de Wet en later onder kmdt Stoffel Schoeman van Oktober 1914 tot Januarie 1915 aan gevegte en skermutselinge teen die Unieverdedigingsmag deelgeneem het, was in elk geval slegs 'n klein deeltjie van hulle wat in 1912 in Suidwes gewoon het en Unieburgers was.

In hoever hulle dieselfde doel beoog het as die Duitsers, naamlik om sy aan sy met hulle die verdediging van Suidwes te behartig, moet in twyfel getrek word. Doelbewus, aldus dr. Trümpelmann, het die korpslede daarna gestrewe om met hulle in aanraking te kom wat in die Unie teen die ampelike oorlogbeleid gekant was en — met die wapen in die hand — die eertydse Boererepublieke weer wou laat herrys. O.i. was hierdie korpslede en die Duitsers in baie gevalle dan ook niks meer as toevallige bondgenote nie²¹.

Van die Unieburgers wat voor die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog in Suidwes was, is deur dr. H. Vedder getuig:

Before 1914 there were in German South-West Africa some 2,000 persons of white stock who were not of German nationality, and almost the whole of them were Boers. In the German colony they stood for a growth in consciousness of South African nationality²².

Hierdie uitspraak is, in bogenoemde lig beskou, o.i. slegs 'n bevestiging van die gedagte dat die optrede van die *Burenfreikorps* om aan Duitse kant te veg, uitsondering op die reël was en dat hulle wat aan die korps behoort het, in baie gevalle slegs toevallige bondgenote was.

5. DIE KAAPSE WESGRENS-VERDEDIGINGSKEMA VAN 1907

a. Voorafgaande briefwisseling.

Voordat bogenoemde skema onder die titel *Cape of Good Hope. Western Frontier Defence Scheme*, sy uiteindelige vorm en inhoud verkry het, is hierdie aangeleentheid deur die Britse Hoë Kommissaris en die opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, onderskeidelik lord Selborne en lt-genl sir Henry Hildyard, sowel as deur verteenwoordigers van die Britse departemente van Verdediging en Kolonies in oënskou geneem.

In die oudste plaaslik beskikbare skrywe, van 29 Januarie 1906, deel die opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, lt-genl sir Henry Hildyard, aan die Hoë Kommissaris mee dat hy met verwysing na vrae aan die slot van 'n skrywe van die Departement van Kolonies van 28 Oktober 1905, reeds sy mening uitgespreek het oor, soos hy dit gestel het, *the reality of the danger which may result from the*

situation in German South-Western Africa in certain eventualities . . .
 In verband met dié vraagstuk het lt-genl Hildyard in Augustus 1905 die Kaapse Verdedigingskomitee opgedra om, in verband met 'n moontlike opstand, 'n skema vir die aanwending van plaaslike koloniale troepe uit te werk en die volgende moontlikhede genoem wat hy nie alleen in sy skrywe van 29 Januarie 1906 herhaal het nie, maar waaruit teweens sy gedagtegang met betrekking tot 'n moontlike inval of 'n opstand afgelei kan word:

- i. *Case 1 is an incursion by 2,000 to 3,000 well-armed and well-mounted Boers without formal assistance by Germany.*
- ii. *Case 2 contemplates the raising of the three Colonies against us by means of German regular troops and Boers. This case would only occur if other complications had made war inevitable between England and Germany. The forces available against us might be 10,000 regular (half mounted infantry), including a proportion of guns, and the Boer irregulars might soon aggregate 6,000.*
- iii. *Were a general rising to synchronize with invasion under Case 2, no troops could be spared from the new Colonies for service in the Cape; but it is probable that the greater part of the inhabitants of the new Colonies would be reluctant to take up arms, and therefore, probably in Case 2, and almost certainly in Case 1, the following reinforcements could be sent to the Cape Colony; two mobile columns and two battalions of infantry from the Transvaal and Orange River Colony.*

Aan hierdie uiteensetting voeg lt-genl Hildyard die volgende opmerkings toe:

- iv. In geval (i) sal dit nutteloos wees om infanterie te gebruik. Berede troepe sonder kanonne of voertuie, moet aangewend word.
- v. In geval (ii) behoort 'n troepemag oor see na Port Nolloth gestuur te word om teen die verbindings met Suidwes op te tree. Verder beveel hy aan dat daar 'n sterk Bastermag, indien dit nie uit beleids- of diensbaarheidsoorwegings verhinder word nie, op die been gebring en vir dié doel aangewend word.

Terwyl lt-genl Hildyard voornemens was om Kaapse Koloniale troepe aan te wend en hy ongetwyfeld sowel die aantal Boere in Suidwes as hulle voornemens verkeerd beoordeel het, het hy van die volgende veronderstellings uitgegaan:

Sou 'n koloniale opstand in Transvaal, die Oranje-Vrystaat en die Kaapkolonie uitbreek, dan sou 'n inval van ongereelde troepe aan 'n soortgelyke optrede deur gereelde magte voorafgaan met die bedoeling om die opstandige distrikte in die Kaapkolonie in beroering te bring en perde en vervoermiddels te verkry.

Sy tweede veronderstelling het lt-genl Hildyard soos volg omskrywe:
Although it is considered that the majority of the Dutch inhabitants do not wish to take up arms, still some are hostile to us and faithful to their old cause, others may be terrorized by the rebels, and others again may be influenced by love of adventure or by the persuasion of friends or of ministers of the Dutch Church . . . .

Met die oog op dié veronderstellings het hy dan ook, sowel met betrekking tot defensiewe maatreëls ten opsigte van geval (i) en geval (ii) o.m. aanbeveel dat twee mobiele kolonnes van Transvaal en die Vrystaat en een van Middelburg, Kaapkolonie, op De Aar saamtrek; dat 800 berede polisie op Fraserburg bymekaar kom, dat 'n linie van versterkte infanterieposte ongeveer vyftig myl wes van die spoorlyn Kaapstad—De Aar beset word, dat sterker infanterie-afdelings op De Aar, Victoria-Wes, Beau-

fort-Wes, Fraserburg en Ceres saamtrek, en dat 'n klein mag uitgestuur word om Port Nolloth te beset en te versterk.

Imperiale bataljons van Transvaal en die Vrystaat, aangevul deur plaaslike infanterie van die Kaapse Skiereiland, sou met die uitvoering van hierdie take belas word.

Aan die slot van sy skrywe het lt-genl Hildyard verklaar:

It is hoped that the mobile columns based upon and supplied from the fortified posts could check the spread of rebellion and clear the immediate country of supplies and remounts. The ultimate suppression of rebellion under Case 1, and defeat of invasion under Case 2, must depend upon the reinforcements which would doubtless be sent from home or from India.

Op 26 Mei 1906 het die Britse Departement van Verdediging, nadat lt-genl Hildyard se veronderstellings en aanbevelings bestudeer is, o.m. die volgende kommentaar, wat gedeeltelik gebaseer was op Britse militêre ervarings gedurende die Anglo-Boereoorlog, gelewer:

i. Die noordwestelike deel van die Kaapkolonie, m.a.w. die gebied begrens deur die Oranjerivier, die Atlantiese oseaan en die spoorlyn van Kaapstad na De Aar, is dun bevolk en beskik oor onvoldoende water.

ii. Dié gedeeltes van hierdie gebied wat die naaste aan die Duitse grens is, is die mees ongeskikte vir aanhoudende militêre operasies. Hierdie verklaring is in die volgende woorde toegelig:

During the latter part of the recent South African War, in spite of an elaborate if inadequate transport organization, of fortified posts established at many points, and of a large number of active and highly mobile columns, but little progress was made during the course of several months of conflict towards disposing of the guerilla bands which roamed through this extensive tract.

iii. Na die oorlog het, aldus die Londense segsman van die Britse Leërraad (R. H. Brade), die strategiese omstandighede met uitsondering van die spoorlyn van De Aar na Prieska, geen noemenswaardige verandering ondergaan nie. Op grond daarvan word 'n beslissende veldtog sonder 'n omvangryke vervoerdiens, 'n georganiseerde postestelsel en 'n sterk berede mag as onmoontlik beskou.

iv. Ook is lt-genl Hildyard se gedagte aangaande die uitstuur van kolonnes verwerp omdat die Leërraad dit, in geval van 'n grootskaalse opstand, nie alleen as te gevaarlik beskou het nie, maar ook omdat praktiese bevoorradingsvraagstukke in dié verband as onoplosbaar beskou is.

v. Andersyds het die Raad weer met lt-genl Hildyard saamgestem om in geval van 'n inval deur 2,000 tot 3,000 Boere sonder formele Duitse bystand, berede troepe aan te wend. Tereg is aan hom ewenwel die vraag gestel op watter wyse die troepe in so 'n gebied aan die lewe gehou sou word. Ook is aan lt-genl Hildyard te kenne gegee dat daar in die onderhawige geval, 'n omvangryke organisasie daargestel moet word om die optrede deur 'n berede mag planmatig te laat verloop. Waarskuwend is daaraan toegevoeg:

It must be remembered that any mishap to a British force at the outset might have disastrous results all over Cape Colony.

vi. Met betrekking tot die toestand wat sou ontstaan indien Duitse gereelde troepe en Boere 'n opstand in die Kaapkolonie, Transvaal en die Vrystaat sou veroorsaak, is die volgende kommentaar gelewer:

This would undoubtedly create a very serious situation, but it has to be borne in mind that the German regular troops and their leaders have shown a singular lack of aptitude for conducting operations in South

Africa, that the German position in Namaqualand and Damaraland would be very seriously threatened owing to communications being cut, and that the borderland presents exceptional difficulties to the movement of any considerable force!

Aan hierdie gedagte is die volgende toegevoeg:

On the other hand, the moral support of Germany, the arms which could be placed in the hands of disaffected Boers, and the zealous support of a large section of farmers of North-Western Cape Colony sal dit a most difficult operation of war maak.

vii. Sowel uit 'n geografiese- as uit 'n topografiese oogpunt beskou het die raad van Lt-genl Hildyard verskil om troepe aan Transvaal en die Vrystaat te onttrek om daarmee aanslae in die Noordwes-Kaapkolonie te bekamp omdat die raadslede gereken het dat die krygsverrigtings as gevolg van bogenoemde faktore van 'n langdurige aard sou wees en daar geen onmiddellike sukses sou behaal kan word nie.

viii. Wat die raad se gedagtegang verder versterk het, was die gevaar wat op 'n kritieke tydstip aan so 'n beoogde onttrekking verbind sou wees ix. Dit is redelik, aldus die raad, om aan te neem dat die vyand se doelwitte die Sakrivier se stroomgebied en die landstreek wes van Upington sal wees omdat daar voorrade aangetref sal word. De Aar en Fraserburg is dan ook deur die raad as paslike troepekonsentrasiepunte aanvaar, maar terselfdertyd is aan Lt-genl Hildyard meegedeel dat sy voorstel om 50 myl wes van die spoorlyn tussen Kaapstad en De Aar 'n postestelsel in te stel, as voorbarig beskou is. Die raad het die beveiliging van die spoorlyn in die algemeen en in die besonder van die trajek Fraserburg, Beaufort-Wes, Victoria-Wes, De Aar, Britstown en Prieska en die uit-skakeling van enige onnodige troepeverspreiding aan die begin van die vyandelikhede sterk aanbeveel en ook in hierdie opsig van Lt-genl Hildyard verskil.

x. Ten opsigte van die wenslikheid om Port Nolloth deur 'n klein mag te beset, was daar geen verskil van opvatting tussen die raad en Lt-genl Hildyard nie.

xi. Met nadruk is op die belangrikheid van die daarstelling van 'n vervoerorganisasie gewys ten einde voorrade van Calvinia, Williston en Van Wyksvlei na die gevegsterrein te kan stuur. Met die Anglo-Boereoorlog se lesse in gedagte het die raad dan ook nadruklik verklaar:

In 1901—1902 it was mainly due to lack of transport, and therefore to lack of supply depots, that the numerous columns operating in this theatre of war could never act effectively more than about 100 miles from the railway.

In bogenoemde skrywe is geleentheid aan Lt-genl Hildyard gebied om kommentaar op die aanbevelings te lewer en op 15 Julie 1906 is deur hom daaraan gevolg gegee.

Die volgende punte in sy antwoord is o.i. van belang:

i. Die opmars deur 'n vyandelike troepemag deur 'n landstreek met min water en voorrade is, aldus Lt-genl Hildyard, moontlik indien dit deur klein groepies onderneem word en wanneer die bewoners van so 'n landstreek die vyand goedgesind is en daar geen vrees bestaan nie dat die invallers tydens die eerste honderd myl deur ons aangeval word.

ii. Lt-genl Hildyard het hom sterk uitgelaat teen wat hy 'n passiewe verdediging genoem het, ook al sou dit die besetting van die spoorlyn tussen De Aar en Kaapstad insluit. Volgens hom sou so 'n houding die sukses van die opstandbeweging vergroot en ten sterkste deur die lojale Kaapkoloniale bevolkingselement afgekeur word.

iii. Vervolgens het hy sy opvatting beklemtoon wat hy op 29 Januarie 1906 teenoor lord Selborne uitgespreek het, nl. dat syns insiens 'n plotselinge algemene opstand onmoontlik is. Aan hierdie opvatting het hy die volgende motivering toegevoeg:

. . . . . *the bulk of the farmers of the new Colonies do not concern themselves with politics, and are contented as long as their affairs prosper and their wealth increases. It would be no easy matter to induce them to take up arms again and jeopardize the fruits of the labours and privations of the last four years; but were they to see rebellion spreading unchecked and half of Cape Colony in the hands of the rebels, the persuasions of their leaders, who, while patriots in part, are undoubtedly influenced by personal ambition, and the exhortations of the clergy, joined to their own strong sympathies, might well turn the scale.*

Volgens lt-genl Hildyard moet, in teenstelling met die raad se bevindings, die risiko aanvaar word om bogenoemde gevare die hoofd te bied en daarom bly hy sy ou gedagte bepleit om mobiele kolonnes op De Aar, en polisie op Fraserburg saam te trek en om versterkte poste op Prieska, Carnarvon, Fraserburg en Sutherland daar te stel. Laasgenoemde versterkte poste sal, so lig lt-genl Hildyard sy pleidooi toe, as basisse gebruik word deur kolonnes wat tot by die Sakrivier kan optree. Terwyl Carnarvon en Prieska deur Imperiale eenhede beset word, sal Fraserburg en Sutherland deur plaaslike Kaapkoloniale eenhede beman word.

In 'n latere skrywe, van 8 September 1906, is die Departement van Verdediging deur die Departement van Kolonies gevra om, na 'n bespreking met die Kaapse owerheid, die mate van militêre samewerking vas te stel. In Londen is gevoel dat die uitvoerbaarheid van lt-genl Hildyard se planne in 'n sekere mate van die Kaapkoloniale militêre steun afhanklik is. Waar, vir ongenoemde redes, die Kaapse regering in Oktober 1906 sy toestemming teruggetrek het om 'n polisiekolonne op Fraserburg te vorm, was lt-genl Hildyard nie alleen verplig om sy voorgestelde skema te vereenvoudig nie, maar ook om sy ou, hardnekkig verdedigde opvattinge aangaande moontlike offensiewe militêre optrede te laat vaar. Ook het hy aan die Kaapse regering meegedeel dat die stuur van die voorgestelde Imperiale versterkings uit Transvaal en die Vrystaat slegs sou geskied indien die politieke hemel in die nuwe kolonies onbewolk sou wees en die Hoë Kommissaris toestemming daartoe sou verleen.

b. Die skema van 1907

Op 8 Desember 1906 het die Britse Departement van Kolonies aan die Departement van Verdediging meegedeel dat die minister, graaf Elgin, sy instemming betuig met die voorstel van die Leërraad om goedkeuring te heg aan die reëlins wat insake die verdediging van Noordwes-Kaapland getref is. Daarna is, onder leiding van lt-genl Hildyard, 'n skema bekend as die *Western Frontier Defence Scheme* deur die bevelvoerende Imperiale offisier van die Kaapkolonie (genl-maj C. S. Brook), die goewerneur se militêre sekretaris (maj A. R. Cameron), en die stafkaptein toegevoeg aan die Imperiale generale staf van die Kaapkolonie (kapt C. A. L. Yate) opgestel. Dit het op 2 Februarie 1907 gereed gekom.

Die skema bestaan uit die volgende hoofstukke:

- i. Inleidende opmerkings en strategiese en politieke oorwegings.
- ii. Organisasie, t.w. mobilisasie van eenhede en reëlins aangaande staf en administrasie.
- iii. Verbindings.
- iv. Inligting.

Teen die agtergrond van die geskiedenis van die opkoms en vestiging

van die Duitse koloniale gesag in Duits Suidwes-Afrika is in die eerste hoofstuk o.m. verklaar dat die aanwesigheid van troepe van 'n vreemde moondheid in 'n gebied wat gedeeltelik met die noordwesgrens van die Kaapkolonie saamval, strategiese vraagstukke skep wat besondere oorweging verding. Dit is soos volg toegelig.

Voor die begin van die inboorlingopstande in 1903 het die Duitse garnisoen in Suidwes oor ongeveer 800 soldate, 'n twintigtal veldkanonne en dertien masjiengewere beskik.

Daarna het die Bondelswarts- en die Herero-opstande 'n reëlmatige garnisoenstoename, deur middel van versterkings uit Duitsland, gebiedend gemaak waardeur die sterkte teen Julie 1904 tot 7,000 man, sestig veldkanonne en sewe-en-twintig masjiengewere gestyg het. In April 1905 het, aldus die opstellers van die skema, die totale sterkte tot 723 offisiere en 12,657 ondergeskiktes en aan die begin van 1906 tot meer as 15,000 toegeneem²³.

Die veldtog teen die Hottentotte het meer as drie jaar geduur en het die aandag van die Duitse magte te velde volkome opgeëis. Gebrek aan water, die sanderige grond en die afwesigheid van spoorlyne het die taak om die orde te herstel besonder bemoeilik en die krygsbedrywe in die suidelike deel van Suidwes kon slegs deur middel van bevoorradingsroetes, wat oorkant die Oranjerivier aangelê en met die Kaapkoloniale spoorwegnet verbind is, voortgesit word.

Weliswaar het die opstellers van die skema verneem dat die Duitse garnisoen vroeg vanjaar, m.a.w. in 1907, tot 8,000 man verminder sou word en voeg hulle daaraan toe dat dié afname oënskynlik gebaseer is op die bewering dat die oorlog verby is, maar dat hulle tog die mening toegedaan is dat dit waarskynliker aan finansiële oorwegings en die feit dat die oorlog onpopulêr is by die kiesers in Duitsland, toegeskryf moet word²⁴.

Volgens genl-maj Brook en sy medewerkers sou die toekomstige Duitse garnisoen in Suidwes vermoedelik oor 'n aantal poste verdeel word en, soos hulle verwag het, voorlopig bedrywig bly om teen moontlike herhaling van inboorlingopstande te waak.

Wat die opstellers van die skema tydens die veldtog getref het, was die aantal Afrikaners wat op Duitse koloniale grondgebied te werk gestel was en wat soos volg geskets is:

The nucleus of these men was a band of Boers, who took refuge in German South-West Africa on the conclusion of the Anglo-Boer war, but these were augmented from various sources. Their aggregate strength has been estimated at from 1,500 to 2,000, but the correctness of this estimate is very doubtful. The majority of the men were employed during the war in German South-West Africa as transport riders; a few only were combatants. They include a considerable number of turbulent characters.

The Ferreira raid in November 1906 illustrated that trouble may arise from the presence on the border of such men, and there is reason to believe that their use on a larger scale to incite a rebellion in British South Africa is a possibility to be guarded against²⁵.

Behalwe in hierdie *considerable number of turbulent characters* het die opstellers van die skema ook gevaar gesien in Boere van twyfelagtige lojaliteit wat aan die Britse, m.a.w. aan die Kaapkoloniale kant, van die Oranjerivier gewoon het. Hulle het nie geweet watter persentasie van hulle by 'n suksesvolle strooptog sou aansluit nie, maar was wel terdeë bewus van die feit dat hulle tydens die Anglo-Boereoorlog nooit volledig onder Britse militêre beheer gebring kon word nie.

Daar was dus, in die oë van die opstellers van die skema, drie faktore wat dalk die tref van spesiale verdedigingsmaatreëls in die noordweste noodsaaklik sou maak, t.w. die aanwesigheid van troepe van 'n vreemde moondheid oorkant die grens, die aanwesigheid van *bands of Boers* in dié gebied, en die twyfelagtige lojaliteit van Boere aan die Britse kant van die grens.

Met betrekking tot die eerste faktor is uitdruklik in die skema se eerste hoofstuk verklaar:

German troops would not cross the border except in the contingency of a state of war between Germany and Great Britain; in that contingency it would undoubtedly be the duty of the German staff in South-West Africa to draw as large a portion of troops as possible away from England to South Africa.

Dan vervolg die opstellers:

To remain on the defensive would not effect this object. They would be prepared, therefore, to take considerable risks of the offensive.

Hierdie veronderstelling is soos volg toegelig:

As evidence of such an intention in the event of war, it may be mentioned that a far larger number of guns are believed to have been accumulated in the Protectorate than would be needed for operations against the natives.

Met betrekking tot die Boere in Suidwes was die opstellers die volgende mening toegedaan:

The trans-frontier Boers are a difficult quantity to estimate rightly, but it may be anticipated that in the case of either a war between Great Britain and Germany, or a general rising of the Dutch in the Transvaal and the Oranje River Colony, they would throw in their lot with our enemies. Waar die Afrikaanssprekende Boere aan die Britse kant van die grens as 'n onsekere faktor beskou is, is vervolgens aangaande hulle verklaar: They would probably join in considerable numbers a raiding party which had achieved any substantial measure of success, but the experience of Ferreira shows that a mere incursion of a few armed men is not in itself to attract them.

Opsommend is ten slotte verklaar:

That schemes have been, and still are under consideration for the combined action of these three elements of danger — German troops, trans-frontier Boers, and Dutch border farmers — there is reason to believe; the General Staff has not yet been able to prove these schemes to the bottom, but it would seem probable that the schemes are the work of an extreme wing of the Boer Nationalist party fostered by a committee of sympathizers in Europe.

Na hierdie veronderstellings gaan die opstellers met nadruk verder:

The ultimate object of every scheme of this nature may be safely assumed to be the incitement of all Dutchmen in South Africa to rebellion with a view to the casting out of the British flag. The extent of the military danger which may result from an attempt to carry out such a scheme will be dependent on the attitude of Germany, and on that of the real leaders of the Boer Nationalist party. The attitude of Germany will be governed by considerations of International policy, which it would be out of place to discuss here. That of the Boer leaders appears at present to be consistent with loyalty to the Crown, but the possibility of a sudden change must from a military point of view be constantly borne in mind**.

Die Britse Colonial Defence Committee het in sy kommentaar van Augustus 1907 op die skema nie in alle opsigte met bogenoemde mening

saamgestem nie en die volgende op- en aanmerkings na Suid-Afrika gestuur:

By the establishment of responsible Government in the Transvaal and Orange River Colonies, the political situation in South Africa has been profoundly modified. It may fairly be anticipated that by the grant of self-government the contingency of an armed uprising in the new Colonies has become very remote. And it is reasonable to suppose that the Boer leaders, who are now His Majesty's Ministers, would discountenance any tendency of the disaffected Dutch farmers in Western Cape Colony to revolt or to assist an incursion of German military forces. The leaders of public opinion in the Orange River Colony would also probably be opposed to a disturbance of existing conditions in the South. The prospects of an outbreak in Western Cape Colony have in fact receded, and should there be an outbreak, there is reason to hope it would be localized. More over, as the Boers would not view with favour a movement which, if succesful, would give Germany instead of Great Britain predominance in South Africa, it is not likely that they would give material assistance to a German invasion.

Op grond van hierdie sienswyse is die volgende raad aan lt-genl Hildyard, genl-maj Brook en hul medewerkers gegee:

In these circumstances, it is suggested that in the next revision of the Scheme greater prominence might be given to the preparations against a German invasion, while the precautions to meet the danger of a general rising of the Boer population, which now dominate the plan of operations, might be somewhat relaxed.

Was bogenoemde uitlatings en die herhaalde vrees wat die leser van die skema herhaaldelik teenkom, gegrond? Telkens word die belangstellende getref deur vaagheid en onsekerheid sowel ten opsigte van die sterkte van die Boere-transportryers in Suidwes as met betrekking tot die peiling van die gevoelens van die Boerebevolking in Noordwes-Kaapland en die sterkte van die verset in Transvaal en die Oranjerivierkolonie. Sonder voorbehoud is aangeneem dat — in geval van 'n algehele opstand van die kant van die Afrikaners en dié twee kolonies — al die opstandelinge hulle aan die kant van die Duitsers sou skaar.

Daar is volmondig erken dat die Britse generale staf, vermoedelik in Suid-Afrika, nog nie daarin geslaag het om planne in verband met 'n opstand volledig te doorgrond nie, maar terselfdertyd is daar weer aanvaar dat elkeen van die planne uiteindelik bedoel was om al die Afrikaanssprekendes in Suid-Afrika op te sweep om te rebelleer om van die Britse vlag ontslae te raak, ofskoon andersyds weer aanvaar is dat die Boereleiers tans (in 1907) lojaal ten opsigte van die Kroon is.

Dat die Britse *Colonial Defence Committee*, wat duisende myle van die eintlike toneel verwyder was, dit nodig geag het om die opstellers aan te raai om allereers hul aandag by 'n moontlike Duitse aanslag op Brits Suid-Afrika te bepaal, is o.i. die beste bewys dat die gedagtes van 'n klein groepie Britse militêre beplanners in Suid-Afrika met die afgelope oorlog nog vars in hulle geheue en met die wete dat die te velde verslane Boere prakties gesproke ongewapen was, uit voeling met die werklikheid geraak het. Die uitwerking van die verkryging van selfregering in Transvaal (1906) en die Oranjerivierkolonie (1907) op 'n gedeelte van die Afrikanerdom kon hulle klaarblyklik nie peil nie.

In die toekoms kon hierdie beplanners weliswaar nie sien nie, maar die gebeurtenisse in 1914 het hul voorspellings grotendeels ontsenu.

Tot 'n algemene Afrikaneropstand, dié keer teen eie gesag, het dit —

soos bekend — in 1914 nie gekom nie en nog minder was daar sprake van 'n grootskaalse militêre samewerking tussen die Afrikaner en die Duitser. Dat dit nie orals verwag is nie, kan uit die volgende woorde van brig-genl Collyer, die skrywer van *The Campaign in German South West Africa, 1914—1915*, afgelei word toe hy, jare later, in 1937 verklaar het:

*It is almost more surprising that only 11,000 in all . . . . should have taken up arms . . . . against the Government*²⁷.

Dit bly, in watter lig die uitsprake van die opstellers van die skema ookal beskou word, 'n onomstootlike feit dat die teenmaatreëls wat op grond van die uitsprake getref is, grotendeels op veronderstellings gebaseer was en dat, sonder dat hulle dit vooruit kon gesien het, die verdere verloop van die gebeure in Suid-Afrika aanmerklik van hul opvattings verskil het. Met betrekking tot die topografiese kenmerke van die grensgebied suid van die Oranjerivier was die opstellers van die skema goed ingelig. Uitvoerige verslae is saamgestel en, op grond van waterskaarste, weiding- en bevoorradingsmoeilikhede het hulle tot die oortuiging gekom dat 'n Duitse invalsmag slegs langs die volgende drie hoofroetes kan opruk:

- i. Ramonsdrif — O'okiep — Bowesdorp — Garies — Van Rhynsdorp.
- ii. Schuitdrif — Kenhardt — Sakvallei — Calvinia.
- iii. Upington — Prieska — De Aar.

Aangaande eersgenoemde roete is opgemerk dat 'n invalsmag tot op O'okiep baie min water sal aantref, dat onder droogtetoestande 'n waterlose strook van vyf-en-dertig myl oorgesteek moet word, maar dat toestande suid van O'okiep aanmerklik beter is.

Die gebied waardeur die tweede roete lei, is deur kapt J. C. Atkinson, van die *Norfolk Regiment*, opgemeet en hy het tot die gevolgtrekking gekom dat wanneer 'n mag van 2,000 man, in klein groepe verdeel, langs die hoof- en neweroetes sou opruk dalk, ofskoon met groot moeilikhede, tot Calvinia sou kan deurdring.

Die derde roete is deur die opstellers van die skema as die beste bestempel omdat 500 berede troepe en hul vervoer tydens hul opmars tweemaal per dag water sou aantref. Indien so 'n kolonne vasgekeer word, sou mens en dier nie aan die lewe kan bly nie. As hulle ongehinderd bly opruk, sou dit wel die geval wees. In geval so 'n kolonne op Prieska sou aankom dan kon die rollende spoorwegmateriaal verwyder word. Andersyds sou, as gevolg van die aanwesigheid van 'n brug oor die Brakrivier en baie duikers en 'n draai van vyf-en-sestig myl noordwes van De Aar, die gebruik van die spoorlyn van Prieska na De Aar deur Britse troepe bemoeilik word.

Dan merk die opstellers op dat terreinmoeilikhede in die omgewing van Clanwilliam, Piketberg, Fraserburg en Sutherland dit, soos die Anglo-Boereoorlog dit geleer het, besonder bemoeilik om Boerekommando's te verdrywe. Indien die invaller daarin slaag om, deur van roetes (i) of (ii) gebruik te maak, tot daar deur te dring, dan sou die vrugbare distrikte Malmesbury, Ceres, Worcester en Paarl, waar ondersteuners gevind sou word, aan ernstige gevare blootgestel word. Ook sou, in so 'n geval, die spoorlyn van Kaapstad na Beaufort-Wes onveilig wees tensy voldoende troepe beskikbaar sou wees om dié roete te bewaak.

Met betrekking tot roete (iii) is verder opgemerk dat, met De Aar in besit van die vyand, nie alleen die spoorwegverbinding met Kimberley verbreek sou wees nie, maar dat De Aar terselfdertyd 'n gerieflike basis vir 'n voortgesette opmars in die rigting van Graaff-Reinet, Steynsburg, Aliwal-Noord, Dordrecht e.d.m. sou vorm. In hierdie distrikte kan, aldus

die opstellers van die skema, nie — in die lig van versoeking — op die lojaliteit van die bevolking staatgemaak word nie.

Aangaande die distrik Gordonia, noord van die Oranjerivier, was dit die opstellers se bevinding dat behalwe in groepies van hoogstens vyftig, 'n troepemag dié gebied as gevolg van gebrek aan water en voorrade nie sou kan oorsteek nie. Indien die Langeberg oorgesteek word, sou in die aangrensende landstreek rekrute gewerf en 'n sterk mag opgebou kan word wat dalk uiteindelik Kimberley sou kan bedreig.

Vraagstukke waarmee leiers van so 'n invalsmag te kampe sou kry voordat hul troepe gereelde oorlogvoering in die Kaapkolonie sou kan voer, is soos volg omskrywe:

i. Met die oog op voorrade, weiding en water sal hulle verplig wees om 'n uitgestrekte gebied te bestryk.

ii. Met betrekking tot werwing moet hulle hul aanwesigheid in alle dele van Suid-Afrika, waar simpatiserendes aangetref kan word, laat voel.

iii. Hulle moet Britse verbindingsslyne met die kus bestook en onderbreek.

iv. Hulle moet sterk Britse kolonnes vermy, maar terselfdertyd in staat wees om voldoende burgers saam te trek om klein afdelings of poste te oorweldig.

Om te probeer om in hierdie skema 'n gedragslyn voor te skrywe waarvolgens die vyand sou probeer om dié vraagstukke op te los, is deur die opstellers van die skema as nutteloos beskou omdat dergelike voorspellings volgens hulle gewoonlik altyd verkeerd is en dit as gevaarlik beskou moet word om die troepeverspreiding daarop te baseer.

Tog het die opstellers die volgende moontlike optrede deur die vyand in gedagte gehou:

i. Dalk word 'n poging aangewend om in die distrikte Hay, Barkly-Wes, Taungs en Vryburg deur te dring om daar 'n opstandsentrum te vorm wat die verbinding na die noorde kan bedreig of waardeur die ontevredenes van Transvaal en die Oranjerivierkolonie aangetrek word.

ii. Miskien word 'n opmars in die rigting van die spoorlyn Upington—Prieska—De Aar onderneem met die bedoeling om die spoorwegverbinding suid van De Aar te onderbreek of om in die noordoostelike deel van die Kaapkolonie deur te dring.

iii. Dalk ruk die vyand na die distrikte Carnarvon, Calvinia, Fraserburg en Clanwilliam op om daar te bly.

iv. Miskien sal die invaller probeer om Steinkopf en O'okiep te verower om dan in die rigting van Clanwilliam en Piketberg op te ruk.

Die volgende troepe, wat met sekerheid beskikbaar sal wees om dergelike vyandelike invalle die hoof te bied, is soos volg in die skema omskrywe:

i. Die Middelburgse mobiele kolonne, wat uit 'n kavallerieregiment, 'n afdeling *Royal Field Artillery* en twee kompanies infanterie bestaan.

ii. 'n Infanteriebataljon, van Wynberg.

iii. 'n Vrywilligerbataljon, van die Kaapse Skiereiland.

iv. Beskikbare Kaapse polisie wat op dié tydstip die Duitse grens dophou.

Die gevegsterkte van bogenoemde mag is soos volg weergegee:

	Offi- siere	Onder- geskik- tes	Perde	Veld- kanon- ne	Ma- sjien- gewere
Die Middelburgse mob. kol. Kavallerie	20	410	442		2
Die <i>Royal Field Artillery</i>	1	41	41	2	2
Infanterie	6	215	2		
Die Wynbergse bataljon	15	700	6		1
Die Vrywilligers- bataljon	10	350	3		
Die Kaapse Polisie	9	200	150		
TOTAAL	61	1,916	644	2	5

Met betrekking tot vervoer is aan hierdie reëlings toegevoeg dat die Middelburgse kolonne oor voldoende vervoer moet beskik om beskuit vir vyf dae, vleis vir drie dae, kruidentersware vir twee weke en voer vir vyf dae te kan vervoer. Die Wynbergse bataljon sal slegs aan die begin oor vervoer beskik, terwyl die vrywilligers van plaaslik bekombare vervoer sal gebruik maak.

Verder is die moontlikheid in die vooruitsig gestel dat hierdie troepemag, indien die politieke toestand in Transvaal en die Oranjerivierkolonie rustig sou wees, met twee kavallerieregimente, twee kanonne en departementele mannekrag van Potchefstroom, twee bataljons (elkeen van 600 man) van ander sentrums in die nuwe kolonies en — indien dit rustig sou bly in die oostelike deel van die Kaapkolonie — met bykomstige versterkings van die *Cape Mounted Rifles* en die Kaapse polisie versterk word.

Indien daar dus, soos in die geval van die Ferreira-strooptog, 'n inval vanuit Duits Suidwes-Afrika kom en indien die bewoners van die landstreek oos van die spoorlyn van Kaapstad na Bulawayo rustig bly, dan sou 'n aansienlike troepemag beskikbaar wees om 'n netwerk van mobiele afdelings te organiseer om sowel naby die voorpunt as aan die flanke van die invallers op te tree om hulle allereers van die watergate weg te hou, hulle vervolgens geleidelik te omsingel en op dié wyse hul uiteinde-lyke gevangening te verseker.

Indien minder versterkings sou opdaag as beplan is, dan sou die oorspronklik vermelde troepemag op De Aar of langs die spoorlyn tussen Hutchinson en De Aar saamgetrek word om, indien nodig, van die spoorwegverbindings na Carnarvon, Prieska en Belmont en van die pad oor Douglas na Griquatown te kan gebruik maak. Tewens is veronderstel dat die aanwesigheid van troepe op De Aar daartoe sou bydra om 'n opmars oor die hoofspoorlyn in toom te hou en om die woelinge tot die westelike streek te beperk. Indien die vyand in groot getalle opruk, sou dit vir die Britse troepe moontlik wees om oor Richmond op die Middelburgse Imperiale garnisoen terug te val.

Met betrekking tot Port Nolloth en O'okiep is dit nie raadsaam geag om ten tye van die uitbreek van vyandelikhede gereelde troepe na dergelyke afgeleë posisies te stuur nie.

Die mening is uitgespreek dat die Kaapse regering die daarstelling van dorpswagte sou kan magtig wat, indien omstandighede dit sou toelaat

en dit noodsaaklik sou word, deur Kaapstadse korpse aangevul sou kan word.

Solank die opperheerskappy ter see behoue sou bly, sou, aldus die opstellers van die skema, die tydelike besetting van Port Nolloth deur invallers geen ernstige gevolge hê nie. Ook al sou hulle verder suidwaarts opruk, sou hulle nog nie sterk genoeg wees om Kaapstad, waar 'n mag van 10,000 getroues op die been gebring kan word, te bedreig nie.

Interessant is die opmerking dat handboeke wat deur die Generale Staf in Engeland opgestel in besit van die staf in Kaapstad was. Met die oog op moontlike besetting as poste was die volgende sketse en verdedigingsmaatreëls vir klein garnisoene in besit van die generale stawe op Pretoria en Kaapstad: Prieska en Prieskakop, De Aar, Fraserburg Road na Fraserburg, Fraserburg, Sutherland, Tulbagh Road, Matjesfontein, Carnarvon, Victoria-Wes (Hutchinson), Beaufort-Wes en Port Nolloth.

In die hoofstuk oor organisasie is allereers die mobilisasie van eenhede, met betrekking tot die Middelburgse mobiele kolonne, die Wynbergse infanteriebataljon, die Vrywilligerbataljon en die *Royal Artillery* soos volg uiteengesit:

i. Die kolonne sal ooreenkomstig die *South African Mobile Column Orders* mobiliseer en sal, sover dit personeel en materiaal betref, op ses uur kennisgewing gereed wees. Waar, ten tye van die Ferreira-strooptog, rollende spoorwegmateriaal vier-en-twintig uur nadat die kennisgewing uitgestuur is, verskaf is, word nou aanbeveel dat 'n skedule van benodigde rollende spoorwegmateriaal op Middelburg aangehou en die kolonne van tien dae se voorrade en die nodige Dienskorpsdepotpersoneel voorsien word²⁸.

Verder is voorgestel dat die Wynbergse bataljon in die toekoms sy eie mobilisasie-toerusting beheer en vier-en-twintig uur tyd kry om te mobiliseer. Daarna moet die eenheid (ongeveer 600) met spesiale treine na De Aar gestuur word en van voorrade vir tien dae en die nodige vervoer voorsien word.

Met betrekking tot die Vrywilligerbataljon moet die volgende prosedure gevolg word:

i. Die goewerneur sal 'n proklamasie uitvaardig waarin die bepaalde bataljon vir aktiewe diens opgeroep word en gelas dat die eenheid binne vier-en-twintig uur in die Wynbergkamp saamtrek.

ii. Die administratiewe personeel van die bevelvoerder van die Imperiale troepe in Suid-Afrika sal vanaf die mobilisasiedag van die bataljon tot die dag van vertrek uit die kamp verantwoordelik vir inkwartiering en voeding wees.

iii. Die bataljonsbasis sal die persoonlike toerusting van die opgekommandeerdes verstrek en die ammunisie (300 patrone per geweer) van die koloniale owerheid ontvang. Kamptoeerusting moet in die koloniale magasyn in gereedheid gehou word, terwyl vervoer nie beskikbaar is nie.

iv. Die bataljon sal drie dae op Wynberg bly om sy mobilisasie te voltooi en daarna kragtens reëlins, wat deur die kwartiermeester-generaal getref is, per trein na De Aar gestuur word. Die vermoedelike sterkte van die bataljon word op 350 man geskat en hulle sal van tien dae se voedselvoorrade na die front voorsien word.

Met verwysing na die *Royal Artillery* is gelas dat drie offisiere en vyf-en-veertig ondergeskiktes hulle met vier kanonne in gereedheid moet hou, terwyl terselfdertyd opgemerk is dat dit nie raadsaam is om hulle

na die binneland te stuur nie voordat die oorblywende deel van die *Volunteers* vir aktiewe diens opgekommandeer sal wees.

Vervolgens is die volgende reëlings aangaande die staf en die administratiewe personeel neergelê:

i. In geval van 'n algemene mobilisasie sal, soos bepaal in die binnelandse verdedigingskema, die bevelvoerende offisier van die Kaapkolonie en sy staf front toe gaan.

ii. Indien die bestaande toestand geen algemene mobilisasie regverdig nie, hang dit van omstandighede af of die Imperiale bevelvoerende offisier persoonlik na De Aar gaan of die bevelvoerende brigadier-generaal (Middelburg) die bevel oor die troepe te velde sal aanvaar.

In verband met bevoorrading en vervoer is die volgende reëlings getref:

i. Aangesien die veiligheid van die hooflyn tussen Kaapstad en De Aar nie te lank gewaarborg kan word nie sal, sodra die troepe ter plase aangekom het, die spoorlyn Port Elizabeth—Rosmead—De Aar vir bevoorrading aangewend word, terwyl Middelburg 'n depot sal wees.

ii. Een of twee maande se voorrade sal altyd vir die staande garnisoen op Middelburg aangehou word. Hierdie voorrade sal ten spoedigste of plaaslik of deur aankope in Port Elizabeth aangevul word.

iii. Die bevelvoerder van die *Army Service Corps*, Kaapkolonie, sal ten tye van mobilisasie ten spoedigste twee offisiere en agt onderoffisiere en manskappe na Port Elizabeth stuur.

iv. 'n Leërdienskorpsdetachement, bestaande uit een kaptein, drie onderoffisiere, twee klerke, 'n slagter, 'n bakker, twee offisiersbediendes, 'n wamaker, 'n saalmaker en 'n hoefsmid sal van die vlootbasis na De Aar gestuur word om daar 'n voorraad- en vervoerdepot aan te lê. 'n Ander groep, bestaande uit 'n offisier, 'n klerk en 'n bediende sal van Kaapstad na die distrik rondom De Aar en oos daarvan gaan om voorrade en vervoer te verkry. Dié offisier sal hom by die plaaslike landdros en polisie aanmeld en dan, ten aansien van sy werksaamhede, bevele van die opperbevelhebber op De Aar ontvang. Hy moet hom beywer om plaaslik voldoende voorrade in te samel om die troepe aan die front te kan voed. Indien daar 'n tekort is, moet dit van die Middelburgse depot aangevul word, wat op sy beurt weer voorrade plaaslik of van Port Elizabeth sal bekom.

v. Daar is besluit dat, in geval van algehele mobilisasie, die stuur van die benodigde Dienskorpspersoneel om voorrade in die omgewing van die spoorlyn tussen Port Elizabeth te verkry en die organisasie van dié spoorlyn as 'n bevoorradinglyn, onder toesig van die generaal-majoor, belas met administrasie, sal geskied.

vi. Die bevelvoerende Leërdienskorps-offisier op Middelburg sal reëlings tref om die plaaslike voorrade aan te vul.

Die administratiewe mediese offisier sal ooreenkomstig die volgende instruksies te werk gaan:

i. Ten tye van mobilisasie of, indien moontlik vroeër, moet mediese voorrade, tente en hospitaaltoerusting na Middelburg gestuur word sodat, indien nodig, die bestaande hospitaal tot 300 beddens vergroot word.

ii. Aansoeke moet aan die hoof van die mediese diens gerig word om toestemming te verkry om siviele geneeshere en verpleegsters in diens te neem ten einde die bestaande mediese personeel aan te vul, terwyl al die lede van die *Royal Army Medical Corps* in die Kaapkolonie hulle op Wynberg moet aanmeld.

iii. 'n Mediese offisier sal die bataljon van Wynberg vergesel terwyl die voorgeskrewe mediese toerusting uitgereik sal word.

iv. Soveel offisiere en ondergeskiktes van die *Royal Army Medical Corps* as wat moontlik in die Skiereiland gespaar kan word, moet na Middelburg gestuur en hul plekke moet deur siviele geneeshere gevul word. Manskappe van die bataljon moet, waar hul dienste nie elders benodig is nie, hospitaalwerk verrig.

v. Op Middelburg moet 'n kavallerie-veldambulansafdeling gemobiliseer en in gereedheid gebring word om die troepe na De Aar te vergesel.

vi. 'n Mediese offisier moet by die kavallerie-regiment aangestel en regimentstoerusting verstrek word.

Die hoofkrygsbehoefteoffisier, Kaapkolonie, sou ten slotte, in geval van mobilisasie, aan alle gereëde eenhede mobilisasietoerusting en voldoende voertuie en paksaals uitreik om dié toerusting te vervoer, terwyl op De Aar nog 250 reserwe-paksaalstelle aanwesig is.

Verder is aan hom opgedra om 'n klein depot op De Aar in gereedheid te bring wat vanuit Middelburg, Kaapkolonie, bevoorraad kan word. Oorgens is dit as onwenslik beskou om voorrade te veel te versprei aangesien die benodigde beskerming die slaankrag van die troepe sou verminder.

Ten aansien van verbindings t.w. telegrafiese-, sein- en spoorwegverbinding is in die derde hoofstuk vermeld dat 'n kaart, waarop al die bestaande telegraaflyne in die noordwestelike Kaapkolonie en seinverbinding wat daargestel kan word, in die kantoor van die kolonel van die generale staf, Kaapkolonie, opgestel is en op datum gehou word. 'n Duplikaat van hierdie kaart is aan die brigadier van die generale staf, Leër-hoofkwartier, Pretoria, deurgestuur en byvoegings ten opsigte van die kaart sal kwartaalliks na die hoofkwartier gestuur word.

Met betrekking tot spoorlyne is die volgende besonderhede vermeld:

i. Die spoorlyn van Port Elizabeth na Middelburg sal as die hoofverbindinglyn benut word. Beskermingsreëlings ten opsigte van dié spoorlyn hang af van die politieke toestand in die Kaapkolonie.

ii. Ten spyte van die wenslikheid om die spoorlyn tussen Rosmead en De Aar as 'n belangrike verbinding tussen die troepe op De Aar en die depot op Middelburg oop te hou, is dit onmoontlik om troepe vir bewakingsdoeleindes van die mag af te sonder omrede dit daardeur onnodig verswak word.

iii. Indien die bevolking van die oostelike- en suidoostelike deel van die Kaapkolonie rustig bly, kan troepe uit dié streke vir dié doel aangewend word, terwyl die geleidelike daarstelling van dorpswagte in die lojale distrikte meer Koloniale troepe in staat sal stel om bewakingsdiens te verrig.

iv. Die beste metode om hierdie spoorlyn te beskerm, is die plasing van klein poste op belangrike plekke soos duikers e.d.m. en naby die gevaarlike poort op Hanover Road. Verbindings tussen hierdie poste kan deur berede patrollies en deur pantsertreine, wat oor die spoorlyn tussen Middelburg en De Aar ry, onderhou word.

Die skema eindig met die vermelding dat, met betrekking tot inligtingsaangeleenthede (kaarte en topografiese inligting) die beste bestaande kaarte van die land en proewe van roeteverslae e.d.m., wat onlangs deur die Britse Departement van Verdediging gedruk is en tans hersien word, in besit van die bevoerende offisier op Middelburg is. Ten tye van mobilisasie sal kaarte en roeteboeke in Kaapstad aan dié eenhede verstrek word wat vandaar vertrek.

Terselfdertyd sal die inligtingstafkaptein of 'n offisier van die verkenningsofnameafdeling onverwyld na De Aar gestuur word om 'n inlig-

tingsdiens te velde te organiseer. Hy sal deel uitmaak van die staf van die bevelvoerende offisier van die mag te velde.

c. *Opmerkings met betrekking tot die skema deur die „Colonial Defence Committee”.*

Na aanleiding van die inhoud van die skema, wat op 11 Maart 1907 deur die Imperiale opperbevelhebber in Suid-Afrika aan die *Colonial Defence Committee* gestuur is, het dié komitee 'n aantal op- en aanmerkings gemaak wat op 18 Augustus 1907 afgerond is.

Voordat die komitee se op- en aanmerkings ter sprake kom, verdien die volgende opmerking van die Imperiale opperbevelhebber in Suid-Afrika aandag. Die opperbevelhebber was van oordeel dat, indien die Britse vloot se medewerking verseker kan word, Port Nolloth deur 'n Koloniale mag beskerm moet word. Hierdie mag moet uit 'n kompanie berede infanterie, 'n afdeling veldartillerie en twee kompanieë infanterie bestaan wat na Port Nolloth verskeep moet word. Ook wys hy daarop dat die besit van Port Nolloth se watervoorrade verseker moet word en dat, indien die spoorlyn naby Klipfontein nie beveilig word nie, offensiewe optrede deur 'n Britse mag met Port Nolloth as basis feitlik onmoontlik sal wees.

Op grond van hierdie motivering het die komitee gevoel dat 'n garnisoensmag, bestaande uit twee kompanies infanterie, Port Nolloth kan beset sonder om die kans te loop om deur 'n sterker mag oorweldig te word.

Verder het die komitee o.m. die volgende opmerkings oor die skema gemaak:

i. Die Duitse gewapende mag in Duits Suidwes-Afrika is nou 7,100 man sterk en op 1 Oktober aanstaande (1907) sal dit tot 4,715 man, te wete 3,988 soldate en 727 polisie, verminder word. Daar word, aldus die komitee, ooreenkomstig 'n verslag van maj Wade geskat dat daar tussen 15,000 en 20,000 gewere in Suidwes aanwesig is en dat daar dalk krygsbedrywighede teen die Ovambos van stapel gestuur gaan word.

ii. In verband met die voorneme om van die Kaapkoloniale troepe 'n vrywilligerbataljon op De Aar te gebruik, stel die komitee voor om, waar berede troepe bruikbaar sal wees as infanteriste, die *Western Light Horse* pleks of saam met die genoemde bataljon te gebruik.

iii. Die vermelding dat die vrywilligers nie oor vervoer beskik nie, is in stryd met 'n bepaling in die hersiene verdedigingskema van die Kaapse Skiereiland (1906). Vervoerbehoefte van die vrywilligers behoort dus uitgewerk en in die skema vermeld te word.

iv. Met betrekking tot die verstrekking van rantsoene aan vrywilligers word in oorweging gegee dat, ooreenkomstig die bepaling in die reeds genoemde skema, die rantsoene gedurende die eerste mobilisasiedae deur die Koloniale regering verstrekk word.

v. Ten aansien van hospitaalgeriewe word die opstellers van die skema aangeraai om, as gevolg van die afstand tussen De Aar en Middelburg, ook op eersgenoemde basis voorsiening daarvoor te maak. In die skema, so vervolg die komitee, word daar wel melding van 'n kavallerie-veldambulans gemaak, maar dié eenheid kan slegs tydelik geriewe vir vyf-en-twintig pasiënte verskaf en moet dus as onvoldoende vir 'n troepemag van 2,000 beskou word.

Ten slotte word die opstellers aangeraai om van die begin af streng gesondheidsvoorsorgmaatreëls op De Aar te tref deur 'n sanitêre afdeling te mobiliseer, dit van sanitêre toerusting te voorsien en daarvoor te sorg dat dié afdeling voor die troepemag op De Aar sal aankom.

6. DIE KAAPSE KOLONIALE SKEMA VAN 1908

In die Imperiale verdedigingskema van 1907 is meer as eenkeer gewag gemaak van die samewerking tussen die Imperiale troepe in Suid-Afrika en die Kaapse Koloniale mag indien die noordweste van die Kaapkolonie deur 'n inval bedreig sou word.

In dié verband is dit belangrik om te weet dat die Kaapse regering op 17 Augustus 1908 goewerneur sir Walter Hely-Hutchinson verseker het, dat in geval van oorlog tussen Engeland en 'n moondheid in Europa en Asië, die twee regering heelhartig sal saamwerk. In dié verband is verklaar:

The interests of the community at the Cape, and a sense of duty, will render such assistance as complete and strenuous as circumstances allow.

Daaraan is toegevoeg:

Ministers submit with respect that the situation contemplated could be adequately dealt with as the emergency arose under the general guarantee of assistance which they now beg to offer to all necessary military arrangements for the defence of the Peninsula.

Dat die Kaapse regering as deel van sy verpligtings ook die verdediging van die Kolonie teen 'n Duitse inval beskou het, blyk verder uit 'n skema van 25 September 1908 wat deur die kommandant-generaal van die Kaapse verdedigingsmag, kol T. H. Lukin, opgestel is.

In hierdie skema, waarin maatreëls uitgewerk is vir die aanwending van 1,500 berede lede van Kaapse Koloniale troepe in geval van 'n inval deur 'n vyandelike ekspedisie in Noordwes-Kaapland is, in die inleiding, verklaar:

In any hostilities undertaken by Germany against the South African Colonies the initiative will rest with the former . . . .

In die skema is o.m. die volgende aangeleentehede behandel:

- i. Net soos die opstellers van die Imperiale skema van 1907 m.a.w. in 'n plan wat ter insae aan die Kaapse kommandant-generaal voorgelê is, verklaar het, was kol Lukin ook die mening toegedaan dat daar drie invalroetes vir die aanvaller beskikbaar sou wees, nl. as eerste Ramonsdrif—O'okiep—Bowedorp—Garies—Van Rhynsdorp; as tweede Schuifdrif—Kenhardt—die Sakvallei—Calvinia; en as derde Upington—Prieska—De Aar.
- ii. Aangaande die verspreiding van die Kaapse eenhede was kol Lukin van plan om sy berede troepe voor die uitbreek van die vyandelikhede in die rigting van die Duitse grens te laat opruk, voorposte uit te sit en gewapende boere van Gordonia, bygestaan deur betroubare Basters, vir inligtingsdoeleindes tussen die voorposte te versprei.
- iii. Van die begin af sal die berede troepe in drie afdeling of kolonnes verdeel en onder bevelvoerders met hoofkwartiere op Fraserburg, Prieska en Upington geplaas word, terwyl die opperbevelhebber se hoofkwartier aanvanklik op Prieska gevestig sal wees.
- iv. Die Langebergpas wat deur Ferreira en sy volgelingen beset was, sal onmiddellik gesluit en deur plaaslike troepe onder uitgesoekte Koloniale offisiere beset word terwyl klein patrollies die spoorlyn van Prieska na De Aar in verband met bedrywighede deur vyandelike agente sal bewaak.
- v. Dorpswagte sal vir die beskerming van Upington, Prieska, Fraserburg en Clanwilliam op die been gebring word, terwyl — indien nodig — garnisoene vir dié dorpe uit binnelandse eenhede van die Kaapse Koloniale mag sal bestaan.
- vi. Die drie genoemde kolonnes sal soos volg saamgestel wees:

Eerste Kolonne. Basis: Upington.

Bevelhebber: Vermoedelik lt-kol T. H. Rodger, DSO, VD, *Kimberley Regiment*, of 'n senior-offisier van die *Cape Mounted Police*.

Artillerie: Twee vyftienponder agterlaaikanonne van die *Cape Mounted Riflemen*.

Berede troepe: 100 *Cape Mounted Police*.

Berede infanterie:

80 — *Bechuanaland Rifles*.

60 — *Kimberley Regiment*.

260 — Plaaslike troepe.

Tweede kolonne. Basis: Prieska.

Bevelhebber: Lt-kol R. C. Grant, DSO, *Cape Mounted Rifles*.

Artillerie: Twee vyftienponder agterlaaikanonne, *Cape Mounted Riflemen*.

Berede troepe: 300 — *Cape Mounted Riflemen*.

200 — Plaaslike troepe.

Derde Kolonne. Basis: Fraserburg.

Bevelhebber: Lt-kol R. H. Price, CMG, *Border Light Horse*.

Artillerie: Twee vyftienponder agterlaaikanonne, *Cape Mounted Police*.

Berede troepe: 500 — *Light Horse*-vrywilligers van die *Border Light Horse*, die *Transkei Rifles* en die *Tembuland Light Horse*.

vii. Met betrekking tot mobilisasie-konsentrasiepunte sal Butterworth en Maclear vir die lede van die *Cape Mounted Riflemen* geld. Vandaar sal hulle per trein na Prieska vervoer word. Die *Cape Mounted Police* sal op die noordwesgrens wees, terwyl 250 lede van die *Border Light Horse* op Oos-Londen, Komgha en Kingwilliamstown sal saamtrek, vandaar per trein na Fraserburg Road vervoer word en vervolgens na Fraserburg sal opruk. Die 125 lede van die *Tembuland Light Horse* sal op Umtata saamtrek en, daarna na Butterworth opruk, terwyl die 125 lede van die *Transkei Mounted Rifles* op Butterworth sal saamkom. Vervolgens sal almal, net soos die lede van die *Border Light Horse*, op dieselfde wyse na hul bestemmings afreis. Lede van die *Kimberley Regiment* sal per trein van Kimberley na Prieska reis en vervolgens na Upington opruk, terwyl die tagtig lede van die *Bechuanaland Rifles* per trein van Mafeking na Prieska en daarna na Upington sal opruk. Plaaslike troepe sal, nadat hulle voor die plaaslike landdros geattesteer het, op Upington saamtrek.

viii. Voorraaddepots sal, met voorrade vir 'n maand vir 500 man en hul perde, op Prieska, Upington, Fraserburg en Clanwilliam aangelê word, terwyl die senior-voorraadoffisier op Prieska gevestig sal wees.

ix. In verband met vervoeraangeleenthede is o.m. bepaal dat konvoeie die bevoorrading van die depot op Upington vanaf Prieska sal versorg, terwyl Fraserburg op sy beurt op dieselfde wyse vanaf Fraserburg bedien sal word.

Behalwe dat hierdie vervoermiddels op genoemde plekke saamgetrek moet word, sal daar op elke basis ook voldoende vervoer aanwesig moet wees om ses dae se rantsoene vir die troepe en sewe dae s'n vir die perde van elkeen van die lede van die drie kolonnes te kan vervoer.

Die vervoermiddels vir elke kolonne moet gevolglik in staat wees om

3,000 rantsoene vir die troepe (12,000 pond) en 3,850 perderantsoene (46,200 pond) te kan vervoer en oor vier-en-twintig muilwaens moet beskik. Vir die vervoer van agt dae se rantsoene vir 320 muile sal nog 'n ekstra nege waens en vir die vervoer van 15,000 pond bagasie nog 'n verdere ses waens benodig wees.

Dan moet daar rekening gehou word met vier-en-twintig muile vir waterkarre en drie waens en dertig muile vir die vervoer van reserwe-klein-geweerammunisie, sodat elke kolonne oor twee-en-veertig waens en 444 muile moet beskik.

Met inbegrip van die sterkte van die konvoie tussen Fraserburg en Fraserburg Road en Upington en Prieska gee die volgende tabel 'n oorsig van die totale vervoerbehoefte.

	Waens	Muile
Drie kolonnes, elkeen van nege-en-dertig waens en 414 muile	117	1,242
Vir bevoorradingsdoeleindes, Fraserburg Road	100	1,000
Vir bevoorradingsdoeleindes, Prieska	200	2,000
Vir ambulansdoeleindes		60
Onvoorsiene behoeftes		200
Drie waens vir elke kolonne vir reserwe-ammunisie	9	90
	Totaal	426 4,592

Uit die skema blyk dat, in geval van 'n inval, vervoeroffisiere na die distrikte Clanwilliam, Piketberg en Malmesbury gestuur sou word om die benodigde waens en muile daar aan te koop. In dié distrikte was, volgens die jongste beskikbare gegewens, 2,038 waens en 12,847 muile beskikbaar²⁹.

x. In verband met die optrede deur die hoofkwartier ten tye van die inwerkingtreding van die skema is o.m. vermeld dat dié eenhede wat kragtens proklamasie opgeroep word, op die gewone wyse telegrafies ver-wittig en die bevelvoerende offisiere omtrent wat van hulle verlang word, ingelig sal word.

Ooreenkomstig artt. 33 en 24 van die *Colonial Forces Act* moet toestemming gevra word om plaaslike troepe in Gordonias op te kommandeer. Na goedkeuring word die landdros versoek om onder toesig van die senior offisier van die *Cape Mounted Police* rekrute op te roep.

Vorraad- en vervoeroffisiere moet uitgestuur en reëlings met die spoorweë vir troepevervoer getref word en mobilisasietoerusting na Fraserburg Road en Prieska gestuur word, terwyl in ander gevalle bevelvoerende offisiere gelas moet word om dié toerusting uit die mobilisasiemagasyne te haal en saam te bring.

Ten slotte moet reëlings met die bevelvoerder van die mediese diens getref word.

Uit 'n militêr-historiese oogpunt beskou sowel as om kennis van die toenmalige konsentrasietye te verkry, verskaf die volgende tabel insiggewende besonderhede.

(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Eenheid	Konsentrasiepunt	Bestemming	Tydperk wat tussen (ii) en (iii) verloop
Die <i>Cape Mounted Rifles</i>	Butterworth Komgha, Kingwilliams- town MacLear	Prieska	10 dae
Die <i>Border Light Horse</i>	Oos-Londen, Kingwilliams- town Komgha,	Fraserburg	10 dae
Die <i>Transkei Mounted Rifles</i>	Butterworth	Fraserburg	10 dae
Die <i>Tembuland Light Horse</i>	Umtata	Fraserburg	12 dae
<i>Berede Regimente:</i>			
Die <i>Kimberley Regiment</i>	Kimberley	Upington	10 dae
Die <i>Bechuanaland Rifles</i>	Mafeking	Upington	10 dae
Plaaslike troepe	Upington	Upington	Kom tydens konsentrasie van oorblywende troepe bymekaar.

7. ROETEVERSLAE

Terwyl die skemas van 1907 en 1908 aantoon dat sowel van Imperiale- as van Kaapkoloniale kant defensiewe militêre beplanning aangaande 'n moontlike Duitse inval in Noordwes-Kaapland aan die gang was, dateer sommige militêre roeteverslae aangaande die grensgebied reeds van ouer datum, terwyl ander so laat as 1909 deur die Britse Hoofkwartier op Pretoria opgestel is.

Onder die oudste roeteverslae is dié van 'n sekere kapt Simon, 'n offisier van die *Duke of Cornwallis Light Infantry*, wat in 1903 die roete Ramonsdrif na Steinkopf, van Henkriesfontein na Steinkopf van Houmsdrif na O'okiep gedeeltelik nagegaan en beskryf, en in 1909 sy aandag op die verbindings tussen Schuitdrif en Upington, tussen Nachab en Kenhardt of Upington en tussen Rietfontein na Upington toegespits het, van besondere belang.

Reeds voordat kapt Simon met sy verkenningswerk begin het, het kapt Young van die *5th Fusiliers* in 1903 reeds die roetes van Kenhardt na Upington en Prieska en van Draghoender na Prieska nagegaan.

Kapt Atkinson, van die *Norfolk Regiment*, het in 1906 op die roete Schuitdrif—Kenhardt ingegaan, terwyl lt Elliott, van die *Royal Scots Fusiliers*, in April van dieselfde jaar die pad van Kenhardt deur die Sakriviervallei oor Brandvlei na Calvinia bestudeer het.

In September 1906 het lt Sandiman, van die *Border Regiment*, die pad tussen Prieska en Pampoenpoort verken, terwyl kapt Mockett, van die *4th Hussars*, in September 1909 'n studie van die roete van New Rietfontein (Kunobis) langs die Ngamimeer na Palapye, 'n afstand van 680 myl, gemaak het.

Hierdie gegewens is aangevul deur ander militêre verslae en gegewens wat deur landdroste en ander siviele persone verstrekk is. Op dié wyse het 'n aantal gedetailleerde verslae tot stand gekom wat, ooreenkomstig die ligging van die roetes, in 'n westelike, 'n sentrale en 'n oostelike groep verdeel is.

Ten einde 'n indruk van die gehalte en die verwerking van die gegewens te verkry, volg hier 'n paar voorbeelde.

In verband met die roete Ramansdrif—Steinkopf is die volgende gegewens verstrekk:

Distance by direct road 48 miles. This road is said to be the mainline of communication, and the chief trade route between German South West Africa and Cape Colony. During the late German—Herero War as many as sixty transport wagons used the road at a time.

There is a waterless stretch of 44 miles between the Orange River and Hartebeestfontein though at the latter place there is supply of excellent water for about two hundred (200) animals daily, and this supply could be readily increased. Mr. Dudley B. Fenn, . . . , writes of this road:—“I have had a great deal of experience in different parts of South Africa, but have never experienced a road or piece of country so bad as this for transport purposes.” Mr. Fenn adds that during the two and a half years he was in this part of Namaqualand, the rainfall only accounted to six inches during the whole period, and that one inch, only, fell and Raman’s Drift during that time.

Mr. Fenn however, seems to have transported some ten thousand (10,000) animals together, along this route, chiefly during the German—Herero War.

Of Raman’s Drift Mr. Fenn writes:—

“There is a pont capable of taking a wagon over the River, but animals have to be swum across when the river is in flood. At other times it is possible to trek both animals and wagons across, but the wagons must not be loaded. For four or five months of the year it is possible to cross the river without the aid of a pont, the water at the deepest places being only two to three feet deep”.

The Orange River at this point is sometimes in flood for three months at a time; the most probable period being from April to June.

Aangaande die roete Schuifdrif—Kenhardt is soos volg gerapporteer:

Distance by road about 145 miles. No detailed reconnaissance of this road exists, but Captain Atkinson, Norfolk Regiment, when reporting on this District in 1906, considered that a force of two hundred (200) mounted men moving along two alternative routes, would barely find sufficient water for their horses.

Die roete Rietfontein—Upington is, na aanleiding van 'n verslag wat in Junie 1909 deur kapt Simon opgestel is, soos volg geskets:

Distance by road about 200 miles. There is a stretch of 48 miles on this route, — from Grondneus to Upington — on which no permanent water can be found. There is a permanent water supply estimated as sufficient for two thousand (2000) animals, at each of the following places: N’Rougas, Witkop, Bloemfontein, Swart Modder. This water, however, has mostly to be drawn from wells and pits, by means of buckets, as that taking into consideration the time required to water the animals, it would probably not be safe to march a force greater than five hundred (500) men and animals along this road in every twenty four hours.

To the North of Bloemfontein, and again north of Kubitzie Gora, lie

stretches of sand dunes which would considerably delay the normal rate of marching.

Amongst the sand dunes, in a good year, however, grazing is plentiful and the Tsama melon abounds.

Voordat hierdie werksaamhede ten einde geloop het, het daar 'n nuwe fase in die Britse- en koloniale militêre beplanningsgeskiedenis in Suid-Afrika begin.

Die begin van hierdie fase was 'n skrywe wat op 6 November 1908 deur die Imperiale opperbevelhebber in Suid-Afrika aan die verskillende koloniale owerhede gerig is en waarvan genl lord Methuen, met betrekking tot 'n tweetal moontlike noodtoestande, inligting gevra het oor die voorgestelde verspreiding van die *Colonial Forces* en reëlins wat in verband met vervoer en bevoorrading getref sou word.

Die moontlike noodtoestande wat lord Methuen in gedagte gehad het, was — in sy eie woorde:—

- a. *Simultaneous trouble with the natives in all the self-governing Colonies*
- b. *War with Germany.*

8. DIE MOONTLIKE DUITSE AANVALSRIGTINGS

Behalwe dat van Imperiale kant die vernaamste roetes in Noordwes-Kaapland na die noordgrens bestudeer is, is daar ook bewyse dat daar in dieselfde militêre kringe ernstige oorweging aan moontlike Duitse aanvalsrigtings geskenk is.

Sou, in geval van 'n inval, die Duitsers in die weste op Vioolsdrif, Ramansdrif of Houmsdrif die grens oorskry en vervolgens na Steinkopf of O'okiep opruk? Of sou hulle, deur van die Schuitdrif gebruik te maak, Kenhardt of Upington bedreig? Sou hulle deur die Sakriviervallei en oor Brandvlei na Calvinia opruk of oor Draghoender die eindpunt van die spoorlyn na De Aar, Prieska, beset?

Sou hulle dalk oor Nachob of Rietfontein 'n aanval op Upington loods of deur die Kalahari, met Rietfontein as wegspringplek, oor die Lentlandspan en vervolgens langs die Malopo en die Mashowing na Vryburg opruk, of in die noorde van uit Kunobis (New Rietfontein) 'n poging aanwend om suid van Ngamimeer verby te steek en hulle opmars na Palapye of Mafeking voort te sit?

Hierdie en soortgelyke gissings is deur die Imperiale beplanners op Pretoria gemaak. Vrae is gestel en nie beantwoord nie, maar daar is terdeë besef dat die hoeveelheid beskikbare water, voer en weiding, die toestand waarin die paaie en die driewe verkeer, sowel as die uiteenlopende klimaatsomstandighede gedurende sekere jaargetye almal 'n rol in verband met 'n moontlike Duitse beslissing aangaande een of meer aanvalsrigtings sou speel.

Klimaatsomstandighede sou o.m. 'n gesamentlike Duitse invalspoging oor die westelike, sentrale en oostelike toegangsroetes volgens die Britse strateë op Pretoria tot die noordwestelike Kaapkolonie beslis onmoontlik maak, terwyl waterskaarste die omvang van invalgroepe sterk sou beïnvloed.

Op dié wyse is daar op Pretoria geredeneer sonder dat daar, behalwe in die volgende gevalle, tot helderheid gekom is. Hierdie gevalle het betrekking op die gebruik van donkies en kamele gehad.

Met betrekking tot die donkie is vasgestel dat dit die geskikste pakkier in die landstreek onder bespreking sou wees en dat dit op 'n pond koring

per dag sou kan lewe, maar andersins nie meer as vyftien myl per dag sou kan aflê nie. Donkievervoer sou weliswaar nie kan tredhou met die spoed waarmee berede troepe opruk nie, maar ten opsigte van vervoer kolonnes en verbindingswerksaamhede sou hierdie lasdiere nuttig aangewend kan word.

Vervolgens het kameelvervoer onder bespreking gekom en is daar geskat dat die suidelike distrikte van Suidwes oor ongeveer 2,000 van hierdie ry- en lasdiere, insluitende 'n kameelkorps, van 500, moet beskik.

Uit ervaring, sowel in die Namib as in die Kalahari, het die Duitsers vasgestel dat die Arabiese kameel twaalf dae sonder water kan klaarkom, terwyl hulle, volgens maj Elliot se berekening, sestig myl per dag kan aflê.

Grootskaalse gebruik van kamele sou, aldus die opsteller van die betrokke dokument, die Duitsers se vervoervraagstukke aanmerklik vereenvoudig. Sonder dat verder op hierdie vraagstuk ingegaan is, is met betrekking tot die konsentrasie van Duitse troepe in Noordwes-Kaapland met die veronderstelling dat hulle tydens die droë jaargety van die verskillende roetes sou gebruik maak, bereken dat daar na aankoms van die Duitse voorhoede op O'okiep, Kenhardt en Prieska elke vier-en-twintig uur onderskeidelik 800, 1,000 en 1,000 Duitse berede troepe sou aankom.

Met feitlik onbeperkte watervoorrade op O'okiep en Prieska, maar met 'n beperkte watervoorraad op Prieska is daar verder deur die Imperiale hoofkwartier op Pretoria aangeneem dat daar waarskynlik nie meer as ongeveer 2,000 Duitse troepe met die benodigde muile gelyktydig sou kan saamtrek nie en dat hulle vervolgens in groepe van ongeveer 1,000 teen Calvinia of Carnarvon sou opruk.

Al hierdie gegewens is op 9 Desember 1909 deur brig-genl George Aston, van die Imperiale hoofkwartier in Suid-Afrika, aan die inspekteur van die *Transvaal Volunteers*, kol P. S. Beves, gestuur. Kol Beves het na aanleiding van hierdie gegewens en 'n roetekaart wat terselfdertyd aan hom gestuur is, opgemerk dat hy vermoed dat die Duitse spoorweg nader aan die Oranjerivier is as wat op die kaart aangedui is en vervolgens geskryf:

In any case the position would seem to be that the Germans could invade almost without opposition, since they are so near the river. There would not I think, in the event of trouble, be much chance of preventing the Germans from seizing the drifts over the river.

Op 31 Desember 1909, m.a.w. kort voor dat kol Beves bogenoemde gedagtes uitgespreek het, het die hoofstafoffisier van die *Transvaal Volunteers*, lt-kol H. A. Wyndham, na aanleiding van 'n militêre verslag en kaarte van 1906 en met betrekking tot die landstreek suid van die Oranjerivier, opgemerk:

This vast track of difficult country imposes, as things are at present, a very effective barrier against invasion. It must be remembered however that the Germans have carried their Railway development much nearer to their border than we have. I believe that Warmbad will shortly be linked up in which case they will be within 25 miles of the border. They would therefore be in a position to seize the drifts over the river before we could, supposing hostilities broke out rather suddenly.

Hierdie opmerking verklaar kol Beves se opmerking in sy skrywe van 8 Januarie 1910.

Indien bostaande planne en bespieëlings met betrekking tot 'n moontlike Duitse inval in Noordwes-Kaapland in die tydperk voor Uniewording

krities beskou word dan kan daar tot die volgende gevolgtrekkings gekom word:

- i. In die beplanningsproses het die gissingselement die werklike toestand van sake buite alle verhouding oorheers.
- ii. Aanvanklik is die Afrikanerelement in Suidwes, met of sonder Duitse gewapende hulp en met moontlike ondersteuning van bittereinders uit die voormalige Boererepublieke, as die grootste militêre bedreiging vir Noordwes-Kaapland beskou.
- iii. Vanaf 1907 het die Imperiale en Koloniale militêre beplanners hul aandag op 'n moontlike Duitse in- of aanval toegespits. Uit die plaaslik beskikbare militêre gegewens word die leser nie ten volle van die bestaan of die omvang van hierdie bedreiging oortuig nie.
- iv. Uit dié inligtings aangaande die noordwestelike Kaapkolonie waaroor die Imperiale hoofkwartier op Pretoria beskik het, moet afgelei word dat 'n deeglike kennis aangaande dié gebied nie in genoemde kringe voorhande was nie.
- v. Wanneer brig-genl J. J. Collyer jare later die militêre oorwegings van die toenmalige militêre leiers in die Unie beskrywe wat tot die veldtog teen Duits Suidwes-Afrika (1914—1915) gelei het, dan verklaar hy uitdruklik dat dit hoogs onwaarskynlik was dat die Duitsers in 1914 'n inval in die Unie beoog het³⁰.

Dit laat die vraag ontstaan of die bestaansreg van die verskillende verdedigingskemas uit die periode 1906—1910 uit 'n feitlike- en realistiese oogpunt beskou, ten volle geregverdig was.

AANTEKENINGE

- 1 Van sy hand het o.m. verskyn: *Die Bergdama*, (Hamburg, 1923); *Das alte Südwestafrika*, (Berlyn, 1934), met 'n Afrikaanse uitgawe (Windhoek, 1937) en 'n Engelse uitgawe (Londen, 1938); *The Native Tribes of South West Africa*, (Cape Town, 1928) en ouer werke soos *Grundriss einer Grammatik der Buschmannsprache*, (Berlin, 1910); *Religion und Weltanschauung der Bergdama in Südwest-Afrika*, (Kaaipstad, 1920) 'n Lys van dr. V. se groter en kleiner publikasies kom o.m. in Oskar Hintrager, *Südwestafrika in der deutschen Zeit*, (München, 1956), pp. 251—253, voor.
- 2 *The Cambridge History of the British Empire*, (Cambridge, 1963), dl. 8, pp. 723—731.
- 3 München, 1956; Kaapstad, 1966.
- 4 Berlyn, 1907 (dl. 1 oor die Herero-oorlog; deel 2 oor die Hottentotoorlog); volledige titel: *The Union of South Africa and the Great War 1914—1918. Official History*, (Pretoria, 1924); Pretoria, 1937, afsonderlike uitgawe in Afrikaans.
- 5 *Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis* (Kaapstad, 1948), jg. 11. Dl 2, (Berlyn, 1900).
- 6 Oor hierdie tydperk o.m. W. J. de Kock, *Portugese ontdekkers om die Kaap. Die Europese aanraking met Suidelike Afrika, 1415—1600*, (Kaapstad, 1957).
- 7 Trümpelmann, *Die Boer in Suidwes-Afrika*, pp. 18, 32.
- 8 Uitvloeiels van hierdie beleid was wet no. 27 van 1868, t.w. die *Border Protection Act* en die wet met betrekking tot die organisasie van 'n polisiemag vir die koloniale noordgrens (wet no. 29, 1868). Hierdie wette kom voor in *The Cape of Good Hope Government Gazette*, no. 4046, 4.9.1868. Kragtens eersgenoemde wet is 'n spesiale magistratsdistrik in die lewe geroep. Kenhardt het die hoofkwartier van die grenswag geword en tydens die Koranna-oorlog van 1868—1869 is dié wag deur die Kaapse *Frontier Armed and Mounted Police* en 'n afdeling van die *Royal Artillery* (onder sir Walter Currie) versterk. Later is 'n beleid van 'n stelsel van verdrae en die vestiging van boere toegepas om die grensgebied tot rus te bring. Tydens Klaas Lukas se oorlog (1878—1879) is die grensverdediging deur vrywilligers waargeneem. Omstreeks 1890 het die inboorlinggevaar op die noordgrens, as gevolg van die verstewiging van die Duitse gesag in Suidwes-Afrika, grotendeels verdwyn. Hintrager, *op. cit.*, pp. 101—105, verwys na die inval in DWSA deur die Hottentotleier Morenga (1970) en die uitlewering van Abraham Rolfs deur die Kaapkoloniale Regering in 1908. C. J. S. Strydom het in sy M.A.-verhandeling, *Die verdelging van die Noordwestelike grens van die Kolonie*, Universiteit van Suid-Afrika, 1929 (ongepubliseer), besonderhede oor die grensverdediging en die organisasie daarvan tot 1890 verwerk.
- 9 Dr. Göring het saam met kanselier Nels en die polisiehoof Von Goldammer in S.W.A. aangekom en het besluit dat Otjimbingwe setelplaas van die Duitse bestuur word. Otjimbingwe was, sedert 1849, 'n middelpunt van bedrywighede van die *Rheinische Missionsgesellschaft*.
- 10 O. Hintrager, *op. cit.*, p. 29. Hoofkwartier (Windhoek) 35 man onder lt. Hugo von Francois, Heusis—4, Otjimbingwe—2, Tsaobis—5.
- 11 Dié krygsverrigtings is deur die latere *Schutztruppe* - bevelvoerder Von Estorff in sy bydrae „Kriegserlebnisse in Südwestafrika”, soos gepubliseer in die *Beiheft zum Militär-Wochenblatt*, Berlyn, 1911, dl. 3, pp. 79—81, beskrywe. Die *Schutztruppe* se deelnemers aan die geveg het ongeveer 250, die aantal Rehobothbasters om en by 50 bedra.
- 12 Volgens Hintrager, *op.cit.*, p. 38, was daar in 1897 militêre poste op Warmbad, Keetmanshoop, Gibeon, Bethanie, Rehoboth, Gobabis, Okahandja, Omaruru, Outjo, Otavifontein, Zesfontein, Fransfontein. Volgens Bruwer, *op. cit.*, pp. 72—73, is die *Polizeizone* in die noorde in 1908 afgerond. Poste was o.m. Kuring-Kurum, Zesfontein, Namatoni, Nurugas.
- 13 Hintrager, *op.cit.*, p. 142. Voltooi was die volgende lyne: Swakopmund—Karrasburg, Lüderitzbucht—Seeheim, Usakos—Tsumeb: Beplan: O.m. Windhoek—Gobabis.
- 14 Schwabe se lesing „Deutsch-Südwestafrika. Historisch-geographische, militärische und wirtschaftliche Studien” is opgeneem in *Beiheft zum Militär-Wochenblatt*, Berlyn, 1905, dl. 6, pp. 213—240. Bogenoemde uitspraak kom op p. 223 voor.

- 15 Hintrager, *op cit.*, o.m. pp. 45—73; H. Rohne se voordrag „Über die Führung von Kolonial Kriegen” in *Beiheft zum Militär-Wochenblatt*, Berlyn, 1905, dl. 6 pp. 241—256; *Die Kämpfe der deutschen Truppen*.
- 16 Hintrager, *op. cit.*, p. 122.
- 17 Trümpelmann, *op.cit.*, pp. 83—85(w).
- 18 Trümpelmann, *op.cit.*, p. 83.
- 19 Trümpelmann, *op.cit.*, pp. 143—144.
- 20 Die volgende minderhede is in 'n verslag vermeld: Oostenrykers—215, Nederlanders—77, Dene—19, Swede—16, Nore—21, Engelse—204, Unieburgers—1,678, Russe—173, Switsers—38, Portugese—5, Italianers—99, Belge—1, Franse—3, Spanjaarde—9, ander nasionaliteite—123.
- 21 Trümpelmann, *op.cit.*, p. 156.
22. *The Cambridge History of the British Empire*, dl. viii, p. 734.
- 23 Volgens Hintrager, *op.cit.*, p. 73, was 'n divisie op oorlogsterkte nodig om die vrede te herstel.
- 24 Hintrager, *op.cit.*, p. 73. Tot Maart 1907 het die oorlog 'n uitgawe van 405,000,000 Mark vereis.
- 25 Trümpelmann, *op.cit.*, p. 139 e.v., dui aan dat 'n aantal Boere ten tye van die uitbreek van die vyandelikhede na die Kaapkolonie gevlug het, terwyl ander na Suidwes gegaan en as transportryers vir die Duitsers gewerk het. J. J. Smith het in 1906 'n Boerekommando gevorm en die Duitse koloniale owerheid het Boere in die Kaapkolonie gewerf wat onder die latere genl S. G. Maritz toesig gehou het oor die transportstelsel. In dié verband verklaar dr. Trümpelmann (p. 140) dat min Boere daartoe oorgegaan het en dat die oorgroot meerderheid van Maritz se personeel bestaan het uit *allerhande awonturiers en persone van twyfelagtige naam en faam wat die grofste misbruik gemaak het van die goeie reputasie van die Boer*. Statistiese gegewens oor die Boere-instrooming is nie beskikbaar nie. Die latere brig Dirk J. C. Bekker van Deventer was die hoof van die transportryers op Lüderitzbucht en het in 1915 aan die veldtog in S.W.A. deelgeneem. Volgens die *Cape Argus* (12.11.1906) is die inval in die distrik Upington geloods deur Transvalers wat vanuit Suidwes probeer het om die Afrikanerdom weer aan die mag te laat kom. Die Kaapkoloniale owerheid het 125 lede van die *Cape Mounted Rifles* onder kol Lukin na Prieska gestuur, terwyl inspekteur White met vyftien man en vyf-en-twintig *Border Scouts* 'n poging aangewend het om Ferreira, wat onder 'n swart vlag geveg het en daarvan beskuldig is dat hy twee polisdienaars vermoor het, te keer. Volgens *The Times* (13.11.1906) sou Ferreira sommige van sy volgelinge gedwing het om te veg en is die sterkte van sy mag as agt-en-twintig aangedui. Op 16 November 1906 is Ferreira se onderbevelhebber, 'n sekere Potgieter, afkomstig van Lichtenburg, gevang. Volgens dieselfde koerant (18.11.1906) is 'n kordon van 150 myl van die Oranjerivier noordwaarts tot by die Kurumrivier, aan die kant van die woestyn, gevorm. Patrollies het verhoed dat Ferreira en sy volgelinge na D.S.W.A. terugkeer. Op 30.11.1906 is in die *Cape Argus* berig dat J. Ferreira en Jooste gevang is. Slegs 'n handjievool grensboere het tydelik by hulle aangesluit.
- 26 Vgl. Brig-genl. J. J. Collyer CB, CMG, DSO, se opvatting in *The Campaign in German South West Africa 1914—1915*, (Pretoria, 1937): *While the extent of the help which Afrikaans-speaking citizens of the Union were prepared to give to their German neighbours in the event of a quarrel with Great Britain was probably much overestimated in Germany, there was disaffection to some extent in the Union . . . .* (p. 6).
- 27 Collyer, *op.cit.*, p. 5. Dele van die sin wat nie regstreeks betrekking op die onderwerp het nie, is weggelaat.
- 28 Vyf kompanies infanterie, twee seksies artillerie en 'n detachement *Royal Engineers* sou agterbly en, ooreenkomstig die plaaslike verdedigingskema, die kamp beveilig.
- 29 Daar is nie rekening gehou met ekstra vervoermiddels vir artillerie-ammunisie nie, omdat elke kanon se ammunisiewa en voorwa 140 skote bevat het.
- 30 *The Campaign in German South West Africa 1914—1915*, p. 26.

MILITÊRE SKEMAS BETREFFENDE DIE TRANSKEI, BETSJOEANALAND, TRANSVAAL EN BASOETOLAND

INLEIDING:

Waar daar in die vorige hoofstuk aandag gewy is aan die verdediging van die grensgebied van Noordwes-Kaapland word in hierdie hoofstuk aller-eers die Kaapse Koloniale verdedigingskemas met betrekking tot die uitbreek van Bantoe-onluste in die Transkei en Betsjoeanaland beskrywe.

Hulle word gevolg deur kmdt- genl H. T. Lukin se skema ter bestryding van gelyktydige Bantoe-onluste in die Transkei en Betsjoeanaland.

Vervolgens het kmdt- genl Lukin hom beywer om militêr te beplan indien 'n Duitse militêre aanslag uit Suidwes-Afrika sowel as 'n aanval aan die Kaapse kus geloods sou word en het hy, indien sowel dié aanslae as die hipotetiese Bantoe-onluste in die Transkei en Betsjoeanaland werklikheid sou word, in dié verband militêre voorsorgmaatreëls probeer tref.

Hierdie beplanning is gedoen voordat genl lord Methuen in Augustus 1908, as 'n uitvloeisel van die beginsel dat elke deel van die Britse Ryk sover moontlik vir sy eie verdediging sou sorgdra, 'n skrywe aan die koloniale goewerneurs in Suid-Afrika gerig het aangaande militêre reëlins wat tydens noodtoestande getref sou moet word.

Noodtoestande sou, aldus genl lord Methuen, sowel deur Bantoe-onluste as ten gevolge van oorlog met Duitsland kan ontstaan en in dié verband het die inspekteur van die *Transvaal Volunteers*, kol P. S. Beves, 'n tweetal skemas opgestel.

Aangesien die bewaring van rus en orde in Basoetoland een van die take van die Imperiale opperbevel in Suid-Afrika was, het genl lord Methuen hom in 1908 begin beywer om in hierdie verband die Basoetolandskema op te stel. Omrede die Oranjerivierkolonie sowel regstreeks as indirek die uitwerking van onluste in Basoetoland sou voel, is onderhandelings tussen die Imperiale opperbevelhebber en die Vrystaatse koloniale owerheid gevoer. As 'n uitvloeisel hiervan het daar 'n skema aangaande die beskerming van die spoorlyn tussen Bloemfontein en Ladybrand ontstaan.

1. DIE TRANSKEISE VERDEDIGINGSKEMA

In sy inleiding tot die Transkeise verdedigingskema verklaar kol H. T. Lukin dat sowel die plek as die omvang van moontlike Bantoe-onluste in die Transkei onmoontlik vooruit bepaal kan word. Dit het hom ewewel nie daarvan weerhou nie om 'n verdedigingskema op te stel, maar hom tewens laat beklemtoon dat, alhoewel dié skema in die vernaamste behoeftes sal voorsien, daar steeds in gedagte gehou moet word dat dit na gelang van omstandighede gewysig moet word.

Agtereenvolgens behandel kol Lukin dan:

i. *Die samestelling en verspreiding van die troepe.*

Daar sal twee mobiele kolonnes gevorm word waarvan een, na gelang van omstandighede, op Kokstad en die ander op Umtata of Mount Frere sal saamtrek.

Umtata, Qumbu, Mount Frere, Mount Ayliff, Kokstad, St. Johns, Bizana, Flagstaff, Lusikisiki, Tabankulu, Idutyma en Butterworth moet van garnisoene voorsien word om inneming deur die vyand te voorkom en die verbindingslyne oop te hou.

Die kolonnes sou soos volg saamgestel wees:

No. 1 MOBIELE KOLONNE:

Bevelvoerder: Lt-kol R. C. Grant, DSO (*Cape Mounted Rifles*). Artillerie: Twee vyftienponder agterlaai- en twee meksimkanonne (*Cape Mounted Riflemen*).

Berede troepe: 300 *Cape Mounted Riflemen*, 150 *Transkei Mounted Rifles*, 150 *Tembuland Light Horse*. Personeel vir bevoorrading, vervoer en mediese bystand.

No. 2 MOBIELE KOLONNE:

Bevelvoerder sal aangewys word. Artillerie: Soos vir no. 1. Berede troepe: 150 *Cape Mounted Riflemen*, 300 *Border Light Horse*. Personeel vir bevoorrading, vervoer en mediese bystand.

GARNISOENBESETTING:

Umtata — 100 infanteriste van die *Prince Alfred's Volunteer Guard*.

Butterworth — Vyftig infanteriste van die *First City Volunteers*.

St. Johns — 120 infanteriste van die *Kaffrarian Rifles*.

Lusikisiki — Vyftig infanteriste van die *Kaffrarian Rifles*.

Qumbu — Vyftig infanteriste van die *Oudtshoorn Volunteer Rifles*.

Mount Frere — Vyftig infanteriste van die *Cape Town Highlanders*.

Tabankulu — Vyftig infanteriste van die *Cape Town Highlanders*.

Mount Ayliff — Vyftig infanteriste van die *Queenstown Rifle Volunteers*.

Kokstad — 100 infanteriste van die *Cape Peninsula Rifles*.

Flagstaff — Vyftig infanteriste van die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles*.

ii. *Mobilisasie-instruksies*

In verband met die mobilisasie van bogenoemde eenhede is die volgende instruksies neergelê:

a. Die *Cape Mounted Rifles* sal ooreenkomstig bestaande regimentsreëlings mobiliseer. Die *Border Light Horse*-lede sal per trein na Butterworth vervoer word en vervolgens na Umtata opruk, terwyl die lede van die *Transkei Mounted Rifles* en die *Tembuland Light Horse* onafhanklik van mekaar van hul korpshoofkwartiere na die konsentrasiepunte sal opruk. Die detachemente van die *Oudtshoorn Volunteer Rifles*, die *Cape Town*

Highlanders, die *Queenswood Rifle Volunteers*, die *Cape Peninsula Rifles* en die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles* sal per trein van hul korpshoofkwartiere na Maclear reis en vandaar oor Qumbu, Mount Frere en Mount Ayliff na Kokstad opruk. Die afdeling vir Tabankulu sal regstreeks van Mount Frere na sy bestemming gaan, terwyl die afdelings vir Bizana en Flagstaff oor Brooksnek na hul plek van bestemming sal reis.

b. Nadat kol Lukin bepaal het dat die volle sterkte van die *Border Light Horse*, die *Transkei Mounted Rifles* en die *Tembuland Light Horse* kragtens 'n proklamasie deur die goewerneur opgekommander en die bevelvoerende offisiere van eenhede waarvan gedeeltes vereis word telegrafies van die benodigde sterkte in kennis gestel sal word, maak hy melding van 'n derde mobiele kolonne wat deur die *East Griqualand Mounted Rifles* gevorm moet word en ooreenkomstig bevele van die kommandant-generaal onder hul eie offisiere sal opereer.

Indien meer garnisoene as gevolg van die heersende toestand vereis word, sou deur dorpswagte op die been te bring aan dié behoefte voldoen word.

Vervolgens verklaar kol Lukin dat masjiengeweerafdelings die *Transkei Mounted Rifles*, die *Tembuland Light Horse*, die *Prince Alfred's Volunteer Guard*, die *Duke of Edinburgh's Own Volunteers*, die *First City Volunteers*, die *Queenstown Rifle Volunteers*, die *Kaffrarian Rifles*, die *Cape Town Highlanders* en die *Cape Peninsula Rifles* sal vergesel.

c. *Bevoorrading*

Met betrekking tot bevoorrading is kapt B. C. Judd, *Cape Mounted Rifles*, en offisiere vir Umtata (kapt H. Richmond) en Kokstad aangewys, terwyl die bevelvoerende garnisoenoffisier op Butterworth toesig oor die plaaslike basisdepot moet hou. Van die vooruitgeskuifde depot op Umtata sal alle poste en eenhede noord van die Basheerivier en suid van die Tsitsarivier en Wes-Pondoland bedien word, terwyl met Kokstad as vooruitgeskuifde depot soortgelyke reëlins vir alle poste en eenhede noord van die Tsitsarivier, suid van die Umzimkulu en in Oos-Pondoland getref sal word. Eenhede suid van die Basheerivier sal hul voorrade van Butterworth of Kingwilliamstown ontvang.

d. *Voorraadtenders, vervoermiddels, verdediging van kampe*

Op die omskrywing van die werksaamhede met betrekking tot voorraadtenders en die huur of koop van vervoermiddels en reëlins wat deur die hoofkwartier getref moet word om die skema in werking te stel, volg 'n aantal besonderhede oor die verdediging van Bizana, Flagstaff, Lusikisiki, Tabankulu en St. Johns waaraan die volgende besonderhede aangaande toenmalige verdedigingsmetodes ontleen is.

Omtrent die inrigting en verdediging van Bizana skrywe kol. Lukin:

The camp at this station is formed of corrugated iron huts and a stone stable with iron roof, the whole forming a square. The huts are detached with intervals of about 6 to 8 yards between each. The stable takes up the whole of one side of the square, its back wall forms an effective means of defence on that side. A few men stationed on the roof behind a sandbag parapet would effectively defend it. In order to render the other three sides defensible, it would be necessary to raise a wall of sandbags between each hut, and I would also strongly advocate a good barbed wire entanglement round the whole Camp. If these measures were taken I am of the opinion that the camp could be effectively defended by 40 to 50 men.

Uit die kommandant-generaal se beskrywing van die *Cape Mounted Riflemen*-kamp op Flagstaff kan afgelei word dat dit soos die kamp op Bizana beplan, maar groter was. Gevolglik was daar weliswaar sestig tot tagtig

man benodig om dié kamp te verdedig, maar terselfdertyd kon dit, in geval van 'n Pondo-opstand, as 'n toevlugsoord vir bedreigde blankes gebruik word terwyl die mans onder die vlugtelinge die lede van die *Cape Mounted Riflemen* met die kamp se verdediging sou kan help tot tyd en wyl ontsettingstroepe sou opdaag.

Die *Cape Mounted Riflemen*-kamp op Lusikisiki sou ongeveer 'n vyftig man vir verdedigingsdoeleindes nodig hê, terwyl die burgerlike bevolking 'n laer by die landdroskantoor of die tronk sou kan betrek.

St. Johns sou, alduus kol Lukin, as gevolg van die verspreide huise en die digte begroeiing rondom die dorp, moeilik as 'n geheel verdedigbaar wees. Daarom gee hy die raad dat die vernaamste geboue, soos die doeanekantoor, 'n hotel en die landdroskantoor deur middel van sandsakke in staat van verdediging gebring moet word.

In verband met die kamp op Tabankulu reken die kommandant-generaal dat dit deur vyftig man verdedig kan word. Indien hierdie verdedigers in geval van 'n plotseling opvlammende opstand nie beskikbaar sou wees nie dan moet die *Cape Mounted Riflemen* en die siviele bevolking die kamp ontruim en hulle, beskerm deur sandsakke en draadversperrings, in die landdroskantoor en die tronk verskans.

Verder het kol Lukin gelas dat al die kampe oor reserweverdedigingsvoorrade soos sandsakke, doringdraad en pale, moet beskik sodat die besetting verdedigingswerke kan oprig. Ook moet elke kamp oor twee of drie groot watertenks beskik. Volgens hom sou die besetting van elke kamp, bygestaan deur burgers, van drie tot ses dae nodig hê om die vermelde verdedigingsmaatreëls te kan tref.

e. *Vervoer. Voorrade.*

Die kommandant-generaal het die vervoermiddels en trekdiere wat, indien die skema in werking sou tree, benodig sou wees soos volg beskrywe:

Ox transport will be used exclusively except for the 2 mobile Columns which will be furnished with mule transport to carry three days supplies for men and horses; each Column will require transport for 1,800 men's (7,200 lbs) and 1950 — 50 spare-horse rations (23,400 lbs), or a total weight for Supply purposes of 30,600 lbs, say 12 wagons, and 120 mules: allowing for three days rations for transport mules and Drivers and 4 wagons and 40 mules bringing the total required for supply purposes to 16 wagons and 160 mules.

30 Mules will be required for Medical service and 24 for Water carts; and 3 wagons and 30 mules for reserve small arm ammunition. For Baggage according to scale 7 wagons and 70 mules.

Op grond van hierdie berekening het hy die totale vervoerbehoefte soos volg uitgewerk:

		Waens
		Muile
Twee mobiele kolonnes met elkeen ses-en-twintig waens en		
314 muile	52	623
Bykomstig		100
Vir gebruik by voorraaddepots	6	60
	Totale	58 788

Waens en muile moet, aldus die kommandant-generaal, in die Westelike Provinsie aangekoop word terwyl die hoeveelheid benodigde waens sowel van die heersende weersomstandighede as van die beskikbare graanvoorrade, wat al dan nie in die naaste omgewing bekombaar sal wees, sal afhang.

Ten einde 'n reserwevoorraad van 'n maand by die vooruitgeskuifde depots en die besette kampe en poste op peil te hou, sal daar tagtig waens vir Butterworth, vyftig vir Umtata en Kokstad, twee vir St. Johns en een vir Mount Frere benodig wees, terwyl die benodigde waens en die osse in die Transkei gehuur kan word.

f. *Konsentrasie- en marstye*

Met betrekking tot konsentrasie- en marstye van die eenhede, met uitsondering van die *Cape Mounted Riflemen*, is die volgende tabelle aan die skema toegevoeg:

KONSENTRASIETABEL

Eenheid	Saam te trek op verskillende plekke langs die spoorlyn	Bestemming	Tydperk tussen mobilisasiebevel om op te ruk tot aankoms by spoorwegstasie
Die <i>Border Light Horse</i>		Butterworth	4 dae
Die <i>Transkei Mounted Rifles</i>	Geen treinvervoer benodig nie.		
Die <i>Tembuland Light Horse</i>	Geen treinvervoer benodig nie.		
Die <i>Prince Alfred's Volunteer Guard</i>	Port Elizabeth	Butterworth	3 dae
Die <i>First City Volunteers</i>	Grahamstad	Butterworth	3 dae
Die <i>Uitenhage Volunteer Rifles</i>	Uitenhage	Butterworth	3 dae
Die <i>Duke of Edinburgh's Volunteer Rifles</i>	Kaapstad	Maclear	5 dae
Die <i>Cape Town Highlanders</i>	Kaapstad	Maclear	5 dae
Die <i>Cape Peninsula Rifles</i>	Kaapstad	Maclear	5 dae
Die <i>Queenstown Rifle Volunteers</i>	Queenstown	Maclear	5 dae
Die <i>Oudtshoorn Volunteer Rifles</i>	Oudtshoorn	Maclear	5 dae

MARSTYE

Eenheid	Berede of onberede	Spoorwegstasie of hoofkwartier	Bestemming	Afstand myle	Tyd dae
Die <i>Border Light Horse</i>	Berede	Butterworth	Umtata	81	3
Die <i>Transkei Mounted Rifles</i>	Berede	Butterworth	Kokstad	197	7
Die <i>Tembuland Light Horse</i>	Berede	Umtata	Kokstad	116	4
Die <i>D.E.O.V. Rifles</i>	Infanterie	Maclear	Bizana en Flagstaff	175 177	16 16
Die <i>P.A.V. Guard</i>	Infanterie	Butterworth	Umtata	81	8
Die <i>Q-town R. Vols</i>	Infanterie	Maclear	Mount Ayliff	102	10
Die <i>Ist City Vols</i>	Infanterie		Butterworth	—	—
Die <i>Kaffrarian Rifles</i>	Infanterie	St Johns	Lusikisiki	30	3
Die <i>Cape Town Highlanders</i>	Infanterie	Maclear	Mount Frere Tabankulu	72 97	7 9
Die <i>Oudtshoorn Vol. Rifles</i>	Infanterie	Maclear	Qumbu	50	4
Die <i>Uitenhage Vol. Rifles</i>	Infanterie	Butterworth	Idutywa	22½	2
Die <i>Cape Peninsula Rifles</i>	Infanterie	Maclear	Kokstad	125	11

2. DIE BETSJOEANALANDSE VERDEDIGINGSKEMA

Net soos in sy Transkeise verdedigingskema het kol Lukin in sy Betsjoeanalandse skema van 7 Oktober 1908 nadruk op die onmoontlikheid gelê om die toestand wat dalk sal ontstaan noukeurig te voorspel en verder verklaar dat dit heeltemal van die optrede van die plaaslike nie-blanke opstandelinge sal afhang hoe die Kaapse militêre teenmaatreëls sal wees. Vervolgens verklaar hy dat die *Bechuanaland Rifles* en die *Kimberley Regiment* ten tye van die uitbreek van die vyandelikhede kragtens 'n proklamasie opgekommandeer sal word en dat eersgenoemde eenheid waarskynlik tot die einde van die veldtog op aktiewe diens sal wees.

i. *Die samestelling van die verdedigingsmag*

Skematies voorgestel het kol Lukin die volgende samestelling in sy skema verwerk:

ARTILLERIE:

Vier vyfponder agterlaaikanonne, *Cape Field Artillery*.

Vier mobiele meksimkanonbatterye, *Cape Mounted Riflemen*.

BEREDE TROEPE:

100 lede *Cape Mounted Riflemen*.

100 lede *Cape Mounted Police*.

300 lede *Light Horse Volunteers*, tw 150 van die *Border Light Horse*, 75 van die *Tembuland Light Horse*, 75 van die *Transkei Mounted Rifles*.

30 berede lede van die *Kimberley Regiment*.

50 lede van die *Bechuanaland Rifles*.

INFANTERIE:

85 lede van die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles*.

45 lede van die *Prince Alfred's Volunteer Guard*.

30 lede van die *Queenstown Rifle Volunteers*.

40 lede van die *First City Volunteers*.

35 lede van die *Kimberley Regiment*.

75 lede van die *Kaffrarian Rifles*.

70 lede van die *Cape Town Highlanders*.

30 lede van die *Uitenhage Volunteer Rifles*.

20 lede van die *Oudtshoorn Volunteer Rifles*.

70 lede van die *Cape Peninsula Rifles*.

Indien krygsbedrywighede operasies in die bergwêreld insluit dan moet, aldus die kommandant-generaal, die infanterie verdubbel en twee of vier bergkanonne en paktoerusting van die *Cape Mounted Riflemen*, pleks van bogenoemde kanonne, aan die geheel toegevoeg word.

Behalwe bogenoemde eenhede sal 500 nie-blankes opgekommandeer word terwyl na gelang van omstandighede, Taungs, Vryburg of Mafeking operasie-basisse moet word.

ii. *Bevoorrading. Vervoer*

Ten opsigte van bevoorrading en vervoer moet soortgelyke algemene reëlings getref word soos in die Transkeise verdedigingskema vermeld is, terwyl met betrekking tot die optrede deur die hoofkwartier o.m. bepaal is dat die bevelvoerende kommissaris van die *Cape Mounted Police*, nadat hy deur die Koloniale Ondersekretaris daarvan verwittig is dat 'n deel van sy mag onder die *Colonial Forces*-wet val, versoek sal word om sy afdelings in die oproerige gebied op die basis of op 'n ander plek saam te trek. Terwyl sommige eenhede hul veldtoerusting van korpsmobilisasie-magasyne sal ontvang, sal ander dit van die krygsbehoefte-magasyne in Kaapstad en 'n derde groep dit op die basis ontvang².

Ook moet die bevelvoerder van die mediese diens van optrede verwittig word.

iii. *Vervoerbehoefte*

Daar is drie alternatiewe basisse aan die spoorlyn, nl. Taungs, Vryburg en Mafeking, terwyl vooruitgeskuifde depots vanaf die basisse bedien sal word.

Aangesien vervoer deur middel van ossewaens oor 'n gebied van ongeveer honderd myl weg van die spoorlyn die enigste bestaande moontlikheid is, moet daar voldoende vervoermiddels beskikbaar wees om die vooruitgeskuifde depots steeds oor 'n maand se voorrade te laat beskik.

Waar die totale sterkte van die mag uit tagtig artilleriste, sestien nie-blankes en 150 muile (vir die twee batterye), 600 berede troepe, 500 infanteriste en 500 nie-blanke dienspligtiges bestaan, neem kol Lukin aan dat die volgende rantsoenhoeveelhede na die vooruitgeskuifde depots vervoer moet word sodat daar voortdurend oor 'n maand se voorrade beskik kan word, wat soos volg deur hom bereken is:

34,500 rantsoene vir blankes	141,600 pond
15,480 rantsoene vir nie-blankes	46,440 pond
21,600 perderantsoene	259,200 pond
2,400 muilerantsoene	24,000 pond
Totaal	471,240 pond

Hierby kom dan voorrade vir die muile wat die kolonnes vergesel om die artilleriste, die berede troepe en die nie-blanke dienspligtiges van vyf dae se voorrade te voorsien. Kol Lukin het, in dié verband, die volgende oorsig opgestel:

	Waens	Muile
Artilleriste	4	40
Berede troepe	18	180
Nie-blanke dienspligtiges	3	30
Totale	25	250

Aan hierdie totaal moet die volgende aantal waens toegevoeg word:

Vir bagasie	8	80
Vir mediese doeleindes		60
Vir waterkarre		24
Vir reserwe-ammunisie	4	40
Vir voorrade vir muile en drywers	13	130
Totale	50	584

Op grond van hierdie uiteensetting kom kol Lukin dan tot die gevolgtrekking dat 130 ossewaens voldoende sal wees om genoemde 471,240 pond vrag en die totale gewig van dertig dae se rantsoene vir 100 drywers en 584 muile, m.a.w. 184,200 pond, d.w.s. in totaal 665,440 pond gewig, te kan vervoer.

Ten slotte verklaar kol Lukin dat muile en muilwaens in die distrikte Malmesbury, Piketberg en Clanwilliam, en osse en ossewaens in die Oostelike Provinsie of die Transkei gekoop moet word.

iv. *Mobilisasietydtafel*

Die skema eindig met die volgende mobilisasietydtafel met Taungs as konsentrasiepunt. Indien besluit sou word dat Vryburg of Mafeking basisse sou word, moet die reisduur per trein, onderskeidelik vyf of twaalf uur, by die aantal dae in die laaste kolom van die volgende tabel bygetel word.

Eenheid	Konsentrasiepunt	Bestemming per trein	Tydsverloop tussen mobilisasie en aankoms plek van bestemming
Die <i>Cape Mounted Riflemen</i>	Kingwilliamstown	Taungs	5 dae
Die <i>Cape Mounted Police</i>	Taungs	Taungs	5 dae
Die <i>Border Light Horse</i>		Taungs	7 dae
Die <i>Transkei Mounted Rifles</i>	Butterworth	Taungs	7 dae
Die <i>Tembuland Light Horse</i>	Umtata (marsroete tot Indwe, daarna per trein)	Taungs	9 dae
Die <i>D.E.O.V. Rifles</i>	Kaapstad	Taungs	4 dae
Die <i>Cape Town Highlanders</i>	Kaapstad	Taungs	4 dae
Die <i>Cape Peninsula Rifles</i>	Kaapstad	Taungs	4 dae
Die <i>Prince Alfred's Volunteer Guard</i>	Port Elizabeth	Taungs	3 dae
Die <i>Queenstown Rifle Volunteers</i>	Queenstown	Taungs	3 dae
Die <i>First City Volunteers</i>	Grahamstad	Taungs	4 dae
Die <i>Kimberley Regiment</i>	Kimberley	Taungs	2 dae
Die <i>Kaffrarian Rifles</i>	Oos-Londen	Taungs	3 dae
Die <i>Oudtshoorn Volunteer Rifles</i>	Oudtshoorn		4 dae
Die <i>Uitenhage Volunteer Rifles</i>	Uitenhage		3 dae

3. DIE VERDEDIGINGSKEMA INSAKE GELYKTYDIGE NIE-BLANKE ONLUSTE IN DIE TRANSKEI EN BETSJOEANALAND

Behalwe dat kol Lukin voorsiening gemaak het vir verdedigingskemas ten opsigte van die Transkei en Betsjoeanaland het hy ook rekening gehou met die moontlikheid dat hierdie skemas gelyktydig in werking sal moet tree. In so 'n geval het hy sy benodighede aan mannekrag op die volledige sterktes van die *Cape Mounted Riflemen*, die *Cape Mounted Police* en 1,770 infanteriste gestel.

Vir die Transkei was hy van plan om 700 infanteriste van die volgende eenhede te gebruik:

Die <i>Prince Alfred's Volunteer Guard</i>	200
Die <i>Queenstown Rifle Volunteers</i>	150
Die <i>First City Volunteers</i>	175
Die <i>Kaffrarian Rifles</i>	345
Die <i>Uitenhage Volunteer Rifles</i>	140
	<hr/>
	1,010

Ten behoeve van die Betsjoeanalandskema was hy voornemens om 1,000 afkomstig van die volgende eenhede, aan te wend:

Eenhede	Totale sterkte
Die <i>Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles</i>	385
Die <i>Kimberley Regiment</i>	160
Die <i>Cape Town Highlanders</i>	325
Die <i>Oudtshoorn Volunteer Rifles</i>	100
Die <i>St. Blaize Rifles</i>	60
Die <i>Cape Peninsula Rifles</i>	50
	1,385

4. VIER SKEMAS TREE GELYKTYDIG IN WERKING

Terselfdertyd het kol Lukin ook rekening gehou met die volgende moontlikhede:

- i. 'n Duitse aanslag op die Skiereiland se vlootbasis en 'n inval uit Suidwes-Afrika, wat die gelyktydige inwerkingtrekking van die bestaande verdedigingskemas ten opsigte van die Kaapse Skiereiland en Noordwes-Kaapland sou beteken.
- ii. 'n Aanslag op die Skiereiland se vlootbasis deur 'n ander vreemde moondheid, gepaard gaande met 'n nie-blanke opstand in die Kaapkolonie en in die ander dele van Suid-Afrika, waardeur bogenoemde skemas sowel as die Transkeise skema gelyktydig in werking sou tree.
- iii. Die moontlikheid dat al die bestaande skemas terselfdertyd in werking tree³.

Met betrekking tot 'n Duitse aanslag op die Skiereiland se vlootbasis en 'n Duitse inval in Noordwes-Kaapland het die kommandant-generaal duidelik laat verstaan dat al die lede van die *Cape Mounted Riflemen* vir die verdediging van Noordwes-Kaapland benodig sou wees en dat slegs 100 lede van die *Cape Mounted Police* na die Skiereiland sou gestuur kan word, terwyl spesiale polisie hul plekke in die distrikte — waaraan die *Mounted Police* onttrek word, sou kan inneem.

Indien al die verdedigingskemas gelyktydig in werking tree dan het kol Lukin op grond van sy berekening tot die gevolgtrekking gekom dat die Kaapkolonie nie oor voldoende militêre hulpbronne sou beskik nie. In so 'n geval sou die samewerking van al die koloniale magte gebiedend wees. Volgens hom sou skemas en planne in verband met so 'n toestand na interkoloniale besprekings opgestel moet word.

Deur hierdie opmerking te maak, het hy die aandag op 'n ernstige bestaande leemte, t.w. die gebrek aan militêre interkoloniale samewerking, gevestig.

5. GENL LORD METHUEN SE SIENSWYSE

Dit was veral genl lord Methuen wat hom daarvoor beywer het, om hierdie leemte te vul. Sy uitgangspunt was die beginsel wat tydens die Koloniale konferensie van 1907 neergelê is, t.w. dat elke deel van die Britse Ryk sover moontlik vir sy eie verdediging sal sorg.

As 'n uitvloeisel van dié beginsel het hy nie alleen in Augustus 1908 'n memorandum aan die Durbanse konferensie voorgelê nie, maar op 6

November 1908 is deur hom tewens 'n amptelike skrywe aan die goewerneurs van die Suid-Afrikaanse kolonies gerig. Hierin het hy, met die oog op militêre reëlins wat tydens sekere noodtoestande getref moes word, inligting gevra oor die voorgestelde troepeverspreiding, sowel as oor vervoer- en bevoorradingsreëlins wat deur die opperbevelhebbers van die Koloniale magte getref sou word.

Nie alleen het genl lord Methuen hierdie inligting in samehang met mobilisasie- en troepeverspreidingsbeplanning van die Imperiale troepe in Suid-Afrika gevra nie, maar ook is deur hom die moontlikheid in gedagte gehou dat, in geval van 'n oorlog tussen die Britse ryk en Duitsland, die dienste van 'n groot gedeelte van die Imperiale troepe in Suid-Afrika in ander dele van die wêreld benodig sou wees. Weliswaar sou die Imperiale garnisoen van die Kaapse Skiereiland in Suid-Afrika beskikbaar bly, maar verder sou hy onder die gunstigste omstandighede nie oor meer as vier kavallerieregimente, een brigade (twee batterye) *Royal Horse Artillery*, een veldtroep *Royal Engineers*, twee brigades (ses batterye), twee bataljons berede infanterie (*Royal Field Artillery*), een veldtelegrafiekompanie *Royal Engineers* en vyf bataljons infanterie beskik kan word nie. Aan hierdie mag sou, verhoudingsgewys, die nodige mediese, veeartsenykundige, vervoer en bevoorradingspersoneel toegevoeg word.

Voordat genl lord Methuen hierdie skrywe aan die goewerneurs gerig het, het hy reeds in Augustus 1908 in 'n memorandum verklaar dat omstandighede daartoe sou kan lei dat die Imperiale regering sy troepe aan Suid-Afrika moet onttrek. Daarna het hy hom, voordat hy sy skrywe van 6 November uitgestuur het, in algemene sin, van die sienswyse van die koloniale verteenwoordigers in dié verband vergewis en toe reeds vermoedelik die moontlikheid van 'n komende oorlog tussen die Britse ryk en Duitsland in die vooruitsig gestel.

Nou het hy, behalwe dat hy gelyktydige Bantoe-onluste in al die Suid-Afrikaanse kolonies as een van die moontlike noodtoestande genoem het, oorlog teen Duitsland nie alleen as die tweede moontlikheid genoem nie, maar daarmee terselfdertyd die gedeeltelike onttrekking van die Imperiale troepe uit Suid-Afrika in die vooruitsig gestel.

In sy skrywe van 6 November 1908 het genl lord Methuen die volgende besonderhede gevra:

- i. Die aard en sterkte van die Koloniale magte wat onder dergelyke omstandighede aangewend sal word en hul stelsel van bevelvoering.
- ii. Die konsentrasiepunte, die sterkte van die troepemagte wat na elkeen van dié punte gestuur word en die tydsduur wat dié eenhede benodig om op die sametrekkingpunte aan te kom.
- iii. Die vervoer- en die bevoorradingsbronne van elke mag.
- iv. Die toerusting en ammunisievoorrade van hierdie magte met vermelding of daar dalk, met betrekking tot toerusting of voorrade, 'n beroep op die Imperiale troepe in Suid-Afrika gedoen sou word.

Uit hierdie versoeke van die Imperiale opperbevelvoerder in Suid-Afrika het 'n tweetal Transvaalse skemas voortgevloei, wat deur die inspekteur van die *Transvaal Volunteers*, kol P. S. Beves, opgestel is. Die eerste het betrekking op binnelandse Bantoe-onluste in Transvaal en die tweede staan in verband met Duits Suidwes-Afrika.

6. DIE SKEMAS VAN KOL P. S. BEVES

Nadat die inspekteur van die *Transvaal Volunteers*, kol P. S. Beves, na aanleiding van genl lord Methuen se skrywe van 6 November 1908, op 24

Desember van dieselfde jaar 'n mondelinge opdrag van die sekretaris van die Transvaalse Wetsafdeling ontvang het, het hy op 9 Januarie 1909 twee mobilisasieskemas aan die assistent-koloniale sekretaris gestuur. Terwyl die eerste skema betrekking op Bantoe-onluste gehad het, was 'n moontlike Duitse aanslag op Suid-Afrika die onderwerp van die ander.

i. *Die skema met betrekking tot Bantoe-onluste*

In sy inleiding tot die skema *Simultaneous Trouble with the Natives in all the self governing colonies* het kol Beves, net soos kol Lukin, met betrekking tot sy Transkeise- en Betsjoeanalandse verdedigingskemas, o.m. opgemerk dat dit onmoontlik is om vooruit te bepaal waar die grootste gevaar sal ontstaan en selfs sover gegaan dat hy verklaar het:

On account of the contingencies involved and the fact that the unexpected usually happens I feel great diffidence in advancing any scheme at all, and in any case, must beg that this scheme may be taken as merely indicating the measures that would be adopted to mobilize and put in the field two columns.

Hy het dan ook gevra dat onthou moet word dat hy geen vasomlynde planne neerlê nie, maar dat sy skema slegs as 'n voorbeeld beskou moet word wat, en indien nodig, gewysig kan word om by bepaalde omstandighede en vereistes aan te pas.

As moontlike gevaarsentrums noem kol Beves, indien daar 'n landsweye Bantoe-opstand in Transvaal sou uitbreek, die volgende gebiede: Die Witwatersrand, die streek noord en oos van Pietersburg, en Wes-Transvaal.

Hy het verder van die veronderstelling uitgegaan dat die regering oombliklik besluit om werwing toe te laat sodat elke Transvaalse vrywilliger-eenheid op oorlogsterkte gebring kan word en dat 'n tweede infanteriebataljon en 'n tweede berede regiment of korps gevorm kan word sodat daar uiteindelik 10,000 man in die veld gestoot kan word.

Aan die Rand het hy gedurende die eerste paar dae van veronderstelde Bantoe-onluste ernstige moeikhede verwag, maar daarna sou volgens sy mening die Bantoes uit dié gebied wegtrek of onder beheer wees.

a. *Sterktes. Mobiele kolonne*

Planne bestaan, aldus kol Beves, dat ammunisie aan alle afdelings van die *Witwatersrand Rifles* aan die Rand uitgedeel word. Verder stel hy voor dat dié regiment met sy 100 fietsryers aan die Rand moet bly tot tyd en wyl die polisie voldoende versterkings ontvang het om die taak van die *Witwatersrand Rifles* oor te neem. Terselfdertyd kan die *Witwatersrand Rifles* sy bestaande sterkte van 500 tot 800 man aanvul en die polisie spesiale konstabels werf om hul plekke in te neem.

Met betrekking tot die *Transvaal Volunteers* stel kol Beves vervolgens voor dat dié eenheid in die vorm van twee mobiele kolonne gemobiliseer word wat, afhanklik van omstandighede en vereistes, dalk op Krugersdorp en Pietersburg gestasioneer word en genoemde kolonne soos volg saamgestel:

NO 1 MOBIELE KOLONNE
KONSENTRASIEPUNT: PIETERSBURG OF OMGEWING.

Saamgetrek op Krugersdorp in
1 dag 2 dae 4 dae 7 dae 14 dae

Die Transvaal Horse Artillery, 1 battery, 4 kanonne (13 ponders).	40	50	60	70	90
Die Imperial Light Horse	250	350	450	550*	700*

<i>Die First Southern Mounted</i>						
<i>Rifles</i>			100	200	400	Opmerkings:
<i>Die Transvaal Scottish</i>	150	250	350	450	650	Hierdie eenheid
<i>Die Transvaal Cycle Corps</i>	100	150	300	450	600**	moet, wanneer die
<i>Die Sign. and Telegraph-komp.</i>	15	20	25	25	25	sterkte ongeveer
<i>Die CSARE Corps (Genie)⁴</i>		50	75	75	100	550 is, in twee re-
<i>'n Sektie Cavalry Field Ambu-</i>						gimente gesplit-
<i>lance</i>	40	50	64	64	64	word.
<i>Die mobiele seksie Veterinary</i>						**Dalk as infante-
<i>Department</i>		6	6	6	6	rie aan te wend.
Totale	595	926	1430	1890	2685	

NO. 2 MOBIELE KOLONNE
KONSENTRASIEPUNT: PIETERSBURG OF OMGEWING.

	Korps	Saamgetrek op Pietersburg				
		1 dag	2 dae	4 dae	7 dae	14 dae
<i>Die Transvaal Horse Artillery,</i>						
1 battery, 4 kanonne (15-ponders)	40	50	60	70	90	Opmerkings:
<i>Die Northern Mounted Rifles</i>	250	350	450	550*	700* *	<i>Die Northern</i>
<i>Die Second Southern Mounted</i>						<i>Mounted Rifles</i>
<i>Rifles</i>			100	200	400	moet, wanneer die
<i>Die C.S.A.R.E. Corps (Genie)</i>		50	75	75	100	sterkte ongeveer
<i>Die C.S.A.R.E. Corps</i>						550 is, in twee re-
<i>(Infanterie)</i>	200	300	400	500	700	gimente gesplit-
<i>Die Witwatersrand Rifles</i>			800	800	800	word.
<i>Die Sig and Field Telegraph-</i>						
<i>kompanie</i>	40	50	64	64	64	
<i>'n Sektie Cavalry Field Ambu-</i>						
<i>lance</i>	15	20	25	25	25	
<i>'n Mobile seksie Veterinary De-</i>						
<i>partment</i>		6	6	6	6	
Totale	545	826	1980	2290	2885	

b. Stelsel van bevelvoering

Met betrekking tot die stelsel van bevelvoering is die volgende skema deur die inspekteur van die *Transvaal Volunteers* aan die Assistent-Koloniale Sekretaris gestuur:

STELSEL VAN BEVELVOERING

i. TE VELDE

Bevelvoerende offisier operasies te velde

Hoofstafoffisier

Adjunk-assistent-adjutant en kwartiermeester-generaal

Offisier van diens

Hoofinligtingsoffisier

Eerste mediese offisier

Eerste veeartsenykundige offisier

Transportoffisier

Kommissariaatoffisier

ii. No 1 en No 2 MOBIELE KOLONNES:

Bevelvoerende Offisier

Stafoffisier

Offisier van diens

Offisier-seiner

Transportoffisier.

Opmerkings

Geen name is ingevul nie, maar sekere offisier is gewaarsku dat hulle dalk ander pligte sal hê as dié met betrekking tot hul regimente en wat dié pligte dalk gaan wees. 'n Afskrif van hierdie aanhangsel is by die hoofkwartier en word steeds soveel moontlik op datum gehou.

iii. **BASIS:**

Bevelvoerende basis- en administratiewe offisier
 Bevelvoerende offisier algemene depot
 Offisier oor krygsbehoefte
 Bevelvoerende offisiere: Voorraaddepot, transportdepot, remontedepot, mediese basisdepot, veerartsenkundige basisdepot.

c. **VERVOER**

Kol Beves het vervolgens die transportbehoefte vir die twee mobiele kolonne soos volg uitgewerk:

VERVOER BENODIG VIR No. 1 MOBIELE KOLONNE
 EERSTE EN TWEDE LINIE

EENHEID:	Aantal eskadons of kompanies	Waens	Ambulanse	Skotskarre	Waterkarre	
Die <i>Transvaal Horse Artillery</i>	1	3	—	—	1	Skotskarre van Polisie en ander Staatsdepartemente.
Die <i>Imperial Light Horse</i> —	4	13	—	3	4	Waterkarre van die <i>Transvaal</i>
Die <i>Southern Mounted Rifles</i>	4	13	—	3	4	<i>Volunteers</i> se krygsbehoefte-magasyn.
Die <i>Transvaal Scottish</i>	8	9	—	4	2	Ambulanse van die <i>Transvaal</i> magasyn,
Die <i>Transvaal Cycle Corps</i>	8	9	—	4	2	Gesamentlik met Genie te gebruik
Die <i>Sign. en Field Telegraph-seksie</i>	Seksie-	1	—	—	—	
Die <i>Cavalry Ambulance</i>	Seksie	2	3	—	1	
Die mobiele seksie <i>Veterinary Dept.</i>	Seksie	1	—	1	1	*Transport te verdubbel wanneer tweede regiment gevorm word.
Die <i>CSRE Corps (Genie)</i>	1	2	—	—	7	
Totale		54	3	15	16	

d. *Toerusting en mobilisasievoorrade*

Aangaande toerusting en mobilisasievoorrade wat aan die begin van 1909 onder berusting van die *Transvaal Volunteers* was en in geval van 'n Bantoe-opstand vir gebruik gereed gelê het, verstrek kol Beves se skema die volgende gegewens.

i. Daar was voldoende toerusting en mobilisasievoorrade vir 6,000 man beskikbaar, behalwe dat daar slegs 'n klein aantal grootjasse aanwesig was. Hierdie tekort is ewenwel geleidelik aangevul namate fondse beskikbaar gestel is. Indien vyandelikhede uitbreek, sou die Imperiale krygsbehoefte-depot dalk versoek word om 6,000 grootjasse, 4,000 skote vir vyftienponders en 4,000 skote vir dertienponders te verskaf.

ii. In die magasyn was daar 400 Suid-Afrikaanse patrone per man vir 'n mag van 6,000 beskikbaar. In geval van vyandelike optrede kon, indien dit telegrafies bestel sou word, binne vier weke meer verkry word. Vir elke vyftienponder kanon was daar 333 skote in voorraad, maar

vir elke dertienponder slegs tagtig skote vir oefendoeleindes beskikbaar. Aan die slot van sy skema het kol Beves o.m. opgemerk dat hy geen voorsiening vir die bewaking van die Swazilandse grens gemaak het nie aangesien hy veronderstel dat die Imperiale troepe die protektorate sal dophou.

Drie pantsertreine, beman deur lede van die *Central African Railways Engineers Corps* en elkeen voorsien van 'n twaalfponder snelvuurkanon en twee meksims, sou die spoorwegnet bewaak.

ii. Die skema met betrekking tot oorlog teen Duitsland

In geval van oorlog met Duitsland het kol Beves van die veronderstelling uitgegaan dat die Transvaalse grens nie deur die vyand sou bedreig word nie en dat die Transvaalse gewapende mag, saam met dié eenhede wat die Kaapkolonie, Natal en Rhodesië oor het, as 'n aanvalsmag gebruik word. Hy het Kimberley as 'n konsentrasiepunt gekies omdat die *Transvaal Volunteers* vanuit dié sentrum na die kus gestuur kan word of, met Kimberley as basis, op die grens van die Kaapkolonie en Betsjoeanaland kan optree.

Deur aan te neem dat die Transvaalse regering sowel die reserwes as die *Transvaal Volunteers* sal opkommandeer en vrye werwing sal toelaat, reken hy dat ongeveer 5,500 soldate operasioneel kan optree en 2,000 in Transvaal kan agterbly. Op dié wyse sal die kolonie nie heeltemal van georganiseerde eenhede ontbloot wees nie.

Op grond van al dié veronderstellings en berekenings kom kol Beves dan tot die volgende mobilisasieskema, stelsel van bevelvoering en transportbehoefte vir die *Transvaal Volunteers*:

a. Mobilisasieskema

MOBILISASIESKEMA-KONSENTRASIEPUNT: KIMBERLEY

SAAMTREKKING OP KIMBERLEY

Korps	4 dae	7 dae	14 dae	21 dae	
Die <i>Transvaal Horse Artillery</i> , 2 batterye (elkeen van 4 kanonne)	100	125	150	175	
Die <i>Imperial Light Horse</i>	400	450	500	500	
Die <i>Northern Mounted Rifles</i>	200	300	400	500	
Die <i>Southern Mounted Rifles</i>	200	300	400	500	
Die <i>C.S.A.R.E. Corps</i> (Genie)	150	150	200	250	
Die <i>C.S.A.R.E. Corps</i> (Infanterie)	250	400	600	800	
Die <i>Transvaal Scottish</i>	250	400	600	800	
Die <i>Witwatersrand Rifles</i>	450	500	650	800	
Die <i>Transvaal Cycle Corps</i>	250	400	600	800(*)	*Word waarskynlik as infanteriste gebruik
Die <i>Signalling & Field Telegraph</i> -kompanie	30	40	50	60	
The <i>Cavalry Field Ambulance</i> (3 seksies)	80	160	192	192	
Die mobiele seksies <i>Veterinary Department</i> (3 seksies)	9	18	18	18	
Totale	<u>2369</u>	<u>3243</u>	<u>4360</u>	<u>5395</u>	

b. Stelsel van bevelvoering

STELSEL VAN BEVELVOERING VIR DIE „TRANSVAAL VOLUNTERS” SAAMGETREK OP KIMBERLEY

i. Die mag in die vorm van 'n gemengde divisie:

Bevelvoerende offisier operasies te velde.

Hoofstafoffisier.

Adjunk-assistent-adjutant (en kwartiermeester-generaal).

Offisier van diens.

Hoofinligtingsoffisier.

Eerste mediese offisier.

Eerste veeartsenykundige offisier.

Hoofseinoffisier.

Hooftransportoffisier.

Hoofkommissariaatoffisier.

Bevelvoerende offisier artilleriebrigade.

Stafoffisier artilleriebrigade.

Bevelvoerder berede brigade.

Stafoffisier berede brigade.

Bevelvoerder infanteriebrigade.

Stafoffisier infanteriebrigade.

ii. Die mag as twee afsonderlike mobiele kolonnes:

Bevelvoerende offisier operasies te velde.

Hoofstafoffisier.

Adjunk-assistent-adjutant (en kwartiermeester-generaal).

Offisier van diens.

Hoofinligtingsoffisier.

Eerste mediese offisier.

Eerste veeartsenykundige offisier.

Hoofseinoffisier.

Hoofvervoeroffisier.

Hoofvoorraadoffisier.

iii. Bevelvoering vir elke kolonne

Bevelvoerende offisier.

Stafoffisier.

Inligtingsoffisier.

Mediese offisier.

Veeartsenykundige offisier.

Seinoffisier.

Transportoffisier.

Voorraadoffisier.

c. *Vervoer*

TRANSPORT BENODIG DEUR „TRANSVAAL VOLUNTEERS”

Eenheid	Aantal eska- drons of kom- panië	Waens	Ambu- lanse	Skots- karre	Water- karre	Vanwaar bekombaar
Kolonnestaf	—	1	—	—	—	Waens van die
Die <i>Transvaal</i>						<i>Central South</i>
<i>Horse Artillery</i>	2	6	—	—	2	<i>African</i>
Die <i>Imperial Light Horse</i>	4	13	—	3	4	<i>Railways.</i>
Die <i>Northern</i>						Skotskarre van
<i>Mounted Rifles</i>	4	13	—	3	4	die Polisie of
Die <i>Southern</i>						ander Staats-
<i>Mounted Rifles</i>	4	13	—	3	4	departemente.
Die <i>CSARE Corps</i>						Waterkarre van
(Genie)	2	6	—	—	1	die <i>Transvaal</i>
Die <i>CSARE Corps</i>						<i>Volunteers</i> se
(Infanterie)	8	9	—	4	2	krygsbehoefes-
Die <i>Transvaal Scottish</i>	8	9	—	4	2	magasyn, aange-
Die <i>Witwatersrand Rifles</i>	8	9	—	4	2	vul deur die
Die <i>Transvaal Cycle Corps</i>	8	9	—	4	2	Polisie.
Die <i>Signalling & Field</i>						Ambulanse van
<i>Telegraph</i> -kompanie	Seksie	2	—	—	1	die <i>Transvaal</i>
Die <i>Cavalry Field</i>						<i>Volunteers</i> se
<i>Ambulance</i>	3 seksies	4	10	—	2	krygsbehoefes-
Die <i>Veterinary Dept</i> -seksie	3 seksies	3	—	3	3	magasyn.
Totale		97	10	28	29	

Uit bogenoemde gegewens kan afgelei word dat Transvaal, militêr gesproke, sowel met betrekking tot moontlike Bantoe-onluste as in verband met 'n gewapende botsing tussen die toenmalige vier Britse kolonies in Suid-Afrika en Duitsland militêr voorberei was.

7. DIE BASOETOLANDSKEMAS

a. *Genl lord Methuen se versoeke van 1908 en 1909*

Op 22 Mei 1909 het goewerneur sir Hamilton Goold-Adams 'n aantal dokumente, waaronder 'n amptelike skrywe van genl lord Methuen, aan die regering van die Oranjerivierkolonie gestuur.

Terwyl die Transvaalse regering reeds in November 1908 met die inhoud en strekking van dié skrywe bekend was en kol Beves op 9 Januarie 1909 sy skemas gereed gehad het, is Eerste Minister Abraham Fischer in die loop van Mei 1909 van genl lord Methuen se sienswyse aangaande moontlike noodtoestande en sy versoeke verwittig. Terselfdertyd het hy ook verneem dat die Imperiale hoofkwartier op Pretoria doenig was om 'n skema vir die aanwending van Britse troepe in geval van moeilikhede in Basoetoland op te stel.

Genl lord Methuen het van die gedagte uitgegaan dat die verantwoordelikheid vir krygsbedrywe in Basoetoland weliswaar by die Imperiale regering berus, maar dat dit van belang sal wees om te verneem watter maatreëls die regering van die Oranjerivierkolonie in so 'n geval binne sy eie landsgrense sou tref.

Nie alleen sou dié inligting van belang wees met betrekking tot die opstel

van die beoogde skema nie, maar terselfdertyd sou 'n sodanige skema ook van waarde wees vir die regering van 'n verenigde Suid-Afrika indien dit op een of ander tydstip die verantwoordelikheid sou aanvaar wat voor 1910 op die skouers van die Imperiale regering gerus het.

Uitgaande van hierdie veronderstelling en met die bedoeling om in verband met sekere aspekte van die Imperiale Basoetolandskema medewerking van die regering van die Oranjerivierkolonie te verkry, het genl lord Methuen die volgende gegewens aangaande die militêre slaankrag en die hulpbronne van die Basoeto's by sy skrywe gevoeg.

b. Die militêre slaankrag en hulpbronne van die Basoeto's

Die volgende besonderhede is deur die Imperiale hoofkwartier op Pretoria ingesamel en as 'n aanhangsel tot die skrywe van 17 Mei 1909 aan die regering van die Oranjerivierkolonie verstrek.

i. Die bevolking van Basoetoland word geskat op 400,000 en die aantal soldate op 60,000—80,000.

ii. Ongeveer 50% van laasgenoemdes beskik dalk oor agterlaaiers terwyl ongeveer die helfte van die oorblywende Basoeto's oor en of ander vuurwapen sal beskik. Wanneer dit tot handgemeen kom, sal hulle knopkieries en strydbyle of asgaaie gebruik.

iii. Die Basoeto's sal berede wees en hulle sal dalk as berede infanteriste veg, afklim en hul gewere gebruik. Ofskoon hulle 'n nasie van perde-ruiters is, is hulle heeltemal in staat om in die vorm van eenhede saam te werk.

iv. Aan die begin van 'n oorlog sal hulle seker in 'n paar van hul historiese versterkte plekke vastrap of saamtrek en Maseru of een van die ander dorpieë beleër. Word hulle uit hul vastrapplekke verdrywe dan sal hulle moontlik na hul bergvestings terugval en tot guerillataktiek oorgaan. Hierdie soort van oorlogvoering sal moeilik onderdruk kan word.

v. Basoetoland is, as gevolg van sy natuurlike omstandighede, buitengewoon geskik vir die opstel van hinderlae. Die Basoeto is nie 'n fanatieke of roekeloos dapper vegsman soos die Zoeloe nie en bygevolg sal die hinderlaagstaktiek goed by sy geaardheid pas.

vi. Hul organisasie sal vermoedelik feodaal van aard wees, m.a.w. verskillende kapteins sal onder die opperhoof staan.

vii. Die Basoetolandse inligtingsdiens sal vermoedelik besonder goed wees aangesien elke Basoeto reeds vanaf sy jeug, as 'n beeswagter, besonder oplettend en skrand is. Hy sal elke verbyganger oor alles uitvra, alles noukeurig onthou en later in staat wees om perde of vee te beskryf of uit te ken wat so 'n verbyganger by hom gehad het.

c. Distrikte, kapteins en onderdane

Op grond van die sensus van 1904 is die volgende gegewens aangaande distrikte, kapteins en die aantal volgelinge bo vyftien jaar verstrek.

Distrik:	Kaptein:	Aantal:	Totaal:	Opmerkings
Maseru	Letsie	7,521	}	Regstreeks onder Letsie.
	Theko	4,389		
	Sekonyana	2,069		
	Maama	1,785		
			15,773	

Distrik:	Kaptein:	Aantal:	Totaal:	Opmerkings
Leribe	Jonathan	8,531	9,567	Onder Jonathan.
	Khetisa	204		
	Seeisa (Molapo)	261		
	Modiboea	336		
	Hlotse (dorp)	235		
	Motsuene	390		
	Mitchell Peete	997		
	Seshope	187		
	Joel	3,077		
	Letsika	1,822		
Berea	Masupa	1,250	5,563	Masupa se mense.
	Mamati	2,473		
	Sauer	740		
	Koedi	660		
	Thebe en Tume	270		
	Senekal	170		
	Leshoburo	940		
Peete	1,300			
Mafeting	Letsie	4,767	13,290	Onder Letsie.
	Seiso	2,707		
	Majela	1,629		
	Mahapela	1,810		
	Api	834		
	Quamako	463		
	Mafeting (dorp)	216		
	Mohaleshoek	Griffith		
Mako		1,240		
Mohlokulo		6,070		
Malabanye		1,002		
Mokhele		2,579		
Quthing	Sempi	4,726	6,322	Gemengde Basoeto's, Bapoeties, Temboe e.d.m. onder Tsepho. Sempi se broer is kaptein van Qutinigrivier.
	Mattheys	203		
	Stokwe	359		
	Mahlakoana	172		
	Moiletsi	256		
	Mafura	335		
	Nehemiah	123		
	Koadi	148		
Qucha's Nek	Makhaola	416	2,889	Het onlangs aanmerklik toegeneem.
	Letiba	234		
	Sitaki	748		
	Seahle	491		
	Maduke	166		
	Hlakanelo	834		
	Rafoletsane	394		
	Ledinguana	759		
			1,153	
			<u>75,188</u>	

d. *Optrede wat wrywings en opstande kan verwek*

Met betrekking tot moontlike omstandighede wat die Basoeto's in opstand sou kan laat kom, is die volgende soorte van optrede genoem wat deur hulle as onregverdig beskou is en wrywing sou veroorsaak: 'n Poging om hulle te ontwapen, 'n poging om hul bestuurstelsel radikaal te verander of 'n besluit om die land vir prospekteerders oop te stel.

Die opsteller het verklaar dat dit sterk aanleidings sou wees om die hele volk te laat opstaan. Andersyds is die vernaamste kapteins te naywerig op mekaar en die volk oor die algemeen te verlig en te progressief om sommer 'n oorlog teen Engeland te begin, terwyl hul leiers 'n redelike mate van begrip oor die militêre slaanekrag en hulpbronne van die Britse ryk besit.

As 'n ander moontlike aanleiding is 'n oomblik van wrewel beskou wat by die opperhoof sou kan ontstaan en 'n opstand sou kan ontketen.

As derde moontlikheid is ten slotte 'n strafekspedisie teen 'n minder belangrike kaptein genoem indien hy die wet sou oortree en sou weier om in die hof te verskyn. Hierdie moontlikheid is genoem met verwysing na die Masupa-oorlog van 1893 wat, sonder buitelandse inmenging, deur opperhoof Lerothodi beëindig is.

e. *Imperiale doelstellings in geval van oorlog*

Indien oorlog met die Basoeto's uitbreek, sou die eerste Imperiale doelstelling wees om die gewapende Basoetomag te velde 'n verpletterende neerlaag toe te dien ten einde guerilla-oorlogvoering te voorkom en die vyandelikhede te beëindig.

Indien daar na aanleiding van Britse optrede, wat as onregverdig beskou word, 'n landswye opstand ontstaan dan sou dit, aldus die opsteller van die beskouings, twyfelagtig wees of die gevangeneming van Letsie of die verowering van sy vesting naby Morija voldoende sou wees om tot die staking van vyandelikhede te lei.

In ander gevalle is so 'n moontlikheid of die arrestasie van 'n minder belangrike kaptein vermoedelik as voldoende beskou om die beoogde doel te bereik.

Sou die Basoeto's toevlug tot guerilla-oorlogvoering neem dan is dit as besonder doeltreffend beskou om die vyand 'n harde slag toe te dien deur sy vee en sy perde te buit. In so 'n geval sou Imperiale stroopbenades, bestaande uit blitskolonnes, met sukses teen die vyand gebruik word⁵. Die hele aangeleentheid sou besonder ingewikkeld word indien een of meer kapteins neutraal sou bly en die opstandelinge hul vee vir bewaring na hulle toe sou stuur.

Met verwysing na die Basoeto-oorlog van 1865 en die feit dat Mosjesj sy seun Molapo gelas het om oor te gee en daarna sy vee vir bewaring aan hom gestuur het, is dit nou as die doeltreffendste beleid beskou om, tensy die hele volk bereid sou wees om wapens neer te lê, die oorgawe van 'n minder belangrike kaptein te weier.

f. *Bevoorrading en troepevervoer*

In verband met bevoorrading en troepevervoer na Basoetoland is daar geen moeilikhede verwag nie omdat die spoorlyn na Maseru deur bevriende gebied loop. Sou daar besluit word om nog 'n basis op Qacha's Nek aan te lê dan kon soldate en voorrade per trein tot Maclear of Riverside en daarna met ossewaens na Qacha's Nek vervoer word.

Met verwysing na die Caledonbekken is vasgestel dat redelik goeie wapaaië toegang tot die meeste dele van Basoetoland verskaf en dat daar 'n groot aantal handelsposte is waar mielies en koring in voorraad bewaar word. As, in geval van 'n opstand, dié poste geplunder, verbrand of die

bestaande voorrade weggevoer word, sou dit dalk nog moontlik wees om mielies en kafferkoring van krale te verkry.

Met die oog op bevoorrading in Basoetoland is die volgende oorsig, wat aan die sensusverslag van 1904 ontleen is, verstrek.

Distrik:	Perde:	Vee:	Ploeë:	Waens:
Leribe	9,771	35,938	3,047	168
Maseru	11,416	42,162	1,864	102
Mafeting	10,974	42,415	2,958	374
Mohaleshoek	9,101	31,265	2,229	249
Quthing	5,572	21,472	1,133	122
Qucha's Nek	12,551	17,636	881	3
Totale:	63,677	209,883	14,338	1,320

In verband met die veestapel is verklaar dat die aantal vee sedert 1904 aanmerklik toegeneem het. Ook is bevind dat die grootste deel van die beskikbare waens te swak is.

Die brandstofposisie is, as gevolg van die skaarste aan bome, as ernstig beskrywe terwyl tewens vermeld is dat verskillende heidesoorte besonder goed brand. Die vernaamste brandstofsoort in Basoetoland, t.w. droë miskoeke, en die watervoorraad is orals volop⁶.

g. Spesifieke vrae aan die regering van die Oranjerivierkolonie

Met verwysing na bogenoemde gegewens en moontlike operasies teen Basoetoland het genl lord Methuen deur middel van die goewerneur van die Oranjerivierkolonie die aandag van die regering van die kolonie op die veiligheid van die Vrystaatse spoorweë naby die Basoetolandse grens, van die brug op Ficksburg en die spoorbrug op Maseru gevestig, terwyl hy met die oog op die oorkoms van blanke vlugteling na die kolonie gevra het of toevlugsoorde vir hulle op Fouriesburg, Clocolan, Ladybrand, Boesmanskop, Zastron en Wepener aan hulle verskaf kan word en of dié plekke deur Vrystaatse magte beveilig kan word.

Verder wou die Britse opperbevelhebber ook graag verneem of waens en eskort vir dergelike vlugteling van die Basoetolandse grens tot die toevlugsoorde deur die regering van die Oranjerivierkolonie verskaf kan word en hoeveel tyd dit sal verg om die waens te verkry en om die benodigde bewakingstroepe op die been te bring. Hierdie gegewens sal, aldus genl lord Methuen, besonder waardevol wees omrede 'n skema in verband met Basoetoland tans uitgewerk word.

Vervolgens het die opperbevelhebber die volgende belangrike vraag gestel:

I should further be glad to be informed whether it is wished that any field forces from the Orange River Colony should take the field for operations beyond the Basutoland border.

Indien so 'n troepemag beskikbaar is, sou hy graag hul konsentrasiepunte, hul bewapening, toerusting, vervoer en sterktes verneem en tewens op hoogte gestel word van die tyd wat die koloniale troepe nodig sou hê om te organiseer en in gereedheid vir vertrek gebring te word.

Met betrekking tot dié vrae het hy verder opgemerk dat dit, indien daar as gevolg van geldelike moeilikhede wat die Oranjerivierkolonie tot op datum verhinder het om 'n georganiseerde veldmag op die been te bring en in verband met beleid moeilikhede sou bestaan, hy na verloop van tyd antwoord daarop verwag.

h. Die antwoord van Eerste Minister A. Fischer

Na aanleiding van bogenoemde vrae het die Eerste Minister van die Oranjerivierkolonie, A. Fischer, op 25 Junie 1909 geantwoord dat die

feit betreur word dat sy kolonie in geval van plotseling opkomende onluste in Basoetoland nie alleen onvoorberei is om baie hulp aan die Imperiale troepe te verleen nie, maar feitlik uitsluitend op Imperiale militêre hulp sal moet staatmaak om opstande in Basoetoland te demp.

Tewens het die Eerste Minister verduidelik dat hierdie ongewenste toestand nie as gevolg van finansiële moeilikhede ontstaan het nie, maar wel as gevolg van die feit dat alle Vrystaatse burgers na die oorlog ontwapen is. Selfs tot onlangs, aldus Eerste Minister Fischer, is dit vir die burgers uiters moeilik gemaak om vuurwapens te verkry. Bygevolg het op 30 Junie 1908, van 'n totaal van ongeveer 60,000 burgers tussen 15 en 60, slegs 3,484 oor geregistreerde vuurwapens beskik. Tydens die huidige Parlementsitting is ewenwel maatreëls getref om 'n groot aantal burgers ten spoedigste teen kosprys van vuurwapens te voorsien om hulle op dié wyse in staat te stel om, in geval van invalle deur inboorlingstamme in die Oranjerivierkolonie, hul verpligtings ten opsigte van hul land en hul gesinne te kan nakom.

Ten spyte van hierdie omstandighede het die Eerste Minister die mening uitgespreek dat in geval van 'n noodtoestand met behulp van 'n deel van die berede polisie en, indien daar voorsiening gemaak kan word om wapens aan die oorblywende burgers en die vereiste veldkanonne en ammunisie te verstrek, voldoende burgers sal opdaag om die veiligheid van die brug op Ficksburg en die spoorwegbrug op Maseru te verseker en om plekke soos Fouriesburg, Clocolan, Ladybrand, Zastron en Wepe-ner te verdedig en te behou.

Andersyds het die Eerste Minister dit betwyfel of daar binne die eerste jaar 'n behoorlik gewapende en toegeruste burgermag op die been sou wees om die spoorweë naby die Basoetolandse grens te beskerm of om as 'n veilige geleide vir vlugtelinge van Basoetoland te kan dien. Wel verwag die regering dat daar voldoende vervoer beskikbaar sal wees, maar of die benodigde eskort verskaf sou kan word, is deur hom in twyfel getrek.

Aangesien 'n verdedigingsorganisasie in die kolonie ontbreek het en betroubare gegewens aangaande die aantal gewapende en geskikte burgers nie beskikbaar was nie, het die Eerste Minister ook verklaar dat hy nie in staat is nie om te verklaar hoeveel tyd benodig sou wees en hoe sterk die burgermag sou wees om die genoemde plekke teen aanvalle te beskerm. Met verwysing na al die genoemde redes het hy ten slotte verklaar dat sy regering dit as onwaarskynlik beskou dat 'n mag van die Oranjerivierkolonie vir militêre optrede in Basoetoland beskikbaar sou wees.

i. *Genl lord Methuen nader die Transvaalse Regering*

Op 29 November 1909 het genl lord Methuen 'n versoek aan die goewerneur van Transvaal gerig om drie pantsertreine met die nodige personeel en toerusting, wat in besit van die Transvaalse koloniale owerheid is, vir die bewaking van die spoorlyn van Bethlehem na Ficksburg en Ladybrand te mag gebruik en hoeveel uur die treine nodig sal hê om van Transvaal na Fouriesburg, Ficksburg en Marseilles te stoom⁷.

In opdrag van die Assistent-Koloniale Sekretaris, mnr. H. R. M. Bourne, het die inspekteur van die *Transvaal Volunteers*, kol P. S. Beves, op 10 Desember 1909 verklaar dat die drie treine wat onderskeidelik op Pretoria, Johannesburg en Germiston gestasioneer is, binne sewe uur in gereedheid gebring kan word en dat die *Central South African Railways* 'n tydtafel vir die reisduur van elkeen van hulle sal opstel.

Op 1 Februarie 1910 was genl lord Methuen sover met sy beplanning gevorder dat hy die goewerneur van Transvaal kon meedeel dat hy besluit het om, in geval van 'n noodtoestand met betrekking tot Basoetoland, elke beskikbare lid van die Imperiale garnisoen in Suid-Afrika na sekere konsentrasiepunte naby die Basoetolandse grens te stuur.

Sowel die benodighede vir die troepe as die aantal troepetreine en die reistydskuur was reeds uitgewerk, maar dit het aan die lig gekom dat, tensy die gewone treinverkeer tydelik onderbreek word, daar meer as 100 uur sal verloop voordat die laaste troepetrein beskikbaar sal wees. Aangesien genl lord Methuen alles in sy vermoë wou doen om sowel die militêre inisiatief te behou as om offensiewe optrede deur die vyand in die kiem te smoor, het hy die goewerneurs van die twee betrokke kolonies versoek om hom die versekering te gee dat die volledige gebruik van die spoorweë deur militêre gesagdraers ten tye van so 'n krisis deur hulle van die allergrootste belang beskou word. Hy het dienoooreenkomstig gevra dat opdrag gegee word om in so 'n geval die gewone treinverkeer in so 'n mate te beperk dat die benodigde rollende materiaal onmiddellik vir militêre doeleindes beskikbaar sal wees. Indien hy, so het hy voortgegaan, dié versekering ontvang dan sou hy in staat wees om die tydstop, waarop die konsentrasie voltooi sou wees, noukeurig te bepaal⁸.

j. *Eerste Minister Fischer weer genader*

Op 10 Februarie 1910 het die Eerste Minister van die Oranjerivierkolonie aan die Vrystaatse goewerneur meegedeel dat die skrywe van genl lord Methuen aandag geniet en dat een van die lede van die Spoorwegraad die aangeleentheid tydens 'n raadsitting ter tafel sal bring, terwyl in Maart die versekering gevolg het dat die gevraagde versekering aan genl lord Methuen gegee kan word.

Hierdie skrywe is in Mei 1910 deur die volgende oorsig aangaande die beskikbare osse, waens en muile gevolg wat, indien vereis, onverwyld in 'n aantal Vrystaatse distrikte beskikbaar sou wees.

	Osse:	Waens:	Muile:
Bloemfontein	4,764	350	24
Thaba'Nchu	2,400	150	30
Ladybrand	2,000	130	40
Ficksburg	1,954	127	—
Bethlehem	5,955	347	—
Harrismith	3,420	182	40
Totale:	20,193	1,286	134

8 DIE SKEMA VIR DIE BESKERMING VAN DIE SPOORLYN TUSSEN BLOEMFONTEIN EN LADYBRAND

a. *Genl lord Methuen lig die Unievereniging in*

Kort na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika, op 20 Junie 1910, het die opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, genl lord Methuen, 'n skrywe aan goewerneur-generaal Gladstone gerig waarin hy laasgenoemde versoek het om 'n aantal dokumente met betrekking tot die verdediging van die spoorlyn in die Oranje-Vrystaat in geval van 'n opstand in Basoetoland vir inligting aan die Minister van Verdediging, genl J. C. Smuts, voor te lê.

Uit hierdie skrywe blyk o.m dat, volgens die Imperiale opperbevelhebber, die toenmalige regering van die Oranjerivierkolonie op 25 Junie 1909 sou verklaar het dat laasgenoemde nie in staat sou wees om die verantwoordelikheid vir die verdediging van die spoorlyne vir tenminste 'n jaar te aanvaar nie.

Vervolgens deel genl lord Methuen mee dat die Basoetolandskema vir die aanwending van Imperiale troepe opgestel is. Hy voeg daaraan toe dat dit gebaseer is op die beginsel dat die Imperiale regering ooreenkomstig bestaande omstandighede die verantwoordelikheid vir militêre optrede aanvaar, terwyl, indien nodig, die toenmalige Suid-Afrikaanse kolonies hul eie grondgebied sou verdedig.

Dan vra die Imperiale opperbevelhebber watter maatreëls die Unieregering sal tref om spoorlyne, waarna hy verwys het, te verdedig.

Indien daar na die oorspronklike versoek van genl lord Methuen van 17 Mei 1909 aan die regering van die Oranjerivierkolonie teruggegaan word, dan blyk dit dat die Imperiale opperbevelhebber op dié tydstip die veiligheid van die spoorlyne op die Basoetolandse grens in die Oranjerivierkolonie in gedagte gehad en teweens die spoorbrug op Maseru genoem het.

In die daaropvolgende amptelike briefwisseling tussen die Imperiale opperbevelhebber en die Eerste Minister van die Oranjerivierkolonie in verband met moontlike Vrystaatse deelname in die verdediging van sekere spoorlyne in die kolonie word daar nêrens aanwysings aangetref nie, terwyl sowel Eerste Minister Fischer as die Transvaalse regering nooit deur genl lord Methuen oor militêre maatreëls ingelig is nie wat — in verband met die Basoetolandskema — tussen hom en die owerhede van Natal en die Kaapkolonie getref is.

Wat in 'n mate bevreemdend is, is die feit dat genl lord Methuen uit die antwoord van Eerste Minister Fischer van 25 Junie 1909 en ten spyte daarvan dat hy in sy skrywe van 17 Mei 1909 slegs na spoorlyne op die Basoetolandse — Vrystaatse grens verwys het, tot die volgende gevolgtrekking gekom het:

They (m.a.w. die Regering van die O.R.K.) were unable at that time 'for at least a year' to undertake the defence of the railway line from Bloemfontein to Ladysmith, and via Ficksburg to Bethlehem.

Terselfdertyd het hy in dieselfde skrywe vermeld:

It is also believed that a plan has been drawn up for the provision of Burgher forces to hold O.R.C. Territory in the event of trouble with Basutoland, but this plan has not been communicated to Army Headquarters.

Op hierdie twee veronderstellings, maar veral op die eersgenoemde, het kol H. M. Campbell, van die *Royal Field Artillery*, sonder dat daar skriftelike bevestiging van Eerste Minister Fischer aangaande Vrystaatse militêre verpligtings verkry is nie, 'n gedeelte van sy ongedateerde *Scheme for the protection of the Railway between Bloemfontein and Ladybrand* beplan en 700 Vrystaatse burgers se plekke op verskillende poste aangewys.

Dit was hierdie skema wat op 20 Junie 1910 deur genl lord Methuen vir voorlegging aan die Unieregering aan die goewerneur-generaal gestuur is.

b. Die Ladybrand-Bloemfonteinskema

Die skema van kol Campbell bestaan uit die volgende dele:

i. Die algemene oorsig aangaande sy voorstelle en die redes wat daar toe gelei het.

ii. Die poste wat vir verdedigingsdoeleindes uitgesoek is.

In die beredeneerde oorsig is o.m. vermeld dat poste, wat elkeen deur 'n honderdtal burgers beman sal word, op verskeie plekke tussen Bloemfontein en Ladybrand gevestig sal word. Elkeen van hierdie poste sal in 'n toestand van verdediging gebring word, terwyl daar voorsiening

gemaak sal word dat vrouens en kinders van naburige plase, indien moontlik, in die versterkte poste ondergebring sal word. As dié geriewe ontoereikend sou wees dan sou die surplus na ander poste of na Bloemfontein gestuur word. Tente vir 1,000 vrouens en kinders sou vir die doel op Bloemfontein in voorraad gehou word⁹.

Vernieling van spoorwegbrûe deur die vyand is verwag en bygevolg is nadruk op die verdediging van die Modderrivierbrug gelê terwyl in geval van vernieling van sommige kleiner brûe 'n aantal balke op Bloemfontein in voorraad gehou moet word om die nodige herstelwerk ten spoedigste te kan uitvoer.

Kol Campbell vermeld vervolgens dat twee pantsertreine, elkeen deur 25 soldate beman, met 'n twaalfponder-snelvuurkanon toegerus is en dat dié treine op verskillende plekke op die spoorlyn gestasioneer sal wees. Vandaar kan hulle dan, waar hulle ookal vereis word, na enige gedeelte van die roete vertrek.

Hy beklemtoon dan die beskerming van stasiepersoneel, spreek die mening uit dat die vyand geen vasberade aanvalle op posisies sal onderneem wat in 'n toestand van verdediging gebring is nie en reken dat betreklike klein garnisoene aan die gestelde doel sal beantwoord.

Vee kan op die plase bly en verkenners sal daeliks uitgestuur word om die veestapel dop te hou, terwyl Bantoe-spioene die vee sal oppas en inligtings aangaande die vyand sal verstrek.

Terwyl elke posbevelvoerder reëlings vir die verdediging van sy pos moet tref, moet posbesetters daeliks 'n afstand van ongeveer 15 myl verken en verseker dat daar geen groot vyandelike saamtrekkings naby die spoorweg kom nie.

In geval die vyand gewaar word, moet die besettings van naburige poste, indien nodig, saamwerk en die vyand snags of tydens sy opmars aanval, terwyl seinverbindings deur middel van heliografie en lampe in stand gehou moet word. Om hierdie werkzaamhede te vergemaklik het kol Campbell 'n seinpos op die Thaba 'Nchuberg in die vooruitsig gestel terwyl daar, indien seiners nie beskikbaar sou wees nie, 'n eenvoudige lamp- en heliografiese seinkode beskikbaar gestel sou word. Tewens sou gekleurde vuurpyle aan die verskillende poste uitgereik en vir seindoel-eindes aangewend word.

Elke posbevelvoerder moet berede troepe op die naaste stasie stasioneer om telegrafiese berigte oor te bring en oor voorrade vir drie dae beskik, terwyl 'n trein van Bloemfontein daeliks voorrade sal aflewer.

Kol Campbell het verder bepaal dat die burgerlike bevolking van Thaba 'Nchu van gewere en ammunisie voorsien moet word en vir die dorp se verdediging moet sorg, terwyl personeellede van die onderskeie stasies en die waterwerke op Sannaspost ook oor wapens en ammunisie moet beskik om in staat te wees om te help om hul poste te verdedig.

Laastens is vermeld dat blokhuise by die stasies groot genoeg moet wees om in noodgevallen die gesinne van spoorwegpersoneel te kan huisves. Deur kapt O. C. du Port en Ellis is die volgende plekke as poste uitgesoek:

No. 1 Pos — Olney, 260. Breedtegraad: 29° 4', Lengtegraad: 27° 29'. Vir die verdediging van Modderrivierstasie moet 'n aantal burgers aangewys word.

No. 2 Pos — Le Souvenir, 90. Breedtegraad: 20° 7', lengtegraad: 27° 15'. Vir die verdediging van Marseilles-stasie moet 'n aantal burgers aangewys word.

No. 3 Pos — Brakfontein, 124. Breedtegraad: 29° 15', lengtegraad: 27° 9'.

voormalige Bloemfonteinse kollega inligting gevra oor die onderhande-
'n aantal burgers aanwys.

No. 4 Pos — Tweespruit, 1080. Breedtegraad: 29° 11', lengtegraad: 27° 3'.
Vir die verdediging van Tweespruitstasie moet 'n aantal van die beset-
tingsmag se lede aangewys word.

No. 5 Pos — Abrahamskraal, 1057. Breedtegraad: 29° 7', lengtegraad:
26° 50'. Hierdie pos is nie behoorlik verken nie, maar die terrein skyn
geskik te wees en op die kaart is water aangedui. Van hierdie pos se
besetting moet 'n aantal burgers aangewys word vir die verdediging van
Thaba 'Nchustasie en 'n seinpos in 'n blokhuis op Thaba 'Nchuberg.

No. 6 Pos — Ramahoutsei, 1040. Breedtegraad: 29° 12', lengtegraad:
26° 41'. Vyftig manskappe is voldoende vir hierdie pos, aangesien dit
naby no. 7 pos is.

No. 7 Pos — Sannaspost, 276. Breedtegraad: 29° 11', lengtegraad: 26° 35'.
Die posbevelvoerder moet burgers vir die verdediging van Waterwerk-
stasie en die pompstasie vir Bloemfontein se watervoorsiening afsonder.

No. 8 Pos — Mazelspoort, 8 Breedtegraad: 29° 2', lengtegraad: 26° 25'.
Besettingslede van hierdie pos moet die waterwerke van Bloemfontein
verdedig en bewakingsafdelings na Mockesdam, die brug op Kranskraal
en na die kruispunt van die hoofwaterleidingspyp in die Renosterspruit,
halfpad Bloemfontein, stuur. Burgers sal ook benodig wees om die
pompstasies en damme snags te bewaak, om verkenningswerk te verrig
en om in verbinding met die garnisoen van no. 7 pos en Bloemfontein
te bly.

Vir die uitvoering van al hierdie take is 'n garnisoen van 120 man be-
nodig, terwyl die totale aantal benodigde burgers vir die verdediging
van die spoorlyn soos volg bereken is:

No. 1 pos	100	No. 2 pos	100
No. 3 pos	100	No. 4 pos	100
No. 5 pos	100	No. 6 pos	50
No. 7 pos	100	No. 8 pos	120

Totaal: 770 berede burgers.

c. Genl J. C. Smuts vra inligting

Nadat die Minister van Verdediging, genl J. C. Smuts, oor 'n gedeelte
van die amptelike korrespondensie tussen die regering van die voormalige
Oranjerivierkolonie en genl lord Methuen oor die Basoetolandskema en
die Imperiale opperbevelhebber se skrywe van 23 Junie 1910 beskik het,
is allereers deur die Uniekabinet verklaar dat die Basoetoland-aangeleent-
heid aandag sal geniet.

Daarna het die waarnemende sekretaris van Binnelandse Sake aan sy
voormalige Bloemfonteinse kollega inligting gevra oor die onderhande-
lings wat gedurende die afgelope jaar in dié verband gevoer is en na-
mens genl Smuts gevra dat die onderhawige dokumente na Pretoria ge-
stuur word.

Op 2 Augustus het genl Smuts 'n skrywe aan oud-Eerste Minister Fischer
gerig waarin hy o.m. verklaar het dat hy 'n gedeelte van die korrespon-
densie ontvang het en vra of daar dalk nog meer gegewens in sy besit is.
In die besonder is deur hom na dié gedeelte van genl lord Methuen se
memorandum verwys waarin laasgenoemde verklaar het dat dit ver-
onderstel word dat daar 'n skema opgestel is *for the provision of Burgher
forces to hold O.R.C. Territory in the event of trouble with Basutoland,
but his plan has not been communicated to Army Head Quarters.*

Na aanleiding van dié uitlating het genl Smuts vervolgens gevra of daar so 'n skema opgestel is en terselfdertyd 'n soortgelyke skrywe aan genl J. B. M. Hertzog gerig.

d. *Genl J. B. M. Hertzog se antwoord*

Op 5 Augustus 1910 het genl Hertzog die volgende antwoord aan genl Smuts gestuur:

In answer to your secret communication of 2nd inst. re certain specific assurances or expressions of policy alleged to have been given to Lord Methuen, I wish to inform you that as far as I remember nothing definite was ever decided upon by the O.R.C. Govt. nor anything beyond a mere general expression of opinion conveyed to his Lordship on the matter of defence. As to the plan of campaign referred to in Lord Methuen's memorandum, I know nothing about it, and do not believe that any such plan has ever been drawn up or even discussed by the late O.R.C. Government.

AANTEKENINGE

- 1 Die *Kaffrarian Rifles* sou per skip van Oos-Londen na St. Johns vervoer word; vir hierdie reis is vyf dae bereken.
- 2 Eerste groep: Die *Prince Alfred's Volunteer Guard*, die *Queenstown Rifle Volunteers*, die *First City Volunteers*, die *Oudtshoorn Volunteer Rifles* en die *Kimberley Regiment*. Tweede groep: Die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles*, die *Cape Town Highlanders*, die *Cape Peninsula Rifles*. Derde groep: Die *Kaffrarian Rifles*, die *Uitenhage Volunteer Rifles*.
- 3 In laasgenoemde geval is binnelandse onluste in Basoetoland nie in aanmerking geneem nie. In dié verband skrywe die kommandant-generaal: *At present each self-governing Colony would be only concerned to protect its own territory from incursions by Basutos. This the Cape Colony is able to do, and presumably other Colonies are prepared to do the same. Basutoland is a Crown Colony and such being the case, the Imperial Government is solely responsible for the maintenance of order therein. It is to be desired that the self governing Colonies should take upon themselves any degree of responsibility with regard to the internal affairs of Basutoland, the various Governments must of course be first consulted, and until their views and instructions are made clear, it is obviously idle to discuss defence arrangements.*
- 4 C.S.A.R.E. — *Central South African Railways' Engineers*.
- 5 Lede van hierdie bendes sou van tien dae se voorrade voorsien word en van basisse in die Caledonbekken opruk, terwyl groter kolonnes met dieselfde doel in die valleie van die Sinquanyane en die boloop van die Oranjerivier opgestuur word.
- 6 Die volgende heidsoorte is genoem: *Lekhelo*, *Lehalahala*. Droë miskoeke is as *Disu* of *Khapanie* beskrywe.
- 7 In dieselfde skrywe is verder verklaar: *In asking this question I should like to make it quite clear that I have no fears of such an emergency taking place in the immediate future, but the information is required for drawing up a satisfactory scheme.*
- 8 'n Soortgelyke skrywe is op dieselfde dag aan die goewerneur van die Oranjerivierkolonie gerig.
- 9 Hierdie maatreëls is beplan omrede verwag is dat boere nie bereid sou wees om op kommando te gaan nie, tensy hul vrouens en kinders in veiligheid gebring word.